

مدل‌های فرهنگ کتاب‌خوانی در اروپا و امریکای شمالی

به کوشش

مه‌دی محسنی

دفتر مطالعات و برنامه ریزی فرهنگی و کتاب‌خوانی
معاونت فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

تابستان ۱۳۹۷

سپاسگزاری

بر خود فرض می‌دانم از جناب آقای دکتر محسن جوادی، معاونت محترم فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی سپاسگزاری کنم که بدون لطف و حمایت بی دریغ ایشان، روند این پژوهش شکل نمی‌گرفت.

از جناب آقای علی اصغر سید آبادی، مشاور محترم وزیر و مدیر کل وقت دفتر مطالعات فرهنگی و کتابخوانی که با بزرگواری از این طرح حمایت نمودند سپاسگزارم.

سپاس ویژه خود را تقدیم می‌کنم به جناب آقای ابراهیم حیدری، مدیر کل محترم دفتر مطالعات فرهنگی و کتابخوانی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی که همهی مراحل انجام این طرح، مرهون سعهی صدر و حمایت‌های بی‌دریغ ایشان بوده است.

از اساتیدی که به هر ترتیب در فرایند تهیه این پژوهش با سخاوت، وقت خود را در اختیار این حقیر قرار دادند، به ویژه استاد دکتر یزدان منصوریان که حق بزرگی بر گردن حقیر دارند، جناب آقای مجید رهبانی بابت قبول زحمت مصاحبه و دریافت اطلاعات ارزشمندشان و جناب استاد عبدالحسین آذرننگ بابت راهنمایی‌های ایشان سپاسگزارم. از مسوولان محترم خانه‌ی کتاب و مرکز کتاب‌پژوهی ایران بابت همکاری صمیمانه ایشان در استفاده از منابع سپاسگزارم. از دوستان و همکاران پژوهشگر و مترجم، جناب آقای ابوالفضل مسعودی راد، سرکار خانم زینب مسعودی، جناب آقای سعید فتوت و جناب آقای علی فتوت که در تهیه و آماده سازی متون و منابع همکاری صمیمانه داشتند سپاسگزارم.

تابستان ۱۳۹۷

مهدی محسنی

مقدمه

۱. چگونه می‌توانیم تجربه‌های خواندن را دلپذیر، ماندگار، سودمند و فرحبخش سازیم؟ آیا آگاهی از تجربیات دیگران، به طی بهتر این مسیر کمک خواهد کرد؟ تجربیاتی که طی صدها سال، از طراحی داخلی و ساخت اشیای منازل گرفته تا وضع قوانین، شکل‌گیری آداب و رسوم اجتماعی، گردهمایی‌ها و تفریحات و تاسیس نهادهای فرهنگی و خیریه، در تار و پود زندگی جوامع کتاب‌خوان تنیده و ریشه دوانده‌اند. در این راه باید بدانیم توسعه‌ی فرهنگ کتابخوانی در جوامع کتاب‌خوان، منجر به چه نمونه آداب، قالب‌ها، نمادها، برنامه‌ها، نهادها و رفتارهای فردی و اجتماعی شده است؟ کدام مدل‌های فرهنگ کتابخوانی، برای جامعه‌ی ما قابل الگوگیری است و چگونه می‌توان با لحاظ شرایط فرهنگی و نیازهای بومی، مدل‌های ماندگار و کارآمدی از فرهنگ کتابخوانی در جامعه ایجاد کرد؟ در خلال سالهای ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۶ که بر حسب علاقه به مطالعه‌ی فرهنگ کتابخوانی در جهان می‌پرداختم، متوجه اشتراکاتی در مدل‌های فرهنگ کتابخوانی شده و کلیدواژه‌هایی را جستجو نمودم که این مدل‌ها را بازنمایی می‌کردند. معرفی تعدادی از آن‌ها، موضوع پژوهش حاضر قرار گرفت. این پژوهش، مقدمه‌ای است بر مطالعه‌ی تطبیقی مدل‌های فرهنگ کتابخوانی، تا در فعالیت‌ها و سیاست‌گذاری‌های این حوزه‌ی مورد استفاده قرار گیرد.

۲. جز چند کشور، قریب به اتفاق کشورهای پیشرو در فرهنگ کتابخوانی، در دو قاره‌ی اروپا و امریکای شمالی قرار دارند. بالاترین شاخص‌های توسعه‌ی فرهنگی، بیشترین سرانه‌ی کتابخوانی، بیشترین نهادهای فعال مرتبط با کتابداری و کتابخوانی، قوی‌ترین چرخه‌های اقتصادی تولید و عرضه‌ی کتاب و بزرگترین کتابخانه‌های جهان، متعلق به این کشورهاست. کشورهای توسعه یافته، کمتر از بیست درصد جمعیت جهان را دارند؛ با این حال بیش از هفتاد درصد از کتاب‌ها را می‌نویسند. اغلب ناشران و کتابفروشان و نویسندگان بزرگ جهان در این کشورها هستند. در تولید نرم افزار و استفاده از تکنولوژی آموزشی، فاصله از این هم بیشتر است. بنابر این موضوع پژوهش، معرفی مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در کشورهای اروپایی و امریکای شمالی قرار گرفت.

۳. هدف اصلی این تحقیق، آشنایی با مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در کشورهای اروپایی و آمریکای شمالی و تدوین نتایج عملی به دست آمده از آن می‌باشد. پژوهش حاضر از نوع کاربردی است و نتایج آن برای همه فعالان عرصه کتابخوانی، ملموس و قابل استفاده خواهد بود.

موارد زیر از نتایج غیر مستقیم این پژوهش به شمار می‌روند:

۱. زمینه‌سازی برای مطالعات تطبیقی مدل‌های فرهنگ کتابخوانی بومی با سایر نقاط جهان.
۲. آرایه کتابی منسجم و جذاب برای آگاهی بخشی و جهت دهی به فعالان حوزه کتابخوانی.

۴. این پژوهش در ۳ بخش کلی و ۳۱ فصل جزئی در قالبی کاربردی تدوین شده، به گونه‌ای که برای فعالان حوزه فرهنگ کتابخوانی قابل استفاده و برای عموم دوست‌داران کتاب، جذاب و الهام بخش خواهد بود.

بخش اول در سه فصل، به روش شناسی تحقیق، نقش مدل‌های کتابخوانی در توسعه‌ی فرهنگی و نگاهی اجمالی به فرهنگ کتابخوانی در اروپا و آمریکای شمالی می‌پردازد.

بخش دوم به معرفی ۲۴ مدل مختلف از فرهنگ کتابخوانی در کشورهای اروپایی و آمریکای شمالی می‌پردازد. در تدوین مدل‌ها معیارهای تنوع (کشورهای مرجع و انواع مدل‌ها) و تعداد (بین سه تا ده نمونه از هر مدل) و ارجاع (استفاده از منابع اصلی) رعایت شده است. بیست و چهارمدل کتابخوانی معرفی شده عبارتند از:

کتابخانه‌های عمومی، انجمن‌ها و مراکز فعال در حوزه‌ی کتاب، کتابخوانی الکترونیک، انجمن‌های خیریه‌ی کتابخوانی، مراکز مبادله‌ی کتاب، شبکه‌های اجتماعی کتابخوانی، کمپین‌های کتابخوانی، مبللمان شهری و نمادهای محیطی، پارک‌های موضوعی کتاب و کتابخوانی، کتابخانه‌ها و کتابفروشی‌های سیار، کتابخانه‌های ساحلی، کتابخوانی و اسباب بازی، کتابخانه‌های کودکان، کتابخانه‌های فضای باز، طراحی داخلی و کتابخانه‌های منازل، ابزارهای کتابخوانی، فرهنگ بخوان و بخور و بخواب، گوشه‌های دنج مطالعه، اردوها و کمپ‌های کتابخوانی، هدایایی برای کتابخوان‌ها، دستگاه‌های خودکار عرضه‌ی کتاب، کتابخوانی در بیمارستان، کتابخانه‌های کوچک رایگان، مهمانی‌های کتابخوانی

هر یک از این مدل‌ها نشان دهنده‌ی مفاهیمی از توسعه‌ی فرهنگ کتابخوانی هستند که از چگونگی رسوخ و امتزاج کتابخوانی در زندگی جوامع کشورهای کتاب‌خوان حکایت می‌کنند.

هر یک از این موضوعات که با ادبیاتی جذاب و به همراه تصاویر آرایه شده اند می‌توانند موضوعی برای تحقیقات مفصل‌تر کاربردی قرار گیرند.

طبیعی است که پس از مطالعه‌ی مدل‌های فرهنگ کتاب‌خوانی، ذهن فعال مخاطب به سوی چگونگی الهام‌گیری و بومی‌سازی این مدل‌ها هدایت خواهد شد. چرا که تمرین شباهت عادات و قالب‌ها، به فرموده علی (ع) موجب تثبیت فرهنگی آنها در شخصیت انسان خواهد شد.^۱

بخش سوم و پایانی در چهار فصل به تبیین نتایج مطالعه‌ی مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در کشورهای اروپایی و امریکای شمالی با رویکرد استفاده از این مطالعه برای توسعه‌ی فرهنگ کتابخوانی در شرایط امروزی جامعه‌ی ایرانی می‌پردازد.

فصل اول این بخش، با تحلیل مدل‌های آرایه شده در بخش دوم، ۲۰ نتیجه‌ی توصیفی از این مطالعه در موضوعاتی نظیر توجه به درون مایه‌های فکری، نقش عوامل لذت، دسترسی، راهیابی و چاره‌جویی، توجه به کودکان و نوجوانان، تفکیک مفاهیم ترویج و تثبیت کتابخوانی، پیوستگی فرهنگ کتابخوانی و اقتصاد کتاب، تعریف مدل‌ها به عنوان تابعی از نیاز اجتماعی، سراب سرانه‌ی کتابخوانی، عرفی سازی فرهنگ کتابخوانی و ... آرایه شده است.

فصل دوم با عنوان وظایف بخش دولتی راهکارهایی را برای بخش دولتی در هفت محور ذیل آرایه نموده است: تغییر نگرش، آموزش چرخه‌ی کتاب، الگوسازی، اصلاح ساختاری، سیاست‌گذاری منسجم،

ترویج برای تثبیت، وضع قوانین هوشمند و سیاستهای یارانه‌های کتابخوانی

فصل سوم شامل راهکار اساسی برای بخش غیر دولتی با عنوان تغییر نگرش در قالب چرخه‌ی کتاب و اقتصاد رفتاری آرایه است. نویسنده در این بخش، فاصله‌ی فرهنگی و عدم درک متقابل میان فرهیختگان عرصه‌ی کتاب و دست‌اندرکاران چرخه‌ی تولید و عرضه‌ی کتاب با عموم جامعه را عامل اصلی مشکلات اقتصادی چرخه‌ی کتاب و کتابخوانی می‌داند. در ادامه جهت آرایه نمونه‌ای کاربردی،

۱. إِنَّهُ قَلٌّ مِّنْ تَشَبَهٍ بِقَوْمٍ إِلَّا أَوْشَكَ أَنْ يَكُونَ مِنْهُمْ، همانا کمتر شده است کسی خود را شبیه قومی کند و سرانجام از

گزارش تجربه‌ای عینی و انجام یافته‌ای از نگارنده، در طراحی کتابخانه‌ای عمومی برای افزایش میل به کتابخوانی ارایه شده است.

فصل پایانی شامل مقاله‌ای است در معرفی یکی از مهم‌ترین درون مایه‌های فکری توسعه‌ی فرهنگ کتابخوانی، با عنوان *تفکر انتقادی عنصر مفقوده‌ی ترویج کتابخوانی*.

فهرست

بخش اول: مقدمات

۱-۱. جایگاه مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در توسعه‌ی فرهنگی ۱۷

۱-۱-۱. فرهنگ ۱۷

۱-۱-۲. فرهنگ در اروپا و امریکای شمالی ۱۷

۱-۱-۳. توسعه‌ی فرهنگی ۱۸

۱-۱-۴. ویژگی‌ها و شاخص‌های توسعه‌ی فرهنگی ۱۹

۱-۱-۵. مدل‌های فرهنگی ۱۹

۱-۱-۶. مدل‌های فرهنگ کتابخوانی ۲۰

۱-۱-۷. مدل‌های کتابخوانی و سیاست‌گذاری فرهنگی ۲۱

۱-۲. روش‌شناسی تحقیق ۲۳

۱-۲-۱. روش‌شناسی ۲۳

۱-۲-۲. منابع و روش‌های گردآوری ۲۳

۱-۲-۳. روش دسته‌بندی و توصیف مدل‌ها ۲۴

۱-۲-۴. همکاران و مشاوران ۲۵

۱-۳. نگاهی اجمالی به فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۲۷

۱-۳-۱. کتابخوانی و کتابخانه‌ها ۲۷

۱-۳-۲. سرانه‌ی مطالعه ۲۷

۱-۳-۳. سرانه‌ی فضای کتابخانه‌ای ۲۸

۱-۳-۴. بیشترین میزان امانت کتاب ۲۸

۱-۳-۵. بررسی اجمالی وضعیت کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۲۸

بخش دوم: مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۳۵

۲-۱. انجمن‌ها و مراکز فعال حوزه‌ی کتاب ۳۷

۲-۲. مؤسسات خیریه‌ی حامی کتابخوانی ۴۳

۲-۳. کتابخانه‌های عمومی ۴۷

۲-۳-۱. خدمات متفاوت ۴۹

۲-۳-۲. سرویس‌های سیار ۴۹

- ۲-۳-۳. کتابخانه‌هایی برای آینده ۵۰
- ۲-۳-۴. تربیت نسل آینده ۵۲
- ۲-۴. کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان ۵۷
- ۲-۴-۱. پنج دلیل خوب برای بردن کودکان به کتابخانه ۵۷
- ۲-۵. کتابخانه‌ها و کتابفروشی‌های سیار ۶۳
- ۲-۵-۱. کاربرد کتابخانه‌های سیار ۶۴
- ۲-۶. هدایایی برای دوستداران کتاب ۶۷
- ۲-۷. پارک‌های موضوعی کتاب و کتابخوانی ۶۹
- ۲-۷-۱. پارک‌های موضوعی ۶۹
- ۲-۷-۲. تم پارک‌های کتاب ۶۹
- ۲-۷-۳. انواع پارک‌های موضوعی کتاب ۷۰
- ۲-۷-۴. پارک‌های کتاب داستانی ۷۱
- ۲-۸. دستگاه‌های خودکار عرضه‌ی کتاب ۷۷
- ۲-۸-۱. انواع دستگاه‌های خودکار عرضه‌ی کتاب ۷۸
- ۲-۹. کتاب‌خوانی الکترونیک در اروپا و امریکای شمالی ۸۵
- ۲-۹-۱. انواع شیوه‌های نشر کتابهای الکترونیکی ۸۵
- ۲-۹-۲. کتابخوانی الکترونیکی در اروپا و امریکا ۸۶
- ۲-۹-۳. انواع کتابخوانی الکترونیکی در کشورهای اروپایی و امریکای شمالی ۸۸
- ۲-۹-۴. انواعی از کتابخوان‌های الکترونیکی ۹۰
- ۲-۹-۵. آینده‌ی کتابخوانی و کتابخوان‌های الکترونیکی در اروپا و امریکا ۹۲
- ۲-۱۰. شبکه‌های اجتماعی کتابخوانی ۹۵
- ۲-۱۰-۱. معرفی برخی شبکه‌های اجتماعی کتاب ۹۵
- ۲-۱۰-۲. فروم‌ها ۹۹
- ۲-۱۱. گوشه‌های دنج مطالعه ۱۰۱
- ۲-۱۱-۱. اشتراکات ظاهری انواع گوشه‌های دنج مطالعه ۱۰۲
- ۲-۱۱-۲. خلاقیت در طراحی ۱۰۲
- ۲-۱۱-۳. گوشه‌های دنج کودکان ۱۰۴
- ۲-۱۱-۴. فضاهای عمومی و کتابخانه‌ای ۱۰۴
- ۲-۱۲. کتابخانه‌های کوچک رایگان ۱۰۷
- ۲-۱۲-۱. موقعیت مکانی ۱۰۷
- ۲-۱۲-۲. کارکرد فرهنگی کتابخانه‌های کوچک رایگان ۱۰۸

- ۲-۱۲-۳. در مراکز عمومی ۱۰۹
- ۲-۱۲-۴. تغییر کاربری تاسیسات قدیمی ۱۱۰
- ۲-۱۳. کتابخانه‌های منازل ۱۱۳**
- ۲-۱۳-۱. خانه‌ی بدون کتاب ... ۱۱۳
- ۲-۱۳-۲. جایگاه کتابخانه در منازل ۱۱۴
- ۲-۱۲-۳. خلاقیت در طراحی فضا ۱۱۴
- ۲-۱۲-۴. کتابخانه‌های خانگی کودکان ۱۱۵
- ۲-۱۴. خور و خواب و عشق خواندن! ۱۱۷**
- ۲-۱۴-۱. فرهنگ‌سازی ۱۱۷
- ۲-۱۴-۲. بخور و بخوان! ۱۱۷
- ۲-۱۴-۳. نقش کافه کتاب‌ها ۱۱۸
- ۲-۱۴-۴. مراکز ویژه‌ی بخور و بخوان ۱۱۹
- ۲-۱۴-۵. بخواب و بخوان! ۱۲۲
- ۲-۱۴-۶. نخواب و بخوان! ۱۲۴
- ۲-۱۵. فرهنگ مبادله‌ی کتاب ۱۲۷**
- ۲-۱۵-۱. فرهنگ بیشترخواندن ۱۲۷
- ۲-۱۵-۲. بازار مبادله‌ی کتاب ۱۲۷
- ۲-۱۵-۳. مراکز ویژه‌ی مبادله‌ی کتاب ۱۲۹
- ۲-۱۵-۴. اصول کاری مراکز مبادله‌ی کتاب ۱۳۲
- ۲-۱۶. مهمانی‌های کتابخوانی ۱۳۳**
- ۲-۱۶-۱. «چه خوش بود که برآید به یک کرشمه دو کار» ۱۳۳
- ۲-۱۶-۲. برنامه‌های مهمانی کتاب ۱۳۳
- ۲-۱۶-۳. تجربه‌ی سکوت جمعی ۱۳۴
- ۲-۱۶-۴. مهمانی‌های رسمی ۱۳۴
- ۲-۱۷. کتابخانه‌های ساحلی ۱۳۵**
- ۲-۲-۱۷. توسعه‌ی کتابخانه‌های ساحلی ۱۳۷
- ۲-۱۸. کمپ‌های کتابخوانی ۱۳۹**
- ۲-۱۸-۱. کمپ کتابخوانی و مدارس ۱۳۹
- ۲-۱۸-۲. انجمن کمپ آمریکا ۱۴۰
- ۲-۱۸-۳. کمپ‌های کتابخوانی بین‌المللی ۱۴۱
- ۲-۱۹. کتابخوانی در بیمارستان ۱۴۳**

- ۱-۱۹-۲. تاریخچه ۱۴۳
- ۲-۱۹-۲. برنامه‌های کتابخوانی در بیمارستان‌ها ۱۴۴
- ۲-۲۰. کتابخانه‌های فضای باز ۱۴۷
- ۱-۲۰-۲. مفهوم فرهنگی ۱۴۷
- ۲-۲۰-۲. کتابخانه‌ی فضای باز ۱۴۷
- ۳-۲۰-۲. نمونه‌هایی از کتابخانه‌های فضای باز ۱۴۸
- ۴-۲۰-۲. بزرگترین کتابخانه‌ی فضای باز جهان ۱۴۹
- ۵-۲۰-۲. کتابخانه‌های فضای باز در معابر شهری ۱۵۱
- ۲-۲۱. کمپین‌های کتابخوانی ۱۵۳
- ۱-۲۱-۲. جریان سازی اجتماعی ۱۵۳
- ۲-۲۱-۲. نمونه‌هایی از کمپین‌های کتابخوانی ۱۵۳
- ۲-۲۲. فستیوال‌های کتاب‌خوانان ۱۵۹
- ۱-۲۲-۲. فستیوال کتابخوانان چیست؟ ۱۵۹
- ۲-۲۲-۲. نمونه‌هایی از فستیوال‌های کتابخوانی ۱۵۹
- ۲-۲۳. اسباب بازی و کتاب‌خوانی ۱۶۷
- ۱-۲۳-۲. اسباب بازی و فرهنگ ۱۶۷
- ۲-۲۳-۲. کتاب و اسباب بازی ۱۶۸
- ۳-۲۳-۲. نمونه‌هایی از اسباب بازی در قالب کتاب ۱۶۹
- ۴-۲۳-۲. نمونه ای از اسباب بازی‌های ترکیبی با کتاب ۱۷۰
- ۵-۲۲-۲. کتابهای انگشتی، کتابهای اسباب بازی ۱۷۰
- ۶-۲۳-۲. مجسمه‌های کوچک خانگی ۱۷۱
- ۲-۲۴. نمادها، مجسمه‌ها و مبلمان شهری ۱۷۳
- ۱-۲۴-۲. مبلمان شهری ۱۷۳
- ۲-۲۴-۲. مجسمه‌های شهری ۱۷۴
- ۳-۲۴-۲. انواع فعالیتهای شهرداری‌ها در طراحی محیطی ۱۷۵
- ۴-۲۴-۲. بهترین مکان‌های عمومی برای کتاب خواندن در اروپا و آمریکا ۱۸۰
- ۲-۲۵. کتابخانه‌های مدارس ۱۸۳
- ۱-۲۵-۲. آموزش کتابخانه‌ای ۱۸۳
- ۲-۲۵-۲. اهداف کتابخانه‌های مدارس در این کشورها ۱۸۴
- ۳-۲۵-۲. معرفی نمونه‌هایی از کتابخانه‌های شاخص در مدارس اروپایی و آمریکایی ۱۸۵
- ۲-۲۶. ابزارهای کتابخوانی ۱۸۹

- ۱-۲۶-۲. ابزار کتابخوانی چیست؟ ۱۸۹
- ۲-۲۶-۲. چه ضرورتی هست؟ ۱۸۹
- ۳-۲۶-۲. نمونه‌هایی از ابزارهای کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۱۹۰

بخش سوم: نتایج ۲۰۵

مقدمه ۲۰۶

۱-۳. یافته‌هایی از بررسی مدل‌های فرهنگ کتابخوانی ۲۰۷

- ۱-۳-۱. اهمیت درونمایه‌ها و پیش فرض‌های فکری توسعه‌ی فرهنگ کتابخوانی ۲۰۸
- ۱-۳-۱-۱. ارزش غیر عملی ۲۰۸
- ۱-۳-۲. تفکیک مفهوم توسعه‌ی فرهنگ کتابخوانی از سرانه‌ی کتابخوانی ۲۰۸
- ۱-۳-۳. نقش بخش غیر دولتی ۲۰۹
- ۱-۳-۴. پیوند کتابخوانی با ارزش‌های اجتماعی ۲۰۹
- ۱-۳-۵. نقش انجمن‌های کتابداری و کتابخانه‌های عمومی ۲۱۰
- ۱-۳-۶. عامل لذت ۲۱۰
- ۱-۳-۷. عامل دسترسی ۲۱۱
- ۱-۳-۸. عامل راهیابی و چاره‌جویی ۲۱۱
- ۱-۳-۹. توجه جدی به نظم، خلاقیت و زیبا شناختی ۲۱۲
- ۱-۳-۱۰. تمرکز جدی بر کودکان و نوجوانان ۲۱۲
- ۱-۳-۱۱. تنوع و همکاری ۲۱۲
- ۱-۳-۱۲. تفکیک مفاهیم ترویج، تثبیت و مدل کتابخوانی ۲۱۳
- ۱-۳-۱۳. پیوستگی فرهنگ کتابخوانی با چرخه‌ی اقتصادی کتاب ۲۱۳
- ۱-۳-۱۴. کتاب عزیز! ۲۱۴
- ۱-۳-۱۵. تابعی از نیاز اجتماعی ۲۱۴
- ۱-۳-۱۶. سراب سرانه‌ی کتابخوانی ۲۱۵
- ۱-۳-۱۷. اصلاحات زیرساختی و ارزیابی مستمر ۲۱۶
- ۱-۳-۱۸. احترام به تفاوتها ۲۱۸
- ۱-۳-۱۹. بومی سازی الگوهای کتابخوانی ۲۱۹
- ۱-۳-۲۰. عرفی سازی کتابخوانی ۲۲۱
- ۲-۳. پیشنهادات دولتی، برای توسعه‌ی فرهنگ کتابخوانی ۲۲۳
- ۲-۳-۱. تغییر نگرش ۲۲۳
- ۲-۳-۲. آموزش اعضای چرخه‌ی کتاب ۲۲۳

- ۳-۲-۳. الگوسازی ۲۲۴
- ۳-۲-۴. اصلاح ساختاری، باز تعریف خدمات نهادهای مرتبط با کتاب ۲۲۴
- ۳-۲-۵. سیاست‌گذاری منسجم ۲۲۴
- ۳-۲-۶. ترویج برای تثبیت ۲۲۵
- ۳-۲-۷. وضع قوانین ۲۲۵
- ۳-۲-۸. تغییر جهت یارانه‌های بخش کتاب و کتابخوانی ۲۲۶
- ۳-۳. راهکارهایی برای بخش غیر دولتی ۲۲۷
- ۳-۳-۱. چرخه‌ی کتاب و اقتصاد رفتاری ۲۲۷
- ۳-۳-۲. مثال کاربردی ۲۲۷
- ۳-۳-۳. بازار بزرگ، رقابت کوچک ۲۲۸
- ۳-۳-۴. اقتصاد رفتاری جامعه‌ی کتاب‌نخوان! ۲۲۹
- ۳-۳-۵. الگوگیری ناقص ۲۳۰
- ۳-۳-۶. گزارشی از یک تجربه: کتابخانه‌ای برای کتاب‌نخوان‌ها! ۲۳۱
- ۳-۴. تفکر انتقادی عنصر مفقود ترویج فرهنگ کتابخوانی ۲۳۹
- ۳-۴-۱. مفهوم خواندن ۲۳۹
- ۳-۴-۲. اهداف برنامه‌های کتابخوانی در کشورهای توسعه یافته ۲۴۰
- ۳-۴-۳. تفکر انتقادی و کیفیت کتابخوانی ۲۴۱
- ۳-۴-۴. تفکر انتقادی چیست؟ ۲۴۳
- ۳-۴-۵. نسبت تفکر و خواندن ۲۴۴
- ۳-۴-۶. کتابخوانی بدون تفکر انتقادی از منظر توسعه‌ی فرهنگی ۲۴۵
- ۳-۴-۷. پالایش شبکه‌ی تجربیات خواندن ۲۴۷
- ۳-۴-۸. دگرگون کردن پیش فرض‌ها ۲۴۷
- ۳-۴-۹. تفکر انتقادی و مهارت‌های مطالعه ۲۴۸
- ۳-۴-۱۰. پرورش انتقادی موضوعات کتابخوانی ۲۵۰
- سخن پایانی ۲۵۱
- منابع ۲۵۳

۱-۱. جایگاه مدل‌های فرهنگ کتابخوانی

در توسعه‌ی فرهنگی

۱-۱-۱. فرهنگ

فرهنگ، مجموعه‌ی راهکارهای شایع موجه در یک جامعه است برای رفع هرگونه نیاز واقعی یا غیر واقعی. فرهنگ نرم‌افزار است و تمدن شامل آن و سخت‌افزارهاست. به عبارت ساده‌تر فرهنگ آن چیزی است که مردم با آن زندگی می‌کنند. آنچه از آن مردم است. ادوارد برنت تیلور^۲ (۱۸۳۲-۱۹۱۷) بنیانگذار علم انسان‌شناسی فرهنگی، در کتاب «فرهنگ ابتدایی»^۳ فرهنگ را، مجموعه‌ای پیچیده از دانش‌ها، باورها، هنرها، قوانین، اخلاقیات، عادات و هرچه که فرد به عنوان عضوی از جامعه از جامعه‌ی خویش فرامی‌گیرد تعریف می‌کند^۴. فرهنگ شامل هنر، ادبیات، علم، آفرینش‌ها، فلسفه و دین است^۵. هر منطقه از هر کشوری می‌تواند فرهنگ متفاوتی با دیگر مناطق آن کشور داشته باشد. فرهنگ به وسیله‌ی آموزش، به نسل بعدی منتقل می‌شود؛ بر خلاف ژنتیک که به وسیله وراثت منتقل می‌شود.

۱-۱-۲. فرهنگ در اروپا و امریکای شمالی

نزد اروپاییان تعریف واژه فرهنگ پیشینه‌ای دراز دامن دارد. در ادبیات اروپایی نزدیک به دوپست تعریف از فرهنگ می‌توان یافت که نشان از اهمیت فرهنگ در این جوامع دارد. آن‌ها فرهنگ را از دیدگاه‌های گوناگون، از جمله دیدگاه اجتماعی، دینی و حتی اقتصادی بررسی کرده‌اند و دریافته‌اند که فرهنگ بر تمام اجزاء زندگی آدمی تأثیرگذار است^۶.

^۲ Edward Burnett Tylor

^۳ Primitive Culture

^۴ روح الامینی، محمود؛ زمینه فرهنگ شناسی تألیفی در انسان شناسی فرهنگی و مردم شناسی، نشر عطار، ص ۱۸

^۵ تاریخ تمدن، هنری لوکاس، جلد اول، ترجمه‌ی عبدالحسین آذرنگ، فصل یکم، ص ۴

^۶ بهمردی، اردشیر، ریشه‌های واژه‌ی فرهنگ در دوره میانه، ایبنا، ۱۲۴۲۲۰

برای مثال، در ۱۹۵۲ آلفرد کلوبر^۷ و کلاید کلاکهورن^۸ در کتاب خود به نام «فرهنگ: مروری انتقادی بر مفاهیم و تعاریف»^۹ با گردآوری ۱۶۴ تعریف از فرهنگ، نقاط مشترک آنها را ارایه کردند^{۱۰}. در سده بیستم میلادی «فرهنگ» به عنوان یک مفهوم محوری و کلیدی در انسان‌شناسی به کار رفت که همه پدیده‌های انسانی را دربر می‌گرفت و صرفاً نتیجه امور ژنتیکی به حساب نمی‌آمد. اصطلاح «فرهنگ» به‌ویژه در انسان‌شناسی آمریکایی دارای دو معنی بود:

۱. ظرفیت و گنجایش تکامل‌یافته‌ی بشر برای دسته‌بندی و بیان تجربیات به واسطه‌ی نمادها و کنش‌پندارمآبانه و نوآورانه.
۲. روشهایی که مردم بر اساس آن در نقاط مختلف جهان زیسته و تجربیات خود را به شیوه‌های گوناگون بیان می‌کنند و به شکلی خلاقانه دست به کنش می‌زنند.

پس از جنگ جهانی دوم این اصطلاح- اگرچه با معانی مختلف- از اهمیت بیشتری در دیگر رشته‌ها و حوزه‌های علمی مثل جامعه‌شناسی، مطالعات فرهنگی، روان‌شناسی سازمانی و علوم مدیریتی برخوردار شد^{۱۱}.

۳-۱-۱. توسعه‌ی فرهنگی

دگرگونی که از طریق تراکم برگشت ناپذیر عناصر فرهنگی در یک جامعه معین صورت می‌پذیرد و بر اثر آن، جامعه کنترل موثرتری را بر محیط طبیعی و اجتماعی اعمال می‌کند را توسعه‌ی فرهنگی می‌نامیم. اصطلاح توسعه فرهنگی اولین بار توسط یونسکو در دهه ۱۹۸۷ تا ۱۹۹۷ را دهه‌ی توسعه فرهنگی می‌نامند.

تعریف یونسکو از توسعه‌ی فرهنگی شامل توسعه و پیشرفت زندگی یک جامعه با هدف تحقق ارزش‌های فرهنگی است، به صورتی که با واقعیت کلی توسعه اقتصادی و اجتماعی هماهنگ شده باشد^{۱۲}.

^۷ Alfred Kroeber

^۸ Clyde Kluckhohn

^۹ Culture: A Critical Review of Concepts and Definition

^{۱۰} Kroeber, A. L. and C. Kluckhohn, ۱۹۵۲. Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions.

^{۱۱} Levine, Donald (ed) 'Simmel: On individuality and social forms' Chicago University Press, ۱۹۷۱. p۶.

۴-۱-۱. ویژگی‌ها و شاخص‌های توسعه‌ی فرهنگی

۱. توسعه‌ی فرهنگی، ملی است و هر کشور و جامعه‌ای می‌تواند مبتنی بر سنت‌های تاریخی خود، توسعه‌ی فرهنگی خاص خود را داشته باشد. بنابراین توسعه فرهنگی «جهانی شدن فرهنگ» نیست.
 ۲. توسعه‌ی فرهنگی نیازمند برنامه ریزی و سیاست‌گذاری فرهنگی، پژوهش‌های ژرف و تطبیقی است بدون این پژوهش‌ها اقدام فرهنگی، فاقد درون‌نگری و بی بهره از غنای لازم خواهد بود.
 ۳. توسعه فرهنگی مبتنی بر مبانی ارزشی و اخلاقی مشخص است که توسط شاخص‌هایی نظیر خردورزی و اهمیت دادن به نقش عقل، نگاه مثبت به دنیا و امور دنیوی، رویکرد تعاملی با دیگر فرهنگ‌ها و باور به آزادی بیان، تبیین می‌شود.^{۱۳}
- طی سه دهه‌ی گذشته، علاقه به برنامه‌ریزی فرهنگی در سراسر جهان افزایش یافته است و همچنین کتاب‌هایی به منظور حمایت از سیاست‌گذاران و رهبران جامعه در درک برنامه ریزی فرهنگی و راهنمایی برای نحوه‌ی درگیر شدن در فرایند برنامه ریزی فرهنگی نگاشته شده است.^{۱۴}

۵-۱-۱. مدل‌های فرهنگی

مردم‌شناس معروف، روی. دی اندراد^{۱۵} «مدل‌های فرهنگی»^{۱۶} را مدل‌های فرهنگی طرحواره‌های شناختی‌ای می‌داند که به صورت بینا فردی میان اعضای یک گروه اجتماعی مشترک هستند. مجموعه‌ای از بازنمودهای فردی از برخی مقوله‌ها که میان تعداد قابل توجهی از مردم یک جامعه مشترک است را می‌توان معادل تقریبی و ملموس مدل‌های فرهنگی دانست. دلیل این اشتراک را می‌توان خصلت فطری آنها، تجربه‌های مشترک، یادگیری ساختمان‌د یا چیزهایی از این قبیل دیگر دانست.

۱۲ www.unesco.org/new/en/culture/themes/culture-and-development/

۱۳ - پهلوان، چنگیز. فرهنگ‌شناسی: گفتارهایی در زمینه‌ی فرهنگ و تمدن، نشر قطره، تهران، ۱۳۷۸

۱۴ - مصلح، عرفان؛ علیزاده، فریبا؛ مروری بر برخی از مدل‌های حوزه‌ی سیاست‌گذاری فرهنگی، فصلنامه علمی-ترویجی

سیاست‌نامه‌ی علم و فناوری، دوره ۵، شماره ۱، بهار ۱۳۹۴

^{۱۵} D'Andrade, Roy

^{۱۶} cultural models

با توجه به اینکه مدل‌های فرهنگی انتزاعی و مشترک هستند تا حد زیادی به صورت منفعل از طریق جامعه دریافت می‌شوند مدل‌های فرهنگی مسایل دریافتی را ساده سازی می‌کنند و شیوه تعامل با حجم عظیمی از اطلاعات که بعضاً در زندگی روزمره با آن مواجه هستیم را در اختیار ما قرار می‌دهند.^{۱۷}

۶-۱-۱. مدل‌های فرهنگ کتابخوانی

از آنجا که فرهنگ، نرم افزار تمدن سازی و از این رو عامل اصلی مانایی یا اضمحلال تمدن‌هاست، اهمیت شناخت روش‌های عملی توسعه‌ی فرهنگی آشکار می‌شود. عواملی که در صورت تراکم و هدایت آنها در مدت مشخص، می‌توان به ایجاد تغییرات جدی در فرهنگ جامعه امید داشت.

هدف از توسعه‌ی پایدار فرهنگی ایجاد تغییر در ساحات بنیادین وجودی در تک تک افراد برای تحول جامعه است. که عبارتند از: باورها و افکار و عقاید، عواطف و احساسات و هیجانات، تمایلات و خواسته‌ها، رفتار و گفتار.^{۱۸}

در این راستا به عنوان مقدمه‌ای بر سیاست‌گذاری‌های فرهنگی و همچنین تعامل با سایر فرهنگ‌ها انجام مطالعات تطبیقی ضروری است. میزان و چگونگی کتابخوانی، از عوامل فرهنگی رشد دهنده‌ی افکار، احساسات و تمایلات افراد می‌باشد.

الگوهای فرهنگ کتابخوانی جوامع، طی دهها و صدها سال به اشکال مختلف و در راستای دریافت آرامش، شادی و امید از انس با کتاب، توسعه یافته اند تا لذت و فایده محسوس کتابخوانی را حفظ کنند.

بنابر این هر یک از روش‌های مختلفی که در جهان، برای ترویج و تعمیق کتابخوانی به کار گرفته شده و هر قالبی که کتابخوانی در آن قالب نهادینه شده، با لحاظ شرایط فرهنگی، می‌تواند به عنوان یک مدل مورد مطالعه و ارزیابی قرار گیرد. شناسایی و معرفی مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در کشورهای مختلف، خصوصاً کشورهایی که به توفیق نسبی در رشد کتابخوانی دست یافته‌اند از این رو ضرورت

^{۱۷} اردبیلی، لیلا؛ مدل‌های فرهنگی، نشریه الکترونیکی انسان شناسی، anthropology.ir/article/12891

^{۱۸} محسنی، مهدی، تفکر نقادانه برای مدیران فرهنگی، نشر آینه، شیراز، ۱۳۹۷، ص ۱۱۳

دارد که قدمی است در راه مطالعه‌ی تطبیقی، برای تعامل و گفتگوی فرهنگی که شرط لازم توسعه و رشد فرهنگی به شمار می‌رود.

۷-۱-۱. مدل‌های کتابخوانی و سیاست‌گذاری فرهنگی

گزارشی از یک تجربه^{۱۹}

NATIONAL READING CAMPAIGN

در سال ۲۰۰۸، داوطلبانی شامل نویسندگان، مربیان و اساتید، کتابداران، کتاب‌خوانان، والدین و جوانان به همراه ناشران کتاب و مجلات کشور کانادا، گردهم آمدند تا درباره‌ی یافتن راهکارهایی بحث کنند که بناست کانادا را به کشور کتابخوانان تبدیل کند.

در طی مدت ۴ سال، این گروه توسعه یافت و سه گردهمایی ملی در تورنتو، مونترال و ونکوور برگزار نمود. در این همایش‌ها فرصتی پدید آمد تا آشنایی با برنامه‌های ملی کتابخوانی در دنیا، از برزیل تا هلند، صورت گیرد. بهترین برنامه‌های خلاقانه قابل استفاده در کانادا شناسایی شوند. از آن پس، نتایج کار منتشر گردید و داوطلبان بیشتری گرد هم جمع شدند و در قالب گروه‌های متشکل از بیش از یکصد شرکت کننده در جهت توسعه‌ی استراتژی‌های مطالعه در کانادا به فعالیت پرداختند.

در سال ۲۰۱۲ کمپین مطالعه‌ی ملی به عنوان سازمانی غیر انتفاعی شکل گرفت. نقشه‌ی ملی کتابخوانی^{۲۰} ماحصل و نتیجه‌ی کار بود.

مأموریت کمپین کتابخوانی ملی، در اولویت قرار دادن مطالعه در سطح ملی است و چشم انداز این کمپین، خلق و پیشبرد جامعه‌ای است که در آن هر شخص دارای فرصتی برابر با دیگران برای تبدیل شدن به یک کتاب‌خوان در طول زندگی‌اش باشد.

^{۱۹} www.nationalreadingcampaign.ca/national-reading-campaign

^{۲۰} The National Reading Plan

۱-۲. روش شناسی تحقیق

۱-۲-۱. روش شناسی

از حیث واژه شناسی، موضوع این تحقیق در محدوده‌ی مطالعات خواندن^{۲۱} قرار می‌گیرد. این پژوهش با توجه به توصیفات و نتایج مشخصی که برای بخش دولتی و خصوصی (در بخش سوم) به دست آورده، در پی تبیین چگونگی و توصیف خصوصیات مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در کشورهای اروپایی و امریکای شمالی برای یاری دادن به کاربرد شیوه‌های جدید در زمینه توسعه‌ی فرهنگ کتابخوانی در جامعه است. بنابر این از حیث هدف در زمره پژوهش‌های کاربردی^{۲۲} و به لحاظ ماهیت، از انواع تحقیقات توصیفی^{۲۳} به شمار می‌رود. از آنجا که عمده‌ی اطلاعات به وسیله ابزارهای سنجش کتابخانه ای و اسنادی گردآوری می‌شود، بنابر این تجزیه و تحلیل داده‌ها، به روش توصیفی - کیفی^{۲۴} است.

۱-۲-۲. منابع و روش‌های گردآوری

در این پژوهش از روش‌های مطالعه کتابخانه ای استفاده شده و قلمرو آن را متن‌ها، فایل‌های مکتوب، مصاحبه‌های شفاهی پایگاه‌های اطلاع رسانی معتبر بین‌المللی و محلی در حوزه‌ی فرهنگ کتابخوانی تشکیل می‌دهد.

گردآوری اطلاعات، از طریق مصاحبه و مشاوره با اساتید کتابداری، اطلاعات و دانش شناسی، مصاحبه با محققان صاحب اثر حوزه‌ی کتابخوانی، فیش برداری از منابع مکتوب و مجازی (پایان نامه‌ها، ژورنال‌ها و مقالات) از پایگاه‌های معتبر علمی فارسی و انگلیسی، مراجعه مستقیم به پایگاه‌های اطلاع رسانی ترویج کتابخوانی در سطح جهان و ترجمه اطلاعات مورد نیاز مصاحبه با مدیران و فعالان داخلی عرصه کتابخوانی کشور و استفاده از همکاری پژوهشگران مقیم کشورهای اروپای غربی، امریکا، استرالیا و نیوزیلند در تکمیل مشاهدات و گردآوری اطلاعات استفاده شده است.

مقالات، کتب و پایان نامه‌های مورد استفاده در مجموع، در چهار دسته‌ی کلی می‌گنجند:

^{۲۱} Reading Study

^{۲۲} Applied Research

^{۲۳} Descriptive Research

^{۲۴} qualitative analysis

منابعی که به بررسی کلی فرهنگ کتابخوانی در یک کشور یا محدوده جغرافیایی خاص می‌پردازند.
 منابعی که به بررسی عوامل موثر در ترویج کتابخوانی می‌پردازند.
 منابعی که به مقایسه آماری فرهنگ کتابخوانی در کشورهای مختلف جهان می‌پردازند.
 منابعی که از زوایای مختلف به بررسی وضع آینده کتاب و کتابخوانی در جهان می‌پردازند.
 منابعی با موضوع سیاستگذاری در حوزه کتابخوانی که به طور پراکنده، اشاراتی به مدل‌های فرهنگ کتاب خوانی دارند.
 منابعی که در تبیین و یا معرفی مراکز فرهنگی و اجتماعی و نمادهای محیطی مرتبط با فرهنگ کتابخوانی نوشته شده‌اند.

۳-۲-۱. روش دسته‌بندی و توصیف مدل‌ها

موضوع این تحقیق شناسایی، معرفی و توصیف اشکال گوناگون مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی است و در این مرحله سنجش اثر و پردازش آماری را دنبال نمی‌کند. هنگام معرفی هر مدل، ویژگی‌های بارز آن به اختصار توصیف شده است.
 با توجه به وسعت موضوعات، محدودیت‌های زبانی و فیزیکی و عدم دسترسی به همه‌ی منابع، جمع‌آوری و پردازش همه‌ی مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی غیر ممکن است. بنابراین این با مشورت اساتید و اندیشمندان، موضوعات کلی بنابر تنوع، جذابیت، اهمیت و قابلیت الگوگیری به ۲۴ مدل تحدید شد. در ادامه با توجه به اطلاعات در دسترس از هر یک از مدل‌ها بین سه تا هشت نمونه از کشورهای مختلف، گزینش و توصیف گردید.
 توضیحات درج شده در تبیین هر نمونه از مدل‌ها، ترجمه‌ی مستقیم مطالب ارایه شده در پایگاه‌های اطلاع‌رسانی خود نمونه‌ها بوده و در مواردی که پایگاه اطلاع‌رسانی در دسترس نبوده به گزارش‌های پایگاه‌های معتبر بین‌المللی فعال در حوزه‌ی کتابخوانی مراجعه شده است.
 توصیف مدل‌های مختلف کتابخوانی با توجه به خلاقیت‌های به کار رفته در آن‌ها، بدون استفاده از تصاویر غیر ممکن است. بنابراین در کنار توضیحات هر مدل، از تصاویر برگرفته از منابع مرتبط با آن مدل استفاده شده است. با توجه به اهداف پژوهش و رواج همه‌ی انواع مدل‌ها در کشورهای مختلف،

تقسیم بندی نمونه‌های مدل‌ها بر مبنای موضوع و عنوان مدل‌ها بوده و ذکر نام کشورها، از باب آدرس‌دهی مرجع و نمونه‌های مثالی می‌باشد.

۴-۲-۱. همکاران و مشاوران

جناب آقای دکتر یزدان منصوریان، نویسنده، پژوهشگر و استاد رشته‌ی کتابداری و دانش‌شناسی دانشگاه خوارزمی با وجود دوری راه و شرکت در برنامه‌ی مطالعاتی در استرالیا، مطالب ارسالی را مطالعه و نقد نمودند و پیشنهادات ارزشمند و منابع موثری از مقالات خود جهت غنای این مجموعه ارایه نمودند. جناب آقای مجید رهبانی، پژوهشگر باسابقه‌ی حوزه‌ی کتاب از مجله‌ی جهان کتاب، قبول زحمت مصاحبه نموده و اطلاعات ارزشمندی در اختیار اینجانب قرار دادند. استاد عبدالحسین آذرنگ، (هر چند به طور مختصر) از راهنمایی حقیر دریغ نفرمودند. جناب آقای مهندس مهدی بلورچی فرد از لندن، جناب آقای دکتر پرهام خادم الحسینی، از بریزبن استرالیا و جناب آقای دکتر بابک بازیار از اوکلند نیوزیلند، دوستانی بودند که در زمینه تجربیات و مشاهدات میدانی، مشاوره‌هایی ارایه نمودند. همکاران اینجانب در تیم پژوهش و ترجمه عبارتند از جناب آقای محمد مهدی مسعودی راد، سرکار خانم زینب مسعودی، جناب آقای سعید فتوت و جناب آقای علی فتوت.

۳-۱. نگاهی اجمالی به فرهنگ کتابخوانی

در اروپا و امریکای شمالی

۳-۱-۱. کتابخوانی و کتابخانه‌ها

نتایج یک تحقیق علمی در سال ۱۳۹۱ درباره‌ی نسبت اقبال مردم به کتابخانه‌های عمومی با سرانه کتابخوانی در ۲۱ کشور جهان نشان می‌دهد که هر چه کتابخانه‌های عمومی در یک کشور از وضعیت بهتری برخوردارند، مردم آن کشور به «مطالعه‌ی آزاد» توجه بیشتری دارند. تطبیق نتایج آماری این تحقیق در میان کشورهای مختلف جهان، و در میان شاخص‌های پنجگانه مذکور، می‌توان با اثر گذاشتن بر شاخص «امانت» و سنجش آن با ضریب بالایی، وضعیت «مطالعه‌ی آزاد» در آن کشور را تبیین و پیش‌بینی کرد.^{۲۵}

۳-۱-۲. سرانه‌ی مطالعه

با مقایسه‌ی سرانه‌ی مطالعه‌ی ۲۱ کشور دارای آمار کتابخوانی معلوم شد که به ترتیب کشورهای فنلاند، ژاپن، آلمان، هلند، استونی، نروژ، سوئد، لاتویا، لهستان، لیتوانی، بلژیک، فرانسه، ترکیه، اسلونی، کره، اسپانیا، انگلستان، ایتالیا، آمریکا، بلغارستان در رده‌های اول تا بیست و یکم قرار گرفتند. فنلاند با سرانه‌ی مطالعه ۵۷ دقیقه (سرانه مطالعه‌ی حرفه‌ای ۱۵ و سرانه‌ی مطالعه‌ی آزاد ۴۲ دقیقه در روز) در رتبه اول و بلغارستان با سرانه‌ی مطالعه‌ی ۲۲ دقیقه (مطالعه حرفه‌ای ۵ و مطالعه‌ی آزاد ۱۷ دقیقه در روز) در انتهای جدول قرار گرفت. بنابر محاسبات آماری این پژوهش، اگر شرایط مطالعه در ایران مانند سایر کشورهای جهان باشد سرانه‌ی مطالعه در ایران حدود ۱۵ دقیقه در روز برآورد شده است.^{۲۶}

۲۵. محبوب، سیامک؛ کتابخانه‌های عمومی و سرانه‌ی مطالعه، تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، بهار

۱۳۹۱، شماره ۶۸، ص ۱۲۸

۲۶. همان ص ۱۳۰

۳-۳-۱. سرانه‌ی فضای کتابخانه‌ای

بر همین اساس بیشترین میزان سرانه‌ی فضای کتابخانه‌ای مربوط به کشور بلغارستان (۴۴/۷ متر مربع به ازای هر ۲۵ هزار نفر) و بیشترین تعداد کتاب موجود به ازای هر نفر متعلق به کشور استونی (۸/۱۴ منبع به ازای هر نفر) بوده است. بیشترین درصد عضو کتابخانه‌ها نسبت به جمعیت و بیشترین تعداد مراجعه به کتابخانه نیز متعلق به انگلستان است. ۵۷ درصد انگلیسی‌ها عضو کتابخانه‌های کشورشان هستند. این آمار در ایران کمتر از ۵ درصد جمعیت کشور را شامل می‌شود.^{۲۷}

۴-۳-۱. بیشترین میزان امانت کتاب

با همه‌ی این تفصیلات همچنان فنلاندی‌ها بیشترین میزان دریافت منابع از کتابخانه را به خود اختصاص داده‌اند. هر فنلاندی به طور متوسط سالانه ۲۰/۶۷ منبع از کتابخانه‌های این کشور به امانت می‌گیرد.^{۲۸}

۵-۳-۱. بررسی اجمالی وضعیت کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی

امریکای شمالی شامل ایالات متحده و کانادا دارای بهترین وضعیت در مجموع شاخص‌های کتابخوانی میان قاره‌های جهان می‌باشد و پس از آن اروپا قرار دارد. به طور کلی فرهنگ کتابخوانی در کشورهای شمالی و غربی اروپا وضعیت مساعدتری دارد.

کشور رکوردها

ایالات متحده در مجموع با مساحت ۸/۹ میلیون کیلومتر مربع تقریباً مساوی کل قاره اروپا با احتساب بخش اروپایی روسیه) و جمعیتی برابر ۳۲۵ میلیون نفر (کمتر از نصف قاره اروپا) چهارمین کشور دنیا از لحاظ وسعت و سومین کشور دنیا از لحاظ جمعیت می‌باشد. امریکا به عنوان بزرگترین اقتصاد جهان در میان سه کشور توسعه یافته در حوزه کتابخوانی می‌گنجد. بسیاری از رکوردهای حوزه‌ی

۲۷. همان ص ۱۲۷

۲۸. همان ص ۱۲۷

کتاب و کتابخوانی متعلق به این کشور است. بیشترین تولید کتاب در تمام جهان، بیشترین تعداد ناشران بین المللی، بیشترین تعداد کتابخانه در اروپا و امریکا و بیشترین تعداد دستگاه‌های خودکار عرضه کتاب، متعلق به ایالت متحده امریکاست. سالانه بین ۶۰۰ هزار تا یک میلیون کتاب جدید در این کشور منتشر می‌شود. به طور متوسط ۳۰۰۰ نسخه از هر کتاب منتشر شده در سال به فروش می‌رسد. متوسط مطالعه‌ی امریکایی‌ها ۴ کتاب در سال است.^{۲۹} در سال ۲۰۱۱ بیش از بیست و نه هزار فروشگاه کتاب در سراسر ایالات متحده مشغول به کار بوده اند. در این سال فروش کتاب، یک تجارت یازده میلیارد دلاری در امریکا بوده است.^{۳۰} هم اکنون ۱۱۹۴۸۷ باب انواع کتابخانه در سراسر ایالات متحده مشغول به کار می‌باشند.^{۳۱} از جهت توسعه یافتگی و تکنولوژی کتابخانه‌ها به نسبت جمعیت، امریکا بهترین وضعیت را در میان تمام کشورهای جهان داراست. دو کتابخانه از چهار کتابخانه‌ی بزرگ جهان در ایالت نیویورک قرار دارند.^{۳۲}

بهشت کتابخوانان

بر اساس آمار رسمی منتشر شده، از هر ۱۰ کانادایی، ۹ نفر در طول ۱۲ ماه سال یک کتاب می‌خواند. ۵۴ درصد از جمعیت این کشور هر روز دقیقی مطالعه می‌کنند. متوسط تعداد کتابهای خوانده شده ۱۷ جلد در سال ثبت شده است. کانادا کشوری است غنی از امکانات سرگرمی و تفریحی، با این حال نخستین گزینه‌ی انتخابی ۲۵ درصد از جمعیت کانادا برای پر کردن اوقاتشان، کتاب خواندن است. آمارها نشان داده ۸۲ درصد از کانادایی‌ها برای لذت و سرگرمی، ۷۲ درصد برای ثبات فکری و ۶۰

^{۲۹} https://www.huffingtonpost.com/bj-gallagher/book-publishing_b_۱۳۹۴۱۵۹.html

^{۳۰} <https://www.statista.com/statistics/۲۴۹۰۲۷/number-of-bookstores-in-the-us>

^{۳۱} www.ala.org/tools/libfactsheets/alalibraryfactsheet۰۱

۳۲. چهار کتابخانه‌ی بزرگ جهان عبارتند از:

بریتیش لایبرری British Library در لندن، انگلستان با بیش از ۲۵ میلیون کتاب (۱۵۰ میلیون آیتم)

کتابخانه‌ی کنگره‌ی امریکا Library of Congress در واشینگتن دی سی با ۱۶ میلیون کتاب (۱۶۴ میلیون آیتم)

کتابخانه‌ی عمومی نیویورک New York Public Library در شهر نیویورک (با ۵۵ میلیون آیتم)

کتابخانه‌ی مرکز اسناد کانادا Library and Archives Canada در اتاوا با ۲۰ میلیون کتاب (۵۴ میلیون آیتم)

<https://www.worldatlas.com/articles/۵-largest-libraries-in-the-world.html>

درصد برای یادگیری و رشد شعوری از کتاب بهره می‌گیرند. ۷۰ درصد از کانادایی‌ها ترجیح می‌دهند کتابهای نویسندگان کانادایی را بخرند. ۳۲ درصد از کانادایی‌ها عموماً از کتابخانه‌ها کتاب می‌گیرند. در سال ۲۰۰۵ کانادایی‌ها ۱/۴ میلیارد دلار صرف خرید کتاب و ۱/۱ میلیارد صرف خرید نشریات کردند. در همین سال مجموع درآمد صنعت سینما در کانادا ۱/۳ میلیارد دلار بود.^{۳۳}

کشور کتابخانه‌های سیار

در سوئد ۱۰ میلیون نفری، ۹۰ کتابخانه‌ی سیار مجهز وجود دارد که بالغ بر ۷۲۵۰ ایستگاه مشخص شده دارند. این بدان معناست که سوئدی‌ها از هر طریق ممکن برای همنشینی با کتاب بهره‌می‌برند. سوئد یک کتابخانه‌ی ملی، ۲۹۰ کتابخانه‌ی عمومی وابسته به شهرداری با ۱۰۰۰ شعبه‌ی کوچک دیگر، ۴۰ کتابخانه‌ی دانشگاهی، ۳۰۰۰ کتابخانه‌ی خیابانی و ۱۱۵ کتابخانه‌ی بیمارستانی دارد که ورود عموم به تمام آنها آزاد است. از جمعیت ۱۰ میلیونی سوئد، دو میلیون و هفتصد هزار نفر آن عضو کتابخانه‌ها هستند. با حذف کودکان زیر سن مهد، سالخوردگان و بیماران شاید بتوان گفت از هر سه سوئدی یک نفر عضو کتابخانه است. نوجوانان ۹ تا ۱۴ ساله بیشترین بازدید کنندگان از کتابخانه‌ها هستند.^{۳۴}

ترفندهای زیرکانه

نام انگلستان همواره در میان فهرست جوامع کتابخوان دیده می‌شود. این کشور پس از ژاپن، بالاترین سرانه‌ی مطالعه را به خود اختصاص داده است. با این وصف وزارت فرهنگ و هنر انگلستان با همکاری اتحادیه‌ی ناشران طرح‌هایی را برای افزایش تنوع موضوعات مطالعه در میان مردم به اجرا نهاده است. انتشار مجموعه کتابهای کوچک و کتابهایی با موضوعهای تفکیک جنسی شده در تیراژهای بالاتر، نشر داستان‌های کوتاه جهان در سری کتابهایی با شمارگان صفحات کمتر و قرار دادن آنها در کنار کتابهایی که با اقبال عمومی مواجه بودند، اختصاص بودجه‌های کلان به آمادگی‌ها و دبستان‌های عمومی کشور برای افزودن به تعداد کتابهای موجود در کتابخانه‌ها و استفاده از تاثیر گذاری چهره‌های

۳۳. داوودی، دیبا، کتاب، انتشارات حوض نقره، تهران ۱۳۹۲، صص ۹-۱۲

۳۴. همان صص ۲۹-۳۱

شناخته شده بر عامه مردم در پیوند با کتاب و کتابخوانی از جمله‌ی این ترفندهای زیرکانه‌ی انگلیسی به شمار می‌روند.^{۳۵}

باغ رز پژمرده

بر اساس آمارهای رسمی انجمن کتاب بلغارستان، مطالعه پنجمین سرگرمی محبوب اهالی کشور باغ رز است. ۳۰ درصد از جمعیت ۷/۵ میلیونی بلغارستان به صورت منظم کتاب می‌خوانند. این کشور طی دو دهه‌ی گذشته شاهد ظهور نویسندگان بزرگی در ادبیات داستانی خصوصا در حوزه‌ی داستان کوتاه بوده است. پس از موفقیت بین‌المللی منابع داستانی مکتوب، دولت برنامه‌هایی را برای تقویت کتابخوانی به مرحله‌ی اجرا گذاشته که در حال گسترش است.^{۳۶}

بیشترین تولید کتاب

اسپانیا صدر نشین جوامع کتابخوان اروپا نیست اما بی تردید یکی از قدرتمندترین و بزرگ‌ترین کشورهای تولیدکننده‌ی کتاب در سراسر جهان به شمار می‌رود. نتایج تحقیق جامع فدراسیون صنفی ناشران اسپانیایی در سال ۲۰۱۱ نشان می‌دهد که ۷۵ درصد از ناشران فعال اسپانیا مشغول آرایه‌ی حجم شگفتی از کتابهای خود به صورت دیجیتال هستند. ۵۲ درصد از اسپانیایی‌ها هر روز زمانی را صرف مطالعه‌ی کتابهای الکترونیکی می‌کنند.^{۳۷}

آغازی دوباره ...

در دوران حکومت کمونیستی، اتحاد جماهیر شوروی مطالعه در میان ۵۰ میلیون نفر از جمعیت باسواد این کشور، اولین دغدغه‌ی زندگی بود. ۱۶۱ میلیون نفر به طور مداوم کتاب می‌خواندند و بیشتر خانه‌های این سرزمین پهناور، کتابخانه‌های بزرگ داشتند. اما این کتابخوانی تحت تاثیر سیاستهای

۳۵. همان صص ۶۵-۶۳

۳۶. همان صص ۲۷-۲۵

۳۷. همان صص ۳۶-۳۳

مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۳۱

خاص دیوار آهنین، سمت و سو و رنگ و بوی کانالیزه و خاصی داشت. چنان که با فروپاشی شوروی و حذف سیاستهای مذکور، گرایش مردم به کتابخوانی رو به افول نهاد.^{۳۸} سرانجام دولت، سیاستهای جدیدی برای افزایش سطح کمی کتابخوانی در پیش گرفت. سال ۲۰۰۷ سال کتابخوانی نامیده شد و برنامه‌های جدی در نهادینه سازی فرهنگ های سازنده و تقویت منابع و خدمات کتابخانه‌ها طراحی و اجرا شد و تعرفه‌های حوزه کتاب و نشر کاهش یافت.

سیاست جدید روسیه در ترویج کتابخوانی بر محوریت کتابخانه‌های عمومی قرار گرفته است. روسها بیش از ۱۳۰۰۰۰ کتابخانه با امکانات قابل قبول دارند که در این میان ۱۰۰۰ باب از آنها در زمره پیشرفته ترین کتابخانه‌های جهان قرار دارند. وجود یارانه‌ی غریب «عادت دادن مردم به مطالعه» در کشورهای اروپایی کمی جالب و عجیب می نماید. دولت روسیه برای عادت دادن مردمش به مطالعه برای هر شهروند، یارانه‌ای معادل ۱۲۰۰ روبل می پردازد. این رقم در انگلستان ۳۵۰۰ و در فنلاند ۲۳۰۰ روبل است!^{۳۹}

آینده‌ای برای نوجوانان

اوضاع کتابخوانی در ایتالیا چندان مساعد نیست. با این حال طبق آمار ارایه شده در تحقیقات میدانی، تخمین زده می‌شود که در ۱۵ درصد خانه‌های ایتالیا می‌توان حداقل ۵۰ جلد کتاب، در بیش از ۶۰ درصد آنها ۱۰۰ جلد کتاب و در ۲۵ درصد خانه‌ها بالغ بر ۲۰۰ جلد کتاب دید. بیش از نیمی از مردم این کشور حداقل سالی دو عنوان کتاب ۱۵۰ صفحه‌ای می‌خوانند. زنان بیش از ۶۵ درصد جامعه‌ی آماری کتاب‌خوانان را تشکیل می‌دهند. در سال ۲۰۱۰ حدود ۴۷ درصد از جمعیت بالای ۶ سال ایتالیا مدعی شدند در سال حداقل یک کتاب خوانده‌اند. دولت در نظر دارد که برنامه‌های وسیعی برای افرادی که کمتر از سه کتاب در سال می‌خوانند تدارک ببیند. این درحالی است که کتاب‌خوان ترین مردم ایتالیا نوجوانانی هستند که اصطلاحاً در سنین «تین ایجر» به سر می‌برند.^{۴۰}

۳۸. برای توضیح بیشتر در این زمینه رک به بخش اول از فصل سوم با عنوان: یک مثال تاریخی

۳۹. همان صص ۴۷-۴۵

۴۰. همان صص ۶۱-۵۹

راهکارهای شرقی

وضعیت کتابخوانی در لهستان چیزی فرای فاجعه است. بر اساس گزارش‌های منتشر شده در یکی از پر تیراژ ترین روزنامه‌های صبح لهستان، ۵۶ درصد از مردم این کشور سالانه حتی یک کتاب هم نمی‌خوانند. اگر چه وضعیت مطالعه و عادت خوانش کتاب و نشریه به صورت روزانه در میان ۴۴ درصد از جمعیت به گونه‌ی دیگری است. وزارت آموزش فرهنگ و هنر طی سلسله تحقیقات میدانی مخاطبان هدف کتاب در لهستان را ارزیابی کرد. تا آن زمان طیف اصلی مخاطبان عموماً علاقه مند به مطالعه‌ی کتابهایی در حوزه‌ی فرهنگ لغات، کتابهای مصور و کتابهای مرتبط با آشپزی بودند. آنها پس از این بررسی، مجدانه در صدد نوآوری و ارایه‌ی ابتکارهای برنامه ریزی شده و حرکت به سوی هدفگذاری‌های معین برای توسعه‌ی فرهنگ مطالعه برآمدند و تعدادی از شاهکارهای ادبی را به صورت رایگان در فضاهای مجازی و کتابفروشی‌ها در دسترس عموم قرار دادند و بخشی از ساعتهای غیر آموزشی مدارس را با مطالعه‌ی کتاب و مجلات- خصوصاً طنز آمیز پر کردند.^{۴۱}

نگرانی شیرین

زمانی که در پژوهشهای میدانی به دست آمد که میزان مطالعه‌ی کتاب در میان قشر کتابخوان حرفه‌ای پنج‌ده درصد کاهش یافته و از دو تا چهار کتاب به یک تا دو کتاب در ماه رسیده است، وزیر آموزش وقت از خطر فراموشی هویت فرهنگی سخن گفت. هرچند که کتابخوانان حرفه‌ای یاد شده تنها سه درصد از جمعیت کشور را تشکیل می‌دادند.

این به آن معناست که آلمان به کتاب خواندن سه چهارم جمعیتش دل خوش نمی‌دارد و هراسان نگران عدم مطالعه‌ی آن بخش اندک است. متوسط تعداد کتابهای خوانده شده توسط قشر علاقه مند به کتاب و نشریات در آلمان در دهه پایانی قرن بیستم ۵۰ کتاب بوده که بی هیچ نوسانی آن را حفظ کرده است.^{۴۲}

۴۱. همان صص ۶۸-۶۷

۴۲. همان صص ۷۸-۷۵

الگوی کتابخوانی

فنلاند از بهترین سامانه‌های آموزشی و توسعه یافته ترین فرهنگ کتابخوانی در جهان برخوردار است. ۷۵ درصد از بودجه ای که وزارت فرهنگ و هنر فنلان به شاخه‌ی ادبیات اختصاص می‌دهد مستقیماً بدون هیچ واسطه‌ای به نویسندگان و مترجمان تعلق می‌گیرد. نوع و تیراز روزنامه‌ها و مجلات در بالاترین حد استاندارد جهانی است و سرانه‌ی مطالعه‌ی چشمگیرش طی هر دهه رشد خیره کننده تری پیدا می‌کند. ردیف بودجه‌ی ثابتی در وزارت آموزش فنلاند هست که به گل‌ارایی و نوسازی کتابخانه‌های عمومی اختصاص یافته است.^{۴۳}

روزنامه‌خوان ترین مردم دنیا

اهالی مهد سینما همواره در میان کتابخوان‌ترین جوامع اروپایی بوده اند. کتاب همیشه کالایی گران در این کشور بوده اما هرگز خیل حامیان خود را از دست نداده است. بر اساس داده‌های آماری فرانسوی‌ها روزانه ۴ تا ۵ ساعت از زمان خود را به انواع مطالعه اختصاص می‌دهند فرانسوی‌ها در طول هفته عموماً بیش از ۴۰ ساعت کتاب می‌خوانند. در فرانسه ۳۵۰ هزار جلد کتاب در روز به فروش می‌رسد. کتابخانه‌ی ملی فرانسه با دارا بودن ۵۰ هزار صندلی در روزهای تعطیل گاه آنچنان مملو از جمعیت است که برای تهیه کتاب در آن لازم است افراد ساعاتی را در صف بگذرانند. فرانسوی‌ها کماکان تورق کتاب و نشریات را به رغم قیمت بسیار افزون‌ترشان نسبت به نسخه‌های الکترونیک ترجیح می‌دهند. ارزش نهایی کتاب و نشریات در فرانسه ثابت است. فرقی نمی‌کند که از بزرگترین مرکز فرهنگی پاریس خرید کنید یا از یک فروشگاه اینترنتی تازه تاسیس. سویی‌ی دیگر خواندن در فرانسه به مطبوعات مرتبط است. فرانسه کشوری است که مردمانش تا اوایل قرن ۲۱ روزنامه خوان ترین و در سالهای اخیر مخاطبان نخست مجلات در جهان بوده اند. در این کشور برخلاف انگلستان و آلمان، یارانه‌ی چندانی به مطبوعات تعلق نمی‌گیرد و مشی عمومی بر پایه‌ی حمایت بیشتر از کتاب که ماندگاری افزون تری بر مطبوعات دارد است.^{۴۴}

۴۳. همان صص ۸۷-۸۵

۴۴. همان صص ۹۵-۹۳

بخش دوم

معرفی مدل‌های فرهنگ کتابخوانی

در اروپا و امریکای شمالی

۱-۲. انجمن‌ها و مراکز فعال حوزه‌ی کتاب

در کشورهای اروپایی و امریکای شمالی اتحادیه‌ها، انجمن‌ها، شوراها، کانون‌ها، سمن‌ها، گروه‌ها و مراکز کتابداری و اطلاع‌رسانی، پیش و بیش از دولتها، ضمن پیشبرد و توسعه‌ی این علم، نقش فزاینده‌ای در بستر سازی و ترویج و تثبیت فرهنگ کتابخوانی ایفا می‌کنند.

فعالیت‌های این مراکز، هم از جهت حیطة و حوزه‌ی کار و هم از حیث جغرافیایی متفاوت است. برخی بیشتر به مسایل عمومی می‌پردازند و برخی بر امور تخصصی متمرکزند. برخی به صورت بین‌المللی، منطقه‌ای، ایالتی و برخی به صورت محلی فعالیت می‌کنند. اما آنچه پیداست، حضور و برنامه‌های متنوع آن‌ها، فرصتی است برای گفتگو، تبادل نظرات، اطلاع‌رسانی و طرح و حل مسایل و مشکلات مرتبط با حوزه‌ی کتاب، کتابداری و کتابخوانی.

در کشورمان نهادها و سازمان‌هایی نظیر انجمن کتابداران ایران- اکتا - (تاسیس اولیه ۱۳۴۰)، شورای کتاب کودک، خانه‌ی کتاب، شورای ملی توسعه کتاب، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، مرکز استاندارد و مدارک علمی ایران، شبکه سراسری کتابخوانی، نهاد کتابخانه‌های عمومی، دفتر کتابخوانی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و کتابخانه‌ی ملی هریک بنا بر شرح وظایف، فعالیت‌هایی در حوزه کتاب و فرهنگ کتابخوانی برعهده دارند.

تقریباً همه‌ی انجمن‌ها و موسسات بین‌المللی جهانی فعال در حوزه‌های مرتبط با کتاب و کتابخوانی دفاتر مرکزی خود را در کشورهای اروپایی و امریکای شمالی دایر کرده‌اند. صرفنظر از مراکز سازمان ملل و نهادهای مشابه، اغلب این دفاتر ماهیت اروپایی و امریکایی دارند. یعنی در ابتدا در اروپا و امریکا تشکیل شده و مدتی به فعالیت پرداخته‌اند و سپس با جذب عضو یا تاسیس نمایندگی و گسترش شعب، فعالیت‌های خود را در دیگر نقاط جهان توسعه داده‌اند.

در ادامه برخی از مهم‌ترین مراکز و انجمن‌های بین‌المللی حوزه‌ی کتاب که در کشورهای اروپایی و امریکای شمالی قرار دارند معرفی می‌شوند.

۱-۱-۲. یونسکو (سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی ملل متحد)^{۴۵}

در سال ۱۹۴۲ با هدف گسترش امور فرهنگی و علمی و آموزشی در میان ملل عضو، در لندن بنا نهاده شد. بودجه‌ی آن توسط اعضا تامین می‌شود. فدراسیون بین‌المللی انجمن‌ها و موسسات کتابداری (ایفلا) با آن همکاری نزدیک دارد.

۲-۱-۲. فدراسیون بین‌المللی انجمن‌ها و موسسات کتابداری (ایفلا)^{۴۶}

ایفلا در سال ۱۹۲۷ در شهر ادینبورگ اسکاتلند ضمن یک کنفرانس بین‌المللی با حضور نمایندگان ۱۵ کشور پدید آمد. ایفلا ارگانی مستقل، غیر دولتی، بین‌المللی و غیر انتفاعی است که هدف آن، ارتقای تفاهم بین‌المللی، گفتگو، همکاری و پژوهش و توسعه در همه‌ی زمینه‌های مرتبط با دانش کتابداری، خدمات اطلاع‌رسانی و آموزش‌های لازم در این زمینه است. ایفلا در حال حاضر بیش از ۱۴۰۰ عضو از ۱۴۰ کشور جهان دارد و مقر آن از سال ۱۹۷۱ به شهر لاهه هلند انتقال یافته است.^{۴۷}

۳-۱-۲. اتحادیه خدمات مشاوره‌ای کتاب‌خوانان^{۴۸}

این اتحادیه در سال ۱۹۷۳ به وسیله انجمن بین‌المللی علوم^{۴۹} و با پشتیبانی ۱۵۰ کتابخانه و مرکز اسناد امریکایی و کانادایی تشکیل شد. هدف آن، جمع‌آوری و نشر کتابنامه‌های موضوعی، تهیه صورت و توضیح برای کتابهای خواندنی، راهنماهای کتب خاص و فهرست کتب منتشر شده به وسیله کتابخانه‌های معتبر است. همچنین خبرنامه‌ی ماهانه‌ای با بودجه‌ی اعضا تهیه و توزیع می‌کند.^{۵۰}

^{۴۵} United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)

^{۴۶} International Federation of Library Association (IFLA)

^{۴۷} www.ifla.org

^{۴۸} Readers Advisory Service, Inc. (RAS)

^{۴۹} International Science Associates, Inc

۵۰. موارد ۳ تا ۱۳ بر گرفته از: ناصری مالوانی، علیرضا؛ آشنایی با انجمن‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، تحقیقات اطلاع

رسانی و کتابخانه‌های عمومی، پاییز و زمستان ۱۳۸۱، شماره ۴۶ و ۴۶

۴-۱-۲. انجمن بین‌المللی آرشیوهای مواد شنیداری^{۵۱}

این انجمن در سال ۱۹۶۹ به عنوان واسطی در تبادل اطلاعات و حفظ و نگهداری و ذخیره‌سازی و تهیه فهرستهای مواد شنیداری تاسیس شد و به مواردی از قبیل تاریخچه فرهنگ شفاهی، مصاحبه‌ها، ضبط صدا، و پژوهش در این زمینه‌ها و کتابها و منابع صوتی می‌پردازد.

۵-۱-۲. انجمن بین‌المللی خواندن^{۵۲}

که در سال ۱۹۵۶ در ایالات متحده آمریکا تاسیس شد. هدف آن مطالعه و بررسی مشکلات خواندن در تمام سطوح و همچنین توسعه و ارتقای روش‌های تحقیق در بهبود و اصلاح مشکلات خواندن است. این انجمن اعضای در بیش از ۶۵ کشور جهان دارد و مجلات *The Reading Teacher* و *Journal of Reading*، و ۲۱ اثر سالانه‌ی دیگر را منتشر می‌کند.

۶-۱-۲. انجمن بین‌المللی دوستداران کتاب^{۵۳}

که در سال ۱۹۶۳ با هدف برگزاری گردهمایی‌های جهانی و سازمان‌دهی کنفرانس‌های بین‌المللی دوسالانه تاسیس شد.

۷-۱-۲. انجمن بین‌المللی کتابخانه‌های عمومی شهرهای بزرگ^{۵۴}

این انجمن در سال ۱۹۶۸ در لیورپول (انگلستان) تشکیل شد. کلیه کتابخانه‌های عمومی شهرهای با جمعیت بیش از ۴۰۰ هزار نفر می‌توانند در آن عضو شوند. این‌تامل دارای کنفرانس‌های سالانه است و به موارد زیر توجه دارد: ساختمان کتابخانه‌ها، توسعه مجموعه‌های موضوعی، فهرست‌ها، اتوماسیون،

^{۵۱} International Association of Sound Archives (IASA)

^{۵۲} International Reading Association

^{۵۳} International Association of Bibliophiles

^{۵۴} International Association of Metropolitan City Libraries (INTAMEL)

ایجاد و استفاده از خدمات اطلاع رسانی پیوسته به عموم و تحقیقات کتابداری در کتابخانه‌های شهرهای بزرگ.

۸-۱-۲. انجمن بین‌المللی کتابداران مدارس^{۵۵}

در سال ۱۹۷۱ با اهداف و وظایف ذیل در جامائیکا تاسیس شد:

تشویق به توسعه کتابخانه‌های مدارس در جهان

رشد حرفه‌ی کتابداری آموزشی

توسعه همکاری‌های بین‌المللی میان کتابخانه‌های مدارس و ترویج امانت بین‌المللی کتاب

اعتلای انتشارات مرتبط با مواد کتابخانه‌ای مدارس

این انجمن مسؤول برنامه‌ی ۵۵۴ یونسکو با عنوان «کتاب برای کتابخانه‌های مدارس کشورهای در حال رشد» بوده است.

۹-۱-۲. انجمن کتابداران کودکان^{۵۶}

این انجمن بخشی از انجمن کتابداران امریکاست که در سال ۱۹۵۷ تاسیس شد و از ۱۹۷۷ به این نام شناخته شد. هدفش گسترش و ارتقای خدمات کتابخانه‌ای کودکان در تمام کتابخانه‌هاست.

همچنین انواع انجمن‌های کتابداران در کشورهای مختلف تشکیل شده است نظیر: انجمن کتابداران

آمریکا (۱۸۷۶)، آلمان (۱۹۴۹)، استرالیا (۱۹۴۹)، انگلستان (۱۸۷۷)، اسکاتلند (۱۹۰۸)، ایتالیا (۱۹۳۰)،

ایرلند (۱۹۵۲)، ژاپن (۱۸۹۲)، سنگاپور (۱۹۵۴)، فرانسه (۱۹۰۶)، سوئد (۱۹۱۵)، کانادا (۱۹۴۶)،

لهستان (۱۹۱۷)، نروژ (۱۹۱۳)، مالزی (۱۹۶۰)، نیوزیلند (۱۹۱۰)، هندوستان (۱۹۳۳)، قبرس (۱۹۶۲) و

سایر کشورهایی که بیانشان در این فرصت مقدور نیست.

^{۵۵} International Association of School Libraries Librarianship (IASL)

^{۵۶} Association of Library Services to Children (ALSC)

مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۴۱

برخی از مواد زیر با تفاوتهایی در اهداف این انجمن‌ها قید شده اند:

ایده پردازی و حمایت و پیگیری بسیاری از ایده‌ها و طرح‌های ملی و محلی در حوزه کتاب و کتابخوانی، جمع آوری افراد علاقه مند به این حوزه، گسترش و تعالی خدمات کتابخانه‌ای در دسترس عموم و متخصصان، توسعه و پیشرفت علمی و حرفه‌ای رشته‌ی کتابداری، ارزیابی و معرفی مواد غیر کتابی برای نوجوانان، توسعه و گسترش خدمات کتابخانه‌ای برای کودکان و نوجوانان، ارتقای کیفی کتابخانه‌های مدارس، کتابخانه‌های عمومی، کتابخانه‌های اختصاصی و تخصصی

۱۰-۱-۲. جامعه‌ی بین المللی انجمن‌های کتابفروشان^{۵۷}

در سال ۱۹۵۶ با هدف همکاری میان کتابفروشان و انجمن‌های آنان در سراسر جهان، فراهم آوردن محیطی مناسب جهت آزادی بیان، افکار و عقاید، مبادله‌ی تجارب و تصمیم‌گیری درباره‌ی رفع مشکلات عمومی بازرگانی و حرفه‌ای کتابفروشان شکل گرفت. مقر دفتر مرکزی آن در شهر وین (اتریش) قرار دارد.

۱۱-۱-۲. دفتر بین المللی کتاب برای نسل جوان^{۵۸}

این دفتر در سال ۱۹۵۳ در زوریخ تاسیس شد و تا سال ۱۹۹۰ دارای بیش از یکصد دفتر ملی در سراسر جهان شد. اهداف این دفتر عبارتند از: ایجاد ارتباط میان افراد علاقه مند به کتابهای خوب برای نسل جوان، تسریع نشر این کتابها و افزایش دسترسی به آنها و ترویج آنها در رسانه‌ها و ترغیب به تاسیس و بهسازی کتابخانه‌ها برای نسل جوان، تشویق به ترجمه آثار با کیفیت بین المللی، ارائه راهنمایی و مشاوره و آموزش‌های ملی و بین‌المللی به گروهها، موسسات و فعالان حوزه کتاب کودکان و نوجوانان.

^{۵۷} International Community of Booksellers Association (ICBA)

^{۵۸} International Board on Books for Young People (IBBY)

۱۲-۱-۲. شورای کتاب کودک (امریکا)^{۵۹}

هدف این سازمان غیر انتفاعی که از سال ۱۹۴۵ برنامه هفته کتاب کودکان را برگزار می‌کند تشویق افراد برای خواندن و لذت بردن از کتاب‌های کودکان است. این دفتر بخشی از دفتر بین‌المللی کتاب برای نسل جوان است و هر سال منتخب کتابهای کودکان را به ۱۲ کتابخانه در جهان اهدا می‌کند.

۱۳-۱-۲. کمیته‌ی بین‌المللی کتاب^{۶۰}

این نهاد از سال ۱۹۷۳ تمرکز خود را بر بررسی مشکلات حوزه کتاب، به ویژه در کشورهای درحال رشد نهاده است. مقر آن در کشور آلمان قرار دارد.

^{۵۹} Children s Book Council (CBC)

^{۶۰} International Book Committee (IBC)

۲-۲. مؤسسات خیریه‌ی حامی کتابخوانی

ترکیب مفهوم «خیریه» با «کتابخوانی» به خودی خود نشان‌دهنده‌ی نوع نگرش فرهنگی خاصی است که در برخی کشورهای اروپایی و امریکایی جریان دارد. مؤسسات خیریه جملگی غیر دولتی هستند و هزینه‌های آنها توسط افراد نیکوکار متمدول و یا اعضای موسسه و یا به کمک برنامه‌های عمومی که برگزار می‌کنند، توسط مردم تأمین می‌شود. به عنوان نمونه مؤسسات ذیل در انگلستان و ایالات متحده فعالیت‌های خیریه کتابخوانی می‌کنند:

انجمن کتاب های ولش^{۶۱} (تاسیس ۱۹۶۱)

کلوب کوچک کتاب بزرگ^{۶۲} (۲۰۰۴)

انجمن ریدینگ مترز^{۶۳} (۱۹۹۷)

موسسه‌ی «یک کتاب بده»^{۶۴} (۲۰۱۱)

موسسه خیریه‌ی «اولین کتاب»^{۶۵} (۱۹۹۲)

پروژه‌ی سیسرو^{۶۶} (۱۹۹۱)

موسسه‌ی کتاب برای زندانی‌ها^{۶۷} (۱۹۶۱)

انجمن کتابهای ولش، تلاش می‌کند تا در میان افراد جوان و بزرگسالان انگیزه و علاقه‌ی جدی برای کتابخوانی و طرفدار آن شدن ایجاد کند^{۶۸}. موسسه‌ی «یک کتاب بده» در انگلستان، کتاب‌های استفاده شده‌ی سالم را قیمت‌گذاری و خریداری می‌کند. سپس برچسپ‌های شخصی روی هر کتاب می‌زند و بعد از بسته بندی آن‌ها را برای مؤسسات خیریه دلخواه پست می‌کند^{۶۹}.

^{۶۱} welsh books council

^{۶۲} The little big book club www.thelittlebigbookclub.com

^{۶۳} Readingmatters www.readingmatters.com

^{۶۴} give a book

^{۶۵} First book

^{۶۶} Cicero project

^{۶۷} books to prisoners

^{۶۸} www.clc.org.uk

^{۶۹} www.giveabook.com

جمله‌ای معروف منسوب به سیسرو است که : «اتاق بدون کتاب همانند بدن بدون روح است». سازمان غیر دولتی «پروژه‌ی سیسرو» به صورت دستی کتاب‌های مکمل را تهیه می‌کند و به مدارس و کتابخانه‌های کلاس‌های مدارس دولتی که دارای کمبود منابع در ایالت نیویورک هستند می‌رساند.^{۷۰}

افراد داوطلب در پروژه‌ی سیسرو

«کتاب اول» یک سازمان خصوصی است که کتاب‌های جدید را برای کودکان نیازمند تهیه می‌کند. این موسسه توانسته بیش از شصت و پنج میلیون جلد کتاب رایگان و هزاران کتاب با قیمت‌های پایین را در جوامع مختلف توزیع کند. این سازمان در حال حاضر اداراتی در آمریکا و کانادا دارد.^{۷۱}

تحويل کتاب‌های رایگان در پروژه‌ی کتاب اول

^{۷۰} www.projectcicerobayarea.org

^{۷۱} www.firstbook.org

درموسسه‌ی غیر دولتی کتاب برای زندانی‌ها، همه به صورت داوطلبانه کار می‌کنند. آن‌ها کتاب‌ها را به زندانی‌های ایالات متحده ارسال می‌کنند. چون معتقدند کتاب وسیله‌ی است برای آموختن و باز شدن ذهن به قابلیت‌ها و ایده‌های جدید. آن‌ها امید دارند با ارسال کتاب‌ها برای زندانیان، عشق به خواندن و کسب مهارت‌های زندگی و خود بهبودی را در آنان پرورش دهند.^{۷۲}

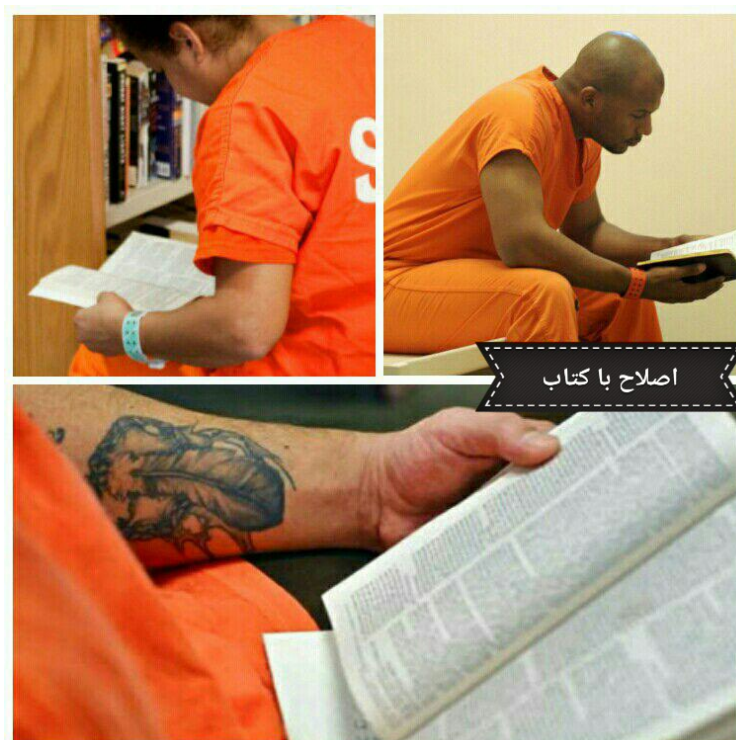

نمونه‌ای از کتابخوانی زندانیان در کتابخانه‌ی زندان

برخی از کشورهای جهان همچون ایتالیا و برزیل قوانین جالب و خیرخواهانه‌ای در ارتباط با کتابخوانی زندانیان و کاهش دوران محکومیت آنها با خواندن کتاب دارند. به عنوان نمونه برزیل برای کاهش جمعیت زندانیان در زندان‌های شلوغ خود و کاهش آمار جرم و جنایت، قانونی تربیتی را به اجرا گذاشته که به موجب آن، هر زندانی به ازای خواندن هر کتاب می‌تواند ۴ روز از دوران محکومیت خود کم کند. سقف کاهش دوره‌ی محکومیت از این روش در هر سال ۴۸ روز می‌باشد و زندانی برای خواندن هر کتاب ۴ هفته فرصت دارد و باید پس از خواندن کتاب خلاصه‌ای از آن را به مقامات زندان تحویل دهد. نداشتن غلط‌املائی و رسم‌الخط صحیح از معیارهای پذیرش خلاصه کتابها محسوب می‌شود.^{۷۳}

^{۷۲} www.bookstoprisoners.com

^{۷۳} www.telegraph.co.uk

با تصویب شورای منطقه‌ای کالابری در جنوب ایتالیا این قانون با کسر سه روز از مدت محکومیت به ازای مطالعه‌ی هر کتاب و کاهش حداکثر ۴۸ روز در سال (معادل خواندن ۱۶ کتاب در سال) اجرا می‌شود.^{۷۴}

^{۷۴} www.independent.co.uk

۳-۲. کتابخانه‌های عمومی^{۷۵}

در میان انواع گزارش‌های بازدید که از کتابخانه‌های اروپایی نگاشته شده دو نکته جلب نظر می‌کند. نخست معماری داخلی و خارجی این مراکز که عموماً از ساختمان‌های بزرگ و باشکوه (چه در انواع قدیمی و چه در طراحی‌های جدید و مدرن) حکایت شده است. طراحی فضاهای داخلی مبتنی بر القای احساس عظمت و آرامش (در برخی موارد با به کارگیری المان‌های فرهنگی کشور و گاه با استفاده از نقش آفرینی گیاهان و اشیای طبیعی) است.

عامل دوم نظم و دقت و به کارگیری آخرین تکنولوژی‌های متناسب است. در گزارش بازدید که در سال ۱۳۶۴ از کتابخانه‌های چهار کشور آلمان، ایتالیا، اسپانیا و انگلستان، نوشته شده^{۷۶} به وجود قفسه‌های ریلی متحرک به هم پیوسته، دوربین‌های مداربسته، رایانه‌های سفارش و دریافت کتاب، سامانه‌های ذخیره اطلاعات و گردش کاری رایانه‌ای، دستگاه‌های بارکدخوان در میز امانت، طبقه مخصوص کتاب و کتابخوانی کودکان، اشاره می‌کند.

کتابخانه عمومی شهر ۳۳۰ هزار نفری شهر بیلفلد^{۷۷} با حق عضویت سالانه ده مارک، حدود دویست هزار نسخه کتاب چاپی را در اختیار مراجعان قرار می‌دهد. کتابخانه‌ی ملی آلمان از ۱۶۴۰۰۰۰۰ ماده-ی اطلاعاتی در سه شعبه نگهداری می‌کند.^{۷۸}

هم اکنون تعداد کتابخانه‌های عمومی آلمان با جمعیت ۸۲,۶۷ میلیون نفر جمعیت (بدون لحاظ کتابخانه‌های دانشگاهی و تخصصی) ۶۳۱۳ مورد است. این آمار در انگلستان ۴۱۴۵ باب، در فنلاند ۱۱۷۸ باب، در سوئد، ۱۱۳۲ باب، در ژاپن ۳۱۰۶ باب و در نروژ ۸۰۰ باب می‌باشد.

^{۷۵} Public Libraries

^{۷۶} شاکری، رمضان‌علی؛ دیداری از کتابخانه‌های چهار کشور اروپایی، مجله مشکوه، بهار ۶۴، ش ۷، صص ۱۴۰-۱۸۸

^{۷۷} Bielefeld

^{۷۸} دایره المعارف کتابداری و اطلاع رسانی www.Portal.nlai.ir

دیدن صحنه‌های صف کشیدن مردم مقابل کتابخانه‌ها برای ورود به آنها در برخی کشورها برای ما هیجان انگیز است. حتی هیجان انگیز تر از صف کشیدن مقابل کتابفروشی‌ها برای دریافت نسخه جدید یک کتاب و یا دیدار با نویسنده آن. نمونه این صفوف توسط بسیاری از کسانی که به کشورهای اروپایی و امریکایی و حتی برخی کشورهای آسیایی سفر کرده اند گزارش شده است.^{۷۹}

دیدن چنین صحنه‌هایی در جوامع کتابخوان اصلا عجیب نیست. بهترین زمان برای مطالعه و پژوهش زمانی است که انسان فرصت و تمرکز کافی داشته باشد.

صوفیه، بلغارستان، صف ورود به کتابخانه‌ی ملی لندن، صف ورود به کتابخانه‌ی بریتیش لایبرری

چین، صف ورود دانشجویان به کتابخانه، در دمای دو درجه‌ی سانتیگراد

۷۹. برای نمونه ر.ک به گزارش محمد جواد حجتی از صف تشکیل شده مقابل کتابخانه ویکتور امانوئل - Vittorio Emanuele - که هم اکنون به کتابخانه‌ی ملی رُم معروف است، آن هم در میانه‌ی تعطیلات تابستانی و زیر تابش سوزاننده آفتاب در: آینه پژوهش، مهر و آبان ۱۳۷۵، شماره ۴۰ صص ۶۶-۷۴

حال مرا را تصور کنید هنگامی که پس از دیدن این صحنه‌ها و خواندن این مطالب و در خلال مطالعات مرتبط با این پژوهش، در تابستان ۱۳۹۷ برای دسترسی به منابع بیشتر، به کتابخانه‌ی مرکزی و مرکز اسناد یکی از دانشگاه‌های بزرگ و مادر کشور مراجعه کردم. با کمال تعجب با کرکره‌ی بسته‌ی بلندی! در ورودی کتابخانه برخورددم! افراد دیگری هم مانند من پشت درب مانده بودند. به ساعت‌نگاهی کرده و تاریخ روز رادر ذهنم مرور کردم. دلیلی برای تعطیلی این مجموعه‌ی هفت طبقه-ای نیافتم. هنگامی که با تلاش بسیار نگهبان مجموعه را پیدا کردیم و علت تعطیلی را جویا شدیم با قیافه‌ی حق به جانب گفت: مگر نمی‌دانید الان نیمه‌ی مرداد است؟ گفتم بله کلاسها تعطیلند اما مگر پژوهش و مطالعه را هم می‌شود تعطیل کرد؟ یعنی حتی میز امانت و پایگاههای اطلاع رسانی؟ گفت بله! دانشگاه که نمی‌تواند در ایام تعطیلی کلاسها برای چند نفر مراجع محدود، اینهمه پول آب و برق و اضافه‌کاری و ... پرداخت کند!

۱-۳-۲. خدمات متفاوت

تنیدگی کتابخوانی در زندگی روزمره مردم جوامع کتابخوان سبب ایجاد ارتباط زنده میان نهادهای کتابخوانی با نیازهای مردم و ارایه خدماتی متفاوت شده که همگی تنها با روح مشترک «پاسخگویی به نیاز روز» قابل درک و تعریف هستند. از این رو برای الگوگیری و طراحی نهادهای مرتبط با کتابخوانی برای کشورهای در حال توسعه باید به نکته‌ی کلیدی (توقف هر نوع خدمات بر چگونگی نیاز جامعه‌ی هدف) توجه کامل مبذول داشت. چنان که جمود و توقف بر نوع خاصی از خدمات چیزی نیست که در کتابخانه‌های کشورهای کتابخوان می‌بینیم. در ادامه به چند مورد محدود از این خدمات اشاره می‌کنیم.

۲-۳-۲. سرویس‌های سیار

سرویس سیار برخی از کتابخانه‌ها، از دهه‌های گذشته علاوه بر خدمات به مناطق دور افتاده، شامل سفارش آنلاین و تلفنی و ارسال کتاب، از طریق پست (راههای دور) و پیک (مناطق مجاور) می‌باشد.

۳-۲-۳. کتابخانه‌هایی برای آینده

توجه به نیازهای متفاوت مخاطبان در نسل جدید طراحی کتابخانه‌های عمومی به چشم می‌خورد تصویر ذیل از کتابخانه‌ای عمومی در تینوویل^{۸۰} فرانسه است. مثالی از این که چگونه کتابخانه‌ها می‌توانند با توجه به تغییرات مورد نیاز اجتماع بازیابی شوند.^{۸۱}

^{۸۰} Thionville

^{۸۱} www.ebookfriendly.com

مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۵۱

کتابخانه‌ی هانت^{۸۲} به عنوان دومین کتابخانه دانشگاه ایالتی کارولینای شمالی نمونه‌ای است از بازتعریف کتابخانه برای آینده. این کتابخانه با هزینه‌ی ۱۱۵ میلیون دلار در سال ۲۰۱۳ افتتاح شد.

این کتابخانه دارای سامانه‌ی تحویل و دریافت روباتیک کتابهاست و در ساخت آن بالاترین کیفیت لحاظ شده است. فضای عمومی و روشنایی و امکانات ارتباطی مدرن، در کنار طراحی بی نظیر داخلی آن را به مکان رویایی برای کتابخوانان بدل کرده است.^{۸۳}

نمایی از فضای داخلی کتابخانه‌ی هانت در کارولینای شمالی، ایالات متحده

^{۸۲} The James B. Hunt Jr. Library

^{۸۳} <https://www.lib.ncsu.edu/huntlibrary/about>

۴-۳-۲. تربیت نسل آینده

برخی از کتابخانه‌های عمومی، در سراسر اروپا و آمریکا، فضاهایی برای بازی و مطالعه و نگهداری کودکان در نظر گرفته اند. چنان که یک مادر می‌تواند بدون دلمشغولی، فرزند خود را به آن بسپارد و ساعاتی با خیال آسوده به مطالعه بپردازد. ارایه این سرویس، خصوصاً در جوامعی که از ضعف اطلاعاتی و فرهنگی در میان و مادران و زنان خانه دار رنج می‌برند از ارزش افزوده‌ی بالایی برخوردار است. صرف بخشی از وقت مادر و کودک در کتابخانه علاوه بر رشد آگاهی‌ها و تربیت نسل جدید، می‌تواند در آرامش و سلامت روانی طیف بزرگی از اعضای جامعه نقش مهمی ایفا کند.

مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۵۳

کتابخانه عمومی کنوشا، در شهر کنوشا واقع در جنوب شرقی ایالت ویسکانسین امریکا، که بیش از ۱۰۰ سال است که به مردم شهر کنوشا خدمات رسانی می‌کند، در بخش کودکان و نوجوانان خود، از ماجراجویان کوچک دعوت می‌کند با مطالعه و کتاب خواندن، بازی‌های تعاملی، تخیل و تجسم، فعالیت‌های گروهی و ... در کتابخانه، دست به اکتشاف‌های جدید بزنند. این کتابخانه عمومی کودکان و نوجوانان در حال حاضر شامل فضاهای به روز شده‌ای است برای اجرای پروژه‌های مدرسه‌ای مشارکتی، برنامه‌های فرزند پروری، بخش‌های برنامه نویسی کامپیوتر برای بچه‌ها و حتی فضاهایی برای پرورش خلاقیت کودکان.^{۸۴}

^{۸۴} <https://ketabak.org>

بخش کودکان کتابخانه‌ی ونکوور کانادا در طبقه هم کف قرار دارد. با ورود به این بخش در سمت راست مخزن نگهداری کتاب‌ها را می‌بینید و در سمت چپ یک بخش دایره‌ای شکل وجود دارد که محل استفاده از منابع صوتی و تصویری است. در داخل این قسمت دایره‌ای، یک درخت بزرگ هست که تنه‌ی آن مانند یک خانه کوچک است. در این قسمت میزها و صندلی‌ها هم خیلی کوچک و مناسب این گروه سنی هستند.

اسباب‌بازی‌هایی هم در این بخش وجود دارند که بچه‌ها می‌توانند با آن‌ها بازی کنند. کف کتابخانه با موکت پوشیده شده است و کودکان با مادر یا پدر خود می‌توانند روی زمین بنشینند، چهار دست و پا بروند و کتاب‌ها را از توی قفسه بردارند. از آن‌جا که کتابخانه میزبان خانواده‌هاست، کودکان با والدین خود به کتابخانه می‌آیند و از آن‌ها دعوت می‌شود که با اسباب‌بازی‌های کتابخانه بازی کنند تا محیط کتابخانه برای کودکان، محیطی خوش‌آیند شود. هر جایی که این پرنده را پیدا کردید، جایی است که اعضای خانواده می‌توانند با هم بازی کنند و به بچه‌های کوچک‌تر کمک کنند تا برای خواندن آماده شوند. بازی بهترین روش یادگیری است.

کتابخانه عمومی ۲۲۰۰۰ مترمربعی سانتیاگو در پایتخت شیلی با هدف ارائه خدمات یک کتابخانه عمومی مدرن و موثر به کل جامعه به شکلی متفاوت در قالب شبکه ملی کتابخانه‌های عمومی و با رویکرد ترکیبی و چند محوری (هنر، فرهنگ، ادبیات، کتاب) ایجاد شده است. ۶۵٪ از یک میلیون بازدیدکننده‌ی سالانه‌ی کتابخانه راه، کودکان و نوجوانان تشکیل می‌دهند. این کتابخانه در نزدیکی چندین مدرسه و مهدکودک قرار دارد و علاوه بر این، خطوط حمل و نقل خصوصی و عمومی با محل کتابخانه فاصله بسیار کم دارند. با این حال، کتابخانه دارای شعبه‌ی سیار نیز هست.

با تأکید ویژه بر ارائه خدمات به کودکان تا ۸ سال، این کتابخانه محوطه‌ای سرگرم کننده است که هدف اصلی آن ارتقای قدرت تخیل آنها و شامل محوطه‌هایی ویژه برای سرگرمی نوزادان و کودکان خردسال است. در مورد هر چیزی که در این بخش قرار گرفته است، با در نظر گرفتن تمامی جوانب، به دقت فکر شده است: محوطه‌ی نوزادان دارای فضاهای مناسب برای کالسکه‌ی بچه است و در همین فضا مجموعه‌هایی مناسب برای والدین در نظر گرفته شده است؛ تا دارای همان احساسی باشند که در پارک‌ها از آن برخوردارند.^{۸۵}

^{۸۵} www.bibliotecasantiago.cl

۲-۴. کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان^{۸۶}

آنچه در بخش پیشین بیان شد محدود بود به خدمات کودک در کتابخانه‌های عمومی. اما کتابخانه‌های مستقلی هم در اروپا و امریکای شمالی وجود دارند که مختص کودکان هستند. کودکان باید از سنین کودکی به استفاده از کتابخانه تشویق شوند زیرا در این صورت احتمال بیشتری دارد که در آینده از طرفداران کتاب باشند.^{۸۷}

۱-۲-۴. پنج دلیل خوب برای بردن کودکان به کتابخانه^{۸۸}

۱. بازدیدهای منظم از کتابخانه منجر به افزایش مطالعه می‌شود. تحقیقات نشان می‌دهند که مطالعه به رشد مغز مخصوصاً در پنج سال اول زندگی کمک می‌کند.
۲. در کتابخانه می‌توانید کودکان خود را با کتابها و مجله‌های بیشتری نسبت به آنچه توانایی خریدشان را دارید مواجه کنید.
۳. کتابدارهای کودکان می‌توانند کتابهایی را پیشنهاد دهند که ممکن است شما شناسید یا راجع به آنها فکر نکرده باشید.
۴. ممکن است در ذهن شما کتابخانه‌ها یک مکان کاملاً ساکت و بی‌حال باشند، اما امروزه محیط

^{۸۶} Kids/Children Libraries

^{۸۷} www.ifla.org

^{۸۸} www.huffingtonpost.com/christine-french-cully/five-good-reasons-to-take_b_۵۱۳۴۳۴۲.html

کتابخانه‌ها با ارایه برنامه‌های منظم مخصوص کودکان بسیار فعال هستند. ۵. داشتن کارت کتابخانه به کودکان مسئولیت می‌آموزد. این که چطور از وسایل خود مراقبت کنند. در کتابخانه‌های کودکان همه‌ی منابع، خدمات، ساعات کاری، نوع تعامل و گزینش کارکنان و هر آنچه در تعریف یک کتابخانه می‌گنجد با روحیات و خواسته‌ها و نیازهای کودکان باز تعریف شده است.

با افزایش آگاهی‌ها و مشکلات زندگی ماشینی و تک فرزندی، خانواده‌های امریکایی و اروپایی روز به روز اقبال بیشتری به کتابخانه‌های کودک پیدا می‌کنند و بر تعداد این کتابخانه‌ها افزوده می‌شود. را به آنها بسیار دوست دارند. این کتابخانه‌ها علاوه بر کلکسیون کتاب‌های بی نظیر و فضا سازی زیبای خود، فعالیت‌های رایگان بسیاری را برای خانواده‌ها و کودکان آنها فراهم می‌کنند.

ترکیب بازی، کتابخوانی و آموزش، برنامه‌های تعاملی کودکان با یکدیگر، فعالیت‌ها ادبی و خوانش داستان‌های مرتبط، رقص و داستان‌هایی که مبنای آنها حرکات بدن است، خانه‌سازی با استفاده از اسباب‌بازی‌های مخصوص، شناسایی حیوانات از طریق فعالیت‌ها، کتاب‌ها، فیلم‌ها و آهنگ‌ها و فعالیت‌های علمی و ایستگاه‌های اکتشافی از جمله فعالیت‌های مشترک این کتابخانه‌هاست.^{۸۹} به عنوان نمونه کتابخانه‌ی کودکان توماس هیوز^{۹۰} در فضایی بیش از ۲۰,۰۰۰ فوت مربع در طبقه‌ی دوم کتابخانه‌ی هارولد واشینگتون^{۹۱} نوسازی و اجرا شده است.

خدمات کتابخانه براساس آرایه آموزش‌های پایه به سه رده سنی - نوزادان، کودکان و نوجوانان - ترتیب داده شده است. بخش نوزادان و کودکان شامل محیطی متشکل از بلوک‌های مستطیلی (از جنس فوم)، تشک‌هایی برای زمان خوابیدن و اسباب‌بازی‌های مخصوص کودکان است.

^{۸۹} www.readbrightly.com

^{۹۰} Thomas Hughes Children's Library

^{۹۱} Harold Washington Library

در بخش نوجوانان انواع تجهیزات دیجیتالی همچون لپ‌تاپ، دوربین و کتاب‌ها و فعالیت‌های مناسب سن آن‌ها وجود دارد. همچنین در قسمت پشت کتابخانه محوطه‌ای برای حمام و اتاق پرستار در نظر گرفته شده است.^{۹۲}

مجموعه‌ی برنت وود^{۹۳}

کتابخانه‌ی کودکان برنت وود واقع در بزرگراه کنکورد در تنسی ایالات متحده^{۹۴}، شامل پارک موضوعی، سالن داستان و مجموعه‌ی کتابهای سنگی است.

این کتابخانه همیشه به ویژه در تابستان به خاطر برنامه‌های کتاب‌خوانی بسیار شلوغ است، به گونه‌ای که در سال ۲۰۱۱، بیش از ۱۰۰۰ کودک در این برنامه شرکت و ۱۳,۹۶۰ کتاب خوانده شد.

نمایی از مخازن کتاب کتابخانه‌ی برنت وود

^{۹۲} www.chipublib.org/childrens-library , www.readbrightly.com

^{۹۳} Brentwood Children's Library "Park Theme, Story room, Stone books"

^{۹۴} Concord Rd, Tennessee, USA

مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۶۱

مسوولان کتابخانه ادعا می‌کنند که برنت وود، بهترین کتابخانه‌ی کودک در جهان است. در این مرکز تمام کودکان به کتاب‌ها و مجلات دسترسی نامحدود دارند و با برنامه‌های نوازندگی، جادوگری، خیمه شب بازی و حیوانات زنده، تهییج می‌شوند.^{۹۵}

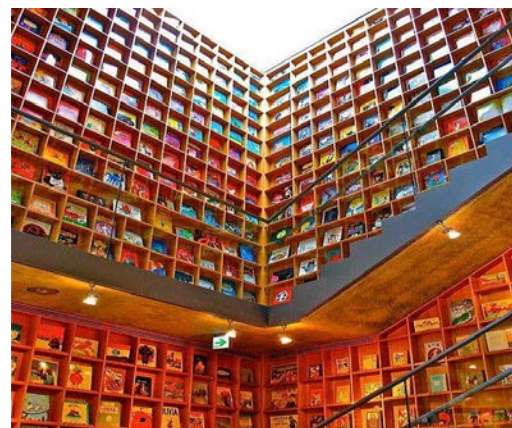

اتاق داستان کتابخانه‌ی کودکان برنت وود

مجموعه‌ی کتابهای سنگی

کتابخانه‌های کودک به سرعت در حال توسعه در جهان هستند. کشورهای ژاپن، چین، هندوستان، تایوان، تایلند، سنگاپور، مالزی و در میان کشورهای آسیایی توجه ویژه‌ای به این مراکز داشته‌اند.

در کتابخانه بین‌المللی کتاب‌های مصور الواکي^{۹۶} ژاپن، پنجره‌های بلند مناظر آفتابی زیبایی از اقیانوس آرام را فراهم می‌کنند. در این کتابخانه تمام کتاب‌ها از رو به رو به نمایش گذاشته می‌شوند و راه

^{۹۵} <https://brentwoodhomepage.com>

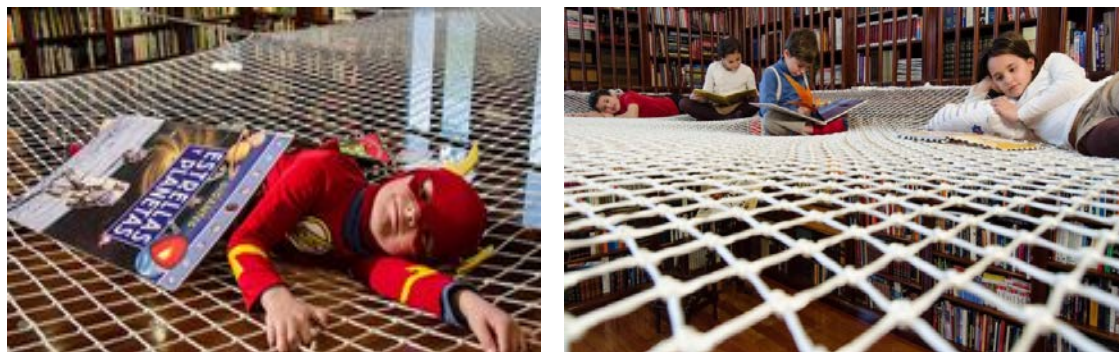
^{۹۶} lwaki

پله‌های بزرگ، کنج‌ها و گوشه‌های دلپذیری برای مطالعه‌ی کودکان فراهم می‌کنند.^{۹۷}

سونواکری^{۹۸}، کتابخانه‌ی کودکی است در تایلند به شکل یک خانه‌ی درختی غول‌آسا، متشکل از اتاق‌های مطالعه‌ی معلق، پنجره‌های جنگل‌های بارانی، اتاق موسیقی با آلات تایلندی و دیوارهای پوشیده شده از برگه‌های موسیقی که با المان‌های فرهنگی تایلند طراحی و ساخته شده است.^{۹۹}

وجه اشتراک همه‌ی این خلاقیتها در طراحی و خدمات کتابخانه‌های کودکان، جذب بیشتر کودکان به کتابخوانی است. به عنوان مثال شرکتی در امریکا ارایه دهنده‌ی تورهای استاندارد است که ضمن افزایش فضای کتابخانه، جذابیت و لذت کتابخوانی را برای کودکان دوچندان می‌کند.^{۱۰۰}

^{۹۷} www.saide.org.za/documents/ASb.pdf

^{۹۸} soneva kiri

^{۹۹} www.soneva.com/soneva-kiri/family/

^{۱۰۰} <https://mymodernmet.com> "Reading Net" Allows Kids to Learn While Floating in Mid-Air

۵-۲. کتابخانه‌ها و کتابفروشی‌های سیار^{۱۱}

کتابخانه‌ها و کتابفروشی‌های سیار در فرهنگ اروپا و امریکای شمالی قدمت طولانی دارند.

پیک‌ها و کوله‌پشتی‌ها، قفسه‌هایی که با دوچرخه یا موتور کشیده می‌شوند، وانت‌ها، ون‌های تغییر کاربری یافته که علاوه بر کتاب تعدادی قفسه و صندلی و سایبان و ملزومات دیگر را حمل می‌کنند و در نهایت اتوبوس‌های کتابخانه‌ای انواع کتابخانه‌ها و کتابفروشی‌های سیار را تشکیل می‌دهند.

^{۱۱} Mobile Libraries/Book shops

۱-۵-۲. کاربرد کتابخانه‌های سیار

بر خلاف عرف امروز جامعه‌ی ما، کتابخانه‌های سیار در کشورهای مختلف جهان، تنها کارکرد نمادین ندارند. برخی از آنها، جزئی از خدمات کتابخانه‌های عمومی بزرگتر هستند. کاربرد دیگر، ترویج کتابخوانی از با برنامه‌های سرگرم کننده و افزایش دسترسی در مناطقی است که کتابخانه‌های عمومی در دسترس نیستند. کمپ‌هایی هم هستند که با وسایلی حمل و در مکان‌هایی نصب و جمع می‌شوند.

خودرو کمپ آموزشی - تایوان

اتوبوس - کمپ سیار کتابخوانی

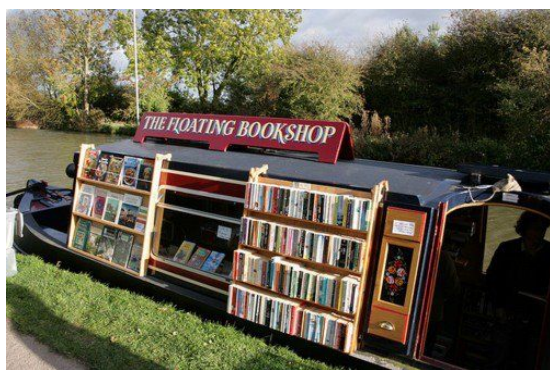
تیپ کاربری و هدف کتابخانه‌های سیار، در کشورهای در حال توسعه با کشورهای توسعه یافته در عرصه کتابخوانی تفاوتی دارد. نظیر آرایه خدمات به مخاطبانی که به دلایل مشکلات جسمی یا زمانی امکان مراجعه مناسب به کتابخانه‌های عمومی را ندارند.

دو نمونه از فضای داخلی اتوبوس‌های کتاب

مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و آمریکای شمالی ۶۵

یکی از این کاربردها در کشورهای اروپایی و آمریکای شمالی، ارایه کتاب در کنار موقعیت‌های خاص اجتماعی نظیر اردوها، کمپ‌ها، فستیوال‌ها و یا هر مکانی و زمانی که امکان لذت بردن از کتابخوانی برای جمعی از مردم وجود دارد. کاربرد دیگر، ارایه خدمات کتاب و کتابخوانی در محل‌های پرترددی است که امکان تاسیس کتابخانه و یا کتابفروشی در آنها وجود ندارد. در برخی از شهرهای اروپایی کتابخانه‌های شناور راه حلی خلاقانه هستند برای حل مشکل کمبود جا.

کتابخانه‌ی شناور - لندن

کتابخانه‌ای روی یک دوچرخه، توسان، آریزونا

یک کتابفروشی سیار اروپایی

فضای داخلی یک ون - کتابخانه‌ی اروپایی

است. اما در همه‌ی کشورهای اروپایی از طریق پایگاههای خرده فروشی بین المللی قابل خرید و دستیابی می باشند. به امید روزی که در ایران هم فروشگاه‌هایی داشته باشیم که همه نوع محصولات مرتبط با کتابخوانی عرضه کنند. ۱۰۳

۲-۷. پارک های موضوعی کتاب و کتابخوانی^{۱۰۴}

۲-۷-۱. پارک های موضوعی

پارک های موضوعی شامل اقسام گسترده‌ای از مراکز بزرگ و کوچک و بعضا بسیار پیشرو هستند که برای گرد هم آوردن گروه کثیری از مردم با دقتی استنادانه تر از یک پارک شهری یا زمین بازی ساخته می‌شوند. سایر پارکهای غیر موضوعی بر حسب عناصر افزوده موضوع پیدا می‌کنند، در حالیکه سرتاسر یک پارک موضوعی، حول موضوع پارک دور می‌خورد.

اثر این پارکها، هم از بعد اقتصادی و گردشگری و هم از جنبه‌های فرهنگی و تربیتی در جهان رو به افزایش است. به گزارش سازمان بین المللی غیرانتفاعی «انجمن سرگرمی‌های موضوعی»^{۱۰۵} گردش مالی سالانه پارکهای تفریحی موضوعی در ایالات متحده بیش از ۶۰ میلیارد دلار است. تنها پارک «مجیک کینگدوم والت دیزنی» در لیک بوئنا ویستا از ایالت فلوریدا سالانه بیش از ۵۰ میلیون نفر- بازدید را به خود می‌بیند.^{۱۰۶}

طبق گزارش منتشر شده توسط «Euromonitor International» که یک شرکت معتبر جهانی در امر مشاوره است هم اکنون چین با بیش از ۲۵۰۰ پارک موضوعی و حدود ۳۰۰ میلیون بازدید عنوان «پایتخت پارکهای موضوعی جهان» را ربوده و بالاتر از ایالات متحده و ژاپن در صدر قرار گرفته است بزرگترین پارک موضوعی سرپوشیده‌ی جهان در سال ۲۰۲۰ در دویی راه اندازی خواهد شد.^{۱۰۷}

۲-۷-۲. تم پارک‌های کتاب

بجز پارکهای موضوعی- تفریحی، مکان‌های جالبی در سراسر دنیا وجود دارند که علاوه بر سرگرمی، اهداف و برنامه‌های فرهنگی و آموزشی را نیز دنبال می‌کنند. این مراکز می‌توانند چیزی شبیه به موزه

^{۱۰۴} (Book/Reading) Themed Parks

^{۱۰۵} Themed entertainment Association (TEA)

^{۱۰۶} www.teaconnect.org

^{۱۰۷} www.euromonitor.com

های روباز با تفریحات محدود تعاملی باشند که به آموزش و فرهنگ سازی در زمینه‌های خاص می‌پردازند. به گونه‌ای که گاهی عنوان «مدارس آینده» به آنها اطلاق می‌شود. یکی از انواع پارک‌های موضوعی، تم پارک‌های کتاب و کتابخوانی است. طراحی فضا و خدمات تم پارک‌های کتاب، با توجه به هدف اصلی آن اقسام مختلفی خواهند داشت (هرچند اهداف دیگر در ذیل آن قرار داشته باشند). اهدافی نظیر: صنعت سرگرمی، صنعت توریسم، بازار فروش کتاب، بازار محصولات مرتبط با کتابخوانی، بازار مبادله‌ی کتاب، پاتوق کتابخوانان، برنامه‌های مرتبط با کتابخوانی، ترویج کتابخوانی برای عموم، آموزش مهارت‌های کتابخوانی.

باغ درختی لارنر، انگلستان^{۱۰۹}

پارک هوهو، مک کلود، آمریکا^{۱۰۸}

۳-۷-۲. انواع پارک‌های موضوعی کتاب

به طور عمومی در بسیاری از پارک‌ها و بوستان‌های کشورهای اروپایی و آمریکای شمالی، طی سال برنامه‌های مرتبط با کتابخوانی برگزار می‌شود. نظیر برنامه‌های گردهمایی کلوپ‌ها و انجمن‌های کتابخوانی. همچنین در برخی از این پارک‌ها نظیر هر نوع خدمات رفاهی، کتابخانه‌های کوچکی برای استفاده مراجعان تدارک دیده شده است. در برخی نیز مبلمان محیطی متناسب کتابخوانی طراحی شده و یا نمادهای مروج کتابخوانی در گذرها نصب شده است. برخی فضاهای پارک‌ها طی سالها به

^{۱۰۸} Hoo Hoo Park, McCloud, CA ۹۶۰۰۷, USA

^{۱۰۹} Larmer Tree Gardens, Wiltshire, England

مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۷۱

پاتوق نویسندگان و کتابخوانان تبدیل شده و در ایام تعطیلات آخر هفته و یا تعطیلات تابستانی گشت و گذار در پارکها توام با کتابخوانی است. با همه‌ی این تفصیلات برخی از شهرهای کشورهای اروپایی و امریکای شمالی اقدام به طراحی و ساخت پارک‌هایی با بن مایه‌ی^{۱۱۰} کتاب و کتابخوانی نموده اند و در آن‌ها ترکیبی از هر آنچه بیان شد را در خصوص ترویج کتابخوانی به کار برده اند. این قبیل پارک‌ها در تعریف و گستره‌ی پارک‌های موضوعی^{۱۱۱} می‌گنجد.

برخی از انواع پارک‌های موضوعی کتاب به صحنه سازی و ارایه برنامه‌های مرتبط با متن کتابهای خاص اختصاص دارند (نظیر تم پارک هری پاتر) و یا صحنه سازی کارتون‌های دیزنی برگرفته از رمان‌های مشهور دنیا در مجموعه‌های دیزنی لند و دیزنی ورلد.

ورودی یک باغ کتاب

کتابخانه‌ی باغی لوینسکی، در پارک لوینسکی^{۱۱۲}

۴-۷-۲. پارک‌های کتاب داستانی^{۱۱۳}

نمونه‌هایی دیگر، با عنوان پارک‌های داستانی تنوع در موضوعات را با رویکرد به داستان‌های مختلف دنبال می‌کنند. برخی دیگر، عرضه و فروش کتاب را مرکز توجه قرار می‌دهند و سرگرمی و فضا سازی و فعالیت‌های هنری و فرهنگی را حول آن شکل می‌دهند. هر چند غالب پارک‌های موضوعی از گستره‌ی

^{۱۱۰} Theme

^{۱۱۱} Themed Parks

^{۱۱۲} The Levinsky Garden Library in Levinsky Park

^{۱۱۳} Story Parks

وسیع برخوردارند، استفاده از فضاهای متروکه و تبدیل آنها به فضاهای باز شهری تحت عنوان پارک-های جیبی و کوچک^{۱۱۴}، نقش بسزایی در بهبود شرایط کیفی محله‌ها برای ساکنین داشته است. فراهم آوردن فضاهای دلنشین و جذاب با امکانات محدود(کمی) و مکفی(کیفی) در گوشه و کنار شهرها، موجب رغبت بیشتر به کتابخوانی در میان عموم شهروندان خواهد شد. برخی از این فضاها در ترکیب با مبلمان شهری برای ترویج کتابخوانی و نیز نمادهای مروج محیطی تعریف می‌شوند (که در موضوع مبلمان شهری و نمادهای محیطی به آنها پرداخته‌ایم). در ادامه معرفی و تصاویری از چند تم پارک کتاب ارایه خواهد شد.

پارک مرکزی بوداپست در رومانی

در این پارک، در ماه سپتامبر، اجرای برنامه های گوناگون جهت ترغیب عموم به کتابخوانی انجام می‌گیرد. این پارک دارای فضای باز جهت مطالعه می باشد که ساکنین بوداپست و نیز توریست ها، دسترسی به هزاران کتاب و مجله را خواهند داشت. همچنین صندلی های راحتی جهت خوانندگان مهیا گشته است. علاوه بر خواندن، بازدید کنندگان قادر خواهند بود در برنامه های نمایش فیلم و نیز کنسرت شرکت نمایند. به علاوه کارگاه های خلاقیت متعدد جهت کودکان برگزار می گردد.

^{۱۱۴} Pocket Parks

مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۷۳

منطقه‌ی «درخت کتاب‌ها» از دوشنبه الی پنجشنبه، از ساعت ۱۷:۰۰ تا ۲۲:۰۰ برای مطالعه‌ی خوانندگان باز می‌باشد. کارگاه‌های آموزش خلاقیت برای کودکان نیز روزهای جمعه از ساعت ۱۹:۰۰ و شنبه و یکشنبه از ساعت ۱۱:۰۰ باز خواهد بود.^{۱۱۵}

اتاق مطالعه در پارک برایانت^{۱۱۶}

اتاق مطالعه در پارک برایانت نیویورک، فضایی است برای خواندن کتاب، روزنامه و مجله در ماه‌های گرم سال. این پروژه در ماه آگوست سال ۱۹۳۵ در پاسخ به رکود شغلی نیویورک شروع شد تا بازاریان و روشنفکران بیکار، مکانی جهت لذت از مطالعه بدون پرداخت شهریه و نیاز به ارایه کارت کتابخانه داشته باشند. اتاق مطالعه در پی افزایش مشاغل در زمان جنگ جهانی دوم، بسته شد. در سال ۲۰۰۳ برایانت پارک، با همکاری HSBC، اتاق مطالعه را مجدداً راه اندازی کرد.

پروژه‌ی اتاق مطالعه در پارک برایانت، نیویورک

در مدل جدید علاوه بر ارایه کتاب و گاه نامه و روزنامه، برنامه‌هایی برای مطالعه عمومی، فعالیت‌های زمان صرف ناهار و نیز برنامه‌هایی برای بعد از کار مخاطبان طراحی شده است. همچنین غرفه‌هایی جهت کودکان به همراه صندلی مخصوص کودکان ساخته شده است. این اتاق رایگان و بدون نیاز به کارت کتابخانه در اختیار عموم است.^{۱۱۷}

^{۱۱۵} www.romania-insider.com/tree-books-bucharest-park-2018

^{۱۱۶} bryantpark, New York

^{۱۱۷} <http://bryantpark.org/amenities/reading-room>

جنگل کتاب داستان^{۱۱۸}

جنگل کتاب داستان، پارکی است در پنسیلوانیا (ایالات متحده) که در آن رویاها به واقعیت می‌پیوندند. قدم زدن در میان جنگل کتاب داستان، یک تجربه دوست داشتنی برای خانواده‌هایی است که از آیدل و ایلدز idlewilds دیدن می‌کنند.

بازدیدکنندگان با گذشتن از مسیرهای پر پیچ و خم از میان جنگل واقعی، از کلبه‌ها و مناظر همراه با شخصیت‌های داستان‌های تخیلی و شعرهای کودکان عبور می‌کنند. این اقدام فرصت مناسبی است برای احیای خاطرات داستان‌های کودکانی والدین.

در این پارک به جای تحرک، تمرکز بر روی احساسات است. پارک کتاب داستان، مکانی رویایی است که در آن می‌توانید درون صفحه‌های کتاب‌های داستانی مورد علاقه‌ی خود قدم بگذارید.^{۱۱۹}

^{۱۱۸} Story Book Forest

مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و آمریکای شمالی ۷۵

نمونه‌های دیگری از این پارکها با تم کتابهای داستانی در لندن، آنتاریو و برخی دیگر از شهرهای اروپا و آمریکای شمالی وجود دارند که تصاویری از آنها را می‌بینید.

Story Book Garden, London, England

Story Book Garden, Ontario, Canada

۸-۲. دستگاه‌های خودکار عرضه‌ی کتاب^{۱۲۰}

«وندینگ ماشین» دستگاهی است که در ازای دریافت وجه نقد یا اعتباری اقلامی را به صورت خودکار به مشتری تحویل می‌دهد. سالها است که این دستگاه‌ها، در مراکز پرتردد و ساختمان‌های عمومی در سراسر جهان نصب شده‌اند. در این دستگاه‌ها امکان خرید طیف وسیعی از انواع خوراکی‌ها و نوشیدنی گرفته تا انواع اسباب بازی و لگو، معاوضه پایاپای کالا، کلاه ایمنی دوچرخه سواری، آثار هنری و حتی سمبوسه و سالاد و سایر محصولات مورد اقبال عموم فراهم شده است.^{۱۲۱}

هم اکنون ایالات متحده با نصب بیش از هفت میلیون دستگاه، مقام اول از لحاظ تعداد دستگاه‌های عرضه خودکار را داراست. همچنین ژاپن تا پایان سال ۲۰۱۶ با نصب ۵/۵ میلیون دستگاه، بالاترین سرانه‌ی دستگاه‌های عرضه خودکار نسبت به جمعیت (یک دستگاه به ازای هر ۲۳ نفر) را داراست کمپانی‌های Halo, Snacks, Zoomgu, TCN از زمره سازندگان انواع این دستگاه‌ها هستند.

یکی از انواع این دستگاه‌ها، دستگاه‌های عرضه‌ی خودکار کتاب است. اولین دستگاه خودکار فروش کتاب در سال ۱۸۲۲ توسط ریچارد چارلی، کتاب‌فروش انگلیسی، برای فروش روزنامه، طراحی و ابداع شد.^{۱۲۲}

در سال ۱۹۳۷ سر آلن لین^{۱۲۳}، بنیانگذار انتشارات پنگوئن^{۱۲۴} دستگاهی برای فروش کتابهای ارزان قیمت عرضه کرد^{۱۲۵} که آن را «پینگواینکوباتور» می‌نامیدند.^{۱۲۶}

سرمایه گذاری کم برای راه اندازی و نگهداری یک شعبه کوچک کتابفروشی، حذف محدودیت زمانی دسترسی به کتب و محصولات، تحویل آنی کتاب، قابلیت عرضه کتاب در هر کجا، عدم نیاز به حضور دائمی فروشنده در محل، امکان پرداخت الکترونیکی، دریافت اسکناس توسط دستگاه و بازگرداندن

^{۱۲۰} Book Vending Machines

۱۲۱. رک. به : وبسایت خبری عصر ایران ۱۵/۱۲/۹۳ کدخبر ۳۲۶۳۰۳

^{۱۲۲} Kerry Segrave (۲۰۰۲), *Vending Machines: An American Social History*, Mc Farland, ISBN ۹۷۸-۰-۷۸۶۴-۸۱۵۹-۰

^{۱۲۳} Sir Allen Lane

^{۱۲۴} Penguin Books

^{۱۲۵} www.mentalfloss.com

^{۱۲۶} Penguincubator

مانده مبلغ بصورت سکه، انجام امور مالی به صورت متمرکز، بازگشت سریع سرمایه و اخذ گزارش های لحظه ای فروش، امکان معرفی و اطلاع رسانی در خصوص کتب جدید، مدیریت از راه دور و امکان عرضه مواردی غیر از کتاب نظیر سی دی و محصولات الکترونیک، از جمله مزایای دستگاه‌های خودکار فروش کتاب است.

در ایران: اولین دستگاه خودکار فروش کتاب ایران ظرفیت ۲۶۰ نسخه در قالب ۲۶ عنوان کتاب، در اردیبهشت ۱۳۸۹ در محل نمایشگاه کتاب تهران با همکاری سازمان تبلیغات اسلامی و شرکت نشر الکترونیک ایران رونمایی شد. پس از آن تا سالهای اخیر چند نمونه دیگر از نوع اول دستگاه‌های فروش کتاب (دستگاه دارای مخزن نگهداری کتاب) در ایران عرضه شده و چند برندهای عرضه این دستگاه‌ها پا به عرصه نهاده‌اند.

۱-۸-۲. انواع دستگاه‌های خودکار عرضه‌ی کتاب

به طور کلی انواع دستگاه‌های عرضه کتاب در جهان را می توان به پنج دسته تقسیم کرد:

۱. دستگاه‌های فروش کتاب دارای مخزن

۲. دستگاه‌های چاپ آنی و فروش کتاب بدون انبار

۳. دستگاه‌های عرضه و فروش کتابها و داستان های کوتاه

۴. دستگاه‌های عرضه و مبادله‌ی کتب دست دوم

۵. دستگاه‌های عرضه کتابخوان الکترونیک

۶. دستگاه‌های امانت کتاب (کتابخانه‌های خودکار)

با توجه به آشنایی مخاطبان با نوع اول از دستگاه‌های خودکار عرضه‌ی کتاب و رواج آن در ایران، در ادامه نمونه‌هایی از هر یک از انواع شماره‌های ۲ تا ۶ را معرفی خواهیم کرد.

۱. دستگاه فروش کتابخوان آمازون

سایت آمازون، به منظور فروش هر چه بیشتر «دستگاه کتابخوان الکترونیک کیندل» و «تبلت کیندل فایر»، چندین دستگاه فروش کیندل فایر و نیز دستگاه کتابخوان الکترونیک و حتی شارژر و پوشش پلاستیکی روی آن را در چندین شهر ایالات متحده فراهم کرده است. این کیوسک‌ها از نوامبر ۲۰۱۳ شروع به کار کرده اند و در مکانهایی نظیر مراکز خرید و فرودگاه‌ها نصب شده اند.^{۱۲۷}

۲. مطالعه‌ی سبز، با دستگاه تبادل کتاب گرین ریدز^{۱۲۸}

خانم دانا کلارک، نوآور کانادایی است که طی دو سال و نیم تلاش، دستگاه فروش کتاب دست دوم را طراحی کرده است. هر فرد می‌تواند به ازای پرداخت مبلغ ۲ دلار به ماشین یک کتاب دست دوم دریافت کند. نکته جالب اینکه همان فرد می‌تواند دوباره کتاب خوانده شده را به ماشین برگرداند. درآمد حاصل صرف برنامه‌های آموزشی و ساخت مدرسه در آفریقا می‌شود. سازنده، در حال گسترش

این پروژه برای نصب دستگاه‌های مشابه در ایستگاه‌های قطار، پایانه‌های اتوبوس و بیمارستان‌های کانادا نصب کند.^{۱۲۹}

۳. دستگاه‌های چاپ‌آنی و فروش کتاب (بدون انبار)

مبنای کار این قبیل دستگاه‌ها با دارا بودن بانک اطلاعاتی از متن هزاران کتاب و تجهیزات چاپ دیجیتال و صحافی فوری مشکل تعداد محدود عناوین و انبار کتاب در انتشارات‌ها و کتابفروشی‌های خودکار را حل نموده‌اند. کافی است از طریق صفحه نمایش دستگاه کتاب مورد نظر خود را بررسی و انتخاب کنید. به محض پرداخت هزینه، دستگاه مشغول به کار شده و طی چند دقیقه محدود کتاب را برای شما چاپ می‌کند. نکته جالب توجه این که هزینه‌های مالیاتی و حق نشر و دستمزد نویسنده به ازای چاپ هر کتاب به طور آنلاین به حساب‌های مورد نظر واریز می‌شود.

^{۱۲۹} www.canadianvending.com

مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۸۱

معروفترین نمونه‌ی این دستگاه‌ها ساخته‌ی شرکت زیراکس با عنوان Espresso Book Machine است. این دستگاه با ادعای چاپ کتاب در زمان آماده شدن قهوه‌ی اسپرسو، در شهرهایی از کشورهای ایالات متحده، فرانسه، کانادا، ژاپن، ایتالیا، هلند، مصر، امارات متحده عربی و فیلیپین نصب شده است. بیشترین نصب این دستگاه متعلق به ایالات متحده امریکاست.^{۱۳۰}

۴. کتابخانه‌های خودکار^{۱۳۱}

این دستگاهها با دارا بودن مخزن کتاب و سخت افزار و نرم افزار متناسب، امانت دهی کتاب را به طور خودکار و با سیستم یلف سرویس انجام می‌دهند. در زیر تصویر دو نمونه از این دستگاهها را مشاهده می‌کنید.

۱۳۰. برای اطلاعات بیشتر ر.ک به www.ondemandbooks.com

^{۱۳۱} Library Vending Machines

به عنوان نمونه شرکت Pioneer Library System در ایالت اکلاهما ایالات متحده، نمونه‌ای از کتابخانه‌های شبانه‌روزی را طراحی کرده که قابلیت نگهداری همزمان ۴۰۰ جلد کتاب و انواع سی دی و دی وی و کتابهای صوتی را داراست. این قبیل کتابخانه‌ها برای استفاده در کشورهای پرجمعیت مناسبتر هستند. نمونه دیگر از این کتابخانه‌ها توسط Peninsulo Library System توسعه داده شده است. ۱۳۲.

۵. دستگاه خودکار عرضه‌ی داستان‌های دقیقه‌ای^{۱۳۳}

هن جس متیچوک^{۱۳۴}، مخترعی است که در شهر گرونوبل^{۱۳۵} فرانسه، اقدام به ابداع دستگاه کوچک و ارزشمندی کرده که علاوه بر عرضه‌ی نوعی از کتاب، موجب ترویج فرهنگ کتابخوانی و رشد نویسندگان گمنام و رشد اقتصادی چرخه‌ی کتاب شده است. سازو کار دستگاه کوچک او که در مکان‌های عمومی شهر نصب شده و به سرعت در حال توسعه می‌باشد بسیار ساده است. ارایه داستان‌های یک، سه یا پنج دقیقه‌ای در قالب پرینت روی کاغذهای طولی در ازای پرداخت هزینه‌ای ناچیز^{۱۳۶}.

^{۱۳۳} Short-Story Vending Machines

^{۱۳۴} hen Jess Mateychuk

^{۱۳۵} Grenoble

۱۳۶. برای مطالعه بیشتر ر.ک به : www.Newyorker.com

۹-۲. کتاب خوانی الکترونیک در اروپا و امریکای شمالی

کتاب الکترونیکی، نسخه‌ی الکترونیکی از کتاب چاپی است که توسط رایانه‌ها و یا دستگاههایی که برای این هدف تولید شده، قابل خواندن است.^{۱۳۷}

۹-۲-۱. انواع شیوه‌های نشر کتابهای الکترونیکی عبارتند از:

۱- کتابهای الکترونیکی قابل بارگیری^{۱۳۸}

به یک خواننده‌ی نرم افزاری نظیر برنامه‌های ادوبی یا مایکروسافت در قالب‌هایی نظیر pdf, Hiebook, LIT, PRC نیازمندند و بر روی انواع رایانه‌ها و گوشی‌های شخصی در دسترسند. تنها در سال ۲۰۰۲ فروش آنلاین کتاب در ایالات متحده بالغ بر ۴/۵ میلیارد دلار بوده است.^{۱۳۹}

۲- کتابهای الکترونیکی وب‌مدار^{۱۴۰}

متن‌های الکترونیکی هستند که از طریق وب در دسترسند و از طریق مرورگرها خوانده می‌شوند.

۳- کتابهای الکترونیکی نیازمند دستگاههای خواننده‌ی اختصاصی^{۱۴۱}

دستگاه‌های خواننده‌ی اختصاصی اگرچه تفاوت‌هایی دارند، اما همگی به طور مشترک ویژگی‌های خاص تجربه‌ی خواندن را نسبت به دو نمونه‌ی قبلی بهبود می‌بخشند. از آن جمله نور پشت صفحه و زمینه و اندازه و نوع قلم قابل تنظیم، همچنین قابلیت نشانه گذاری و یادداشت برداری و حاشیه نویسی و قابلیت جابجایی صدها عنوان^{۱۴۲}.

^{۱۳۷} Oxford University Press.(۲۰۱۲) <http://oxforddictionaries.com/definition/American-english/e-book>

^{۱۳۸} Downloadable

^{۱۳۹} ۱۳۹۰. رسولی، پرویز، بررسی وضعیت موجود فروشگاههای برخط کتاب در ایران با نگاهی به وضعیت بین المللی، خانه

کتاب، تهران، تابستان ۱۳۹۶، ص ۵۱

^{۱۴۰} Web-based

^{۱۴۱} Special Reading Device

^{۱۴۲} ۱۴۲. فهیمی فر، سپیده؛ وصفی، محمد رضا؛ نشر کتاب الکترونیکی در ایران، خانه‌ی کتاب، تهران، ۱۳۹۵، صص ۲۰-۲۳

امروزه ناشران بین المللی و همچنین قریب به اتفاق ناشران بزرگ اروپایی و امریکایی، نسخه‌های الکترونیکی آثار خود را تولید و عرضه می‌کنند. ناشران معتبری نظیر اشپرینگر^{۱۴۳}، رندوم هوس^{۱۴۴}، اسماش وردز^{۱۴۵}، پنگوئن^{۱۴۶}، استوریا^{۱۴۷}، هچت^{۱۴۸}، تیلور اند فرانسیس^{۱۴۹}، الزویر^{۱۵۰}، مک گروهیل^{۱۵۱} و سایر ناشران بزرگ با انواعی از گرایشهای کتب درسی و دانشگاهی، ادبیات و هنر، کتب عمومی و ... دیگر در اروپا و امریکای شمالی، بخش عظیمی از فعالیتهای خود را صرف نشر کتابهای الکترونیکی می‌کنند^{۱۵۲}.

۲-۹-۲. کتابخوانی الکترونیکی در اروپا و امریکا

ناشران و دولتهای اروپایی و امریکایی به جهت مزایای زیست محیطی و صرفه جویی های اقتصادی تلاش زیادی برای توسعه کتابخوانی الکترونیک داشته اند و عرضه کتابهای الکترونیک در جهان به طور چشمگیری طی دو دهه‌ی گذشته با میانگین سرعت رشد سالانه حدود ۲۰ درصد افزایش یافته است. اما با این حال هنوز صرفا بخش کوچکی از بازار کتاب را به خود اختصاص داده اند. آمارهای بین المللی نشان می‌دهند که رشد فروش کتب الکترونیک در کشورهای آسیایی بالاتر از کشورهای اروپایی و امریکای شمالی است. این رشد ممکن است به دلایل عوامل اجتماعی و تفاوتهای فرهنگی در عرصه کتابخوانی باشد^{۱۵۳}.

خوش بینی و بدبینی نسبت به رشد استفاده از کتابهای الکترونیکی در میان پژوهش‌های این حوزه مشاهده می‌شود.^{۱۵۴}

^{۱۴۳} Springer

^{۱۴۴} Random House

^{۱۴۵} Smashwords

^{۱۴۶} Penguin

^{۱۴۷} Storia

^{۱۴۸} Hachette

^{۱۴۹} Taylor & Francis

^{۱۵۰} Elsevier

^{۱۵۱} Mc-Graw-Hill

۱۵۲. همان صص ۵۷-۲۹

۱۵۳. همان، صص ۱۶ و ۱۷

۱۵۴. همان ص ۱۰۲، به نقل از Oliveira, S.M. d. (۲۰۱۲). E-textbooks usage Students at Andrews University.

در چند سال اخیر بنا بر ملاحظات زیست محیطی و نیز کاهش هزینه‌ها، سیاست دولتهای اروپایی بر گسترش فرهنگ کتابخوانی الکترونیکی قرار گرفته است. آخرین رویداد قاره‌ای در این خصوص به ۲۵ می ۲۰۱۸ بازمی‌گردد. در جلسه‌ای که در این روز در بروکسل برگزار شد، اتحادیه‌ی اروپا به تمامی اعضای خود اجازه داد تا مالیات بر ارزش افزوده‌ی نشریات الکترونیکی (کتابها، ژورنال‌ها، مجلات و روزنامه‌های دیجیتالی) را کاهش دهند. این درحالی بود که ۶۵ درصد افراد از کتابهای چاپی استفاده می‌کردند و افرادی که کتابهای دیجیتال استفاده می‌کردند ۲۰ درصد بیشتر مالیات می‌پرداختند^{۱۵۵}.

با همه‌ی این تفصیلات نسخه‌های الکترونیکی کتابها با قابلیت‌های رنگ و تحرک، برای کودکان جذابتر از بزرگسالان است. بسیاری از کودکان و نوجوانان در این کشورها خیلی زود با اینترنت آشنا می‌شوند. پس از یازده سالگی تقریباً همه‌ی کودکان و نوجوانان امریکایی از اینترنت استفاده می‌کنند. این سطح از تعامل با رایانه‌ها و فراورده‌های مرتبط با آن‌ها در نسل جدید، پیام خاصی را در ارتباط با آینده‌ی نشریات الکترونیکی مخابره می‌کند. در پژوهشی از کودکان و نوجوانان امریکایی روشن شد که دو سوم آنان معتقدند در ۱۰ سال بعدی زندگی، اکثر کتابهایی که برای سرگرمی خواهند خواند دیجیتالی خواهند بود. جالب این که اما بیش از ۶۰ درصد کودکان و نوجوانان امریکایی هنگام به کار گیری قدرت تخیل می‌گویند، کتاب (کاغذی) خواندن از مطالعه‌ی اینترنتی بهتر است. در همه‌ی رده‌ها پسران بیشتر از دختران به مطالعه‌ی الکترونیکی علاقه نشان می‌دهند.

کودکان و نوجوانان اروپایی و امریکایی امروز، پذیرای این مفهوم هستند که مطالعه‌ی برخط (آنلاین)، دروازه‌ای به سمت کنش‌های اجتماعی خواهد بود، که شامل تبادل افکار و احساسات، بازی‌ها و توسعه‌ی عمومی تجربیات مطالعاتی می‌شود. با این حال ۷۵ درصد از کودکان و نوجوانان ۹ تا ۱۷ ساله امریکایی با این جمله موافق بوده‌اند که: «مهم نیست که چه کارهایی می‌توانم در اینترنت انجام دهم، من همیشه می‌خواهم کتابهای کاغذی را بخوانم»^{۱۵۶}.

^{۱۵۵} www.publishers.org.uk

^{۱۵۶} قبادی نیا، حمید؛ اللهیاری فومنی، محمد؛ بررسی وضعیت کتاب و کتابخوانی در جهان، ج ۱، بررسی وضعیت مطالعه کودکان و نوجوانان در امریکا، شرکت تعاونی کارآفرینان فرهنگ و هنر، صص ۴۱-۵۲

آمار کتابخوانی الکترونیک به تبع آمار کاربری از ابزارهای الکترونیک در اروپا به نسبت معناداری نسبت به ایالات متحده و کانادا پایین تر است. این آمار در کشورهای صنعتی نظیر آلمان و فرانسه و انگلستان تا حدودی بالاتر از سایر کشورهای اروپایی است. حدود نیمی از افراد اروپایی (۵۳ درصد) عمدتاً از کشورهای یونان (۷۵ درصد) و پرتغال (۷۵ درصد) تاکنون از رایانه‌های شخصی استفاده نکرده اند. در مقابل بیش از ۵۰ درصد افراد در دانمارک، سوئد و هلند، روزانه یا تقریباً چند روز در هفته از رایانه‌های شخصی استفاده می‌کنند.^{۱۵۷}

با نگاهی به نتایج گروه‌های جمعیت‌شناسی مختلف در کشورهای اروپایی، در می‌یابیم که استفاده کنندگان از رایانه، اغلب مردان هستند تا زنان، و این که این افراد بیشتر متعلق به جوان‌ترین نسل و دارای تحصیلات بالا هستند. همچنین این افراد بیشتر در شهرهای بزرگ زندگی می‌کنند تا مناطق روستایی.^{۱۵۸} نکته جالب دیگر این که بیشترین درصد استفاده از رایانه برای کار یا مطالعه در خارج از منزل در اروپا متعلق به کشورهای لتونی (۷۸ درصد)، اسلواکی (۷۷ درصد)، جمهوری چک (۷۷ درصد) و کمترین درصدها متعلق به ترکیه و مالت (۵۲ درصد) می‌باشد.

در موضوع استفاده از رایانه در خارج از منزل برای کار و مطالعه، زنان سهم بیشتری دارند (۶۴ درصد). بیشترین میزان استفاده از رایانه‌های شخصی مربوط به کشور قبرس است که روزانه ۱۷ درصد از شهروندان آن از رایانه برای کار یا مطالعه استفاده می‌کنند.^{۱۵۹}

به طور کلی، سرانه مطالعه‌ی مردم کشورهای واقع در نیمه‌ی جنوبی اروپا در همه‌ی انواع (به تبع مطالعه الکترونیکی)، از کشورهای شمالی کمتر است.^{۱۶۰}

۳-۹-۲. انواع کتابخوانی الکترونیکی در کشورهای اروپایی و امریکای شمالی

شیوه‌های استفاده از کتب الکترونیکی، بسته به نوع کتابها متفاوت هستند.

۱۵۷. قبادی‌نیا، حمید؛ اللهیاری فومنی، محمد؛ بررسی وضعیت کتاب و کتابخوانی در جهان، ج ۹، کتابخوانی و

مشارکت‌های فرهنگی در کشورهای اروپایی، شرکت تعاونی کارآفرینان فرهنگ و هنر، ص ۸۲

۱۵۸. همان، ج ۱۰، اروپاییان جدید و فرهنگ، ص ۵۲

۱۵۹. همان ص ۶۰

۱۶۰. همان ص ۷۷

۱. **مدل اول** و مرسوم بارگیری کتابهای الکترونیک در تبلت‌ها و رایانه‌های شخصی و گوشی‌های هوشمند می باشد. چنان که پیشتر توضیح داده شد بسیاری از ناشران اقدام به فروش مستقیم نسخه‌های الکترونیکی از کتابهای خود می‌کنند. این نسخه‌ها در انواع اپلیکیشن‌های کتابخوانی و نیز سایتهای فروش و دانلود کتابهای الکترونیک در سراسر کشورهای اروپایی و امریکایی در دسترسند.

۲. **مدل دوم** از کتابخوانی الکترونیکی در کشورهای اروپایی و امریکای شمالی، امانت کتابهای الکترونیکی در کتابخانه‌هاست. این امانت به دو صورت زیر انجام می‌شود:

۱. امانت مستقیم کتابهای الکترونیک: توسط سرویس پایگاه داده‌ها به اعضا و ارایه‌ی خدمات مطالعه‌ی تحت وب، توسط کتابخانه‌های پیوسته الکترونیکی

کتابخانه‌های برخط عمومی، نظیر پروژه‌ی «گوتنبرگ» و نیز «نت لایبرری»، به عنوان نمونه‌هایی از کتابخانه‌های پیوسته، نیاز مطالعه و جستجوی تحت وب میلیونها منبع را در «کتابخوانی تحت وب» فراهم می‌کنند. این نوع از کتابخوانی گرچه شامل محدودیت اتصال پیوسته به شبکه برای مطالعه است و امکان بارگیری کتاب و استفاده ناپیوسته^{۱۶۱} در آن امکان‌پذیر نیست، اما به جهت محدودیت کمتر در تعداد عناوین (که به میلیون‌ها عنوان می‌رسند) و گزینه‌های انتخاب و جستجو مخاطبان خاص خود را دارد.

۲. امانت دستگاههای الکترونیکی کتابخوان به همراه منابع موجود در آنها^{۱۶۲}

۳. **مدل سوم** کتابخوانی الکترونیک استفاده از یک رایانه‌ی شارژ شونده و قابل حمل (نظیر پالم پایلوت^{۱۶۳}) یا دستگاه خواننده‌ی اختصاصی است که کتاب الکترونیکی بر روی آن قابل خواندن است نظیر راکت ئی. بوک^{۱۶۴}، سافت بوک ریدر^{۱۶۵}، فرانکلین ئی بوک من^{۱۶۶}.

^{۱۶۱} Off Line

۱۶۲. فهیمی فر، سپیده؛ وصفی، محمد رضا؛ نشر کتاب الکترونیکی در ایران، خانه‌ی کتاب، تهران، ص ۱۱۵

^{۱۶۳} PalmPilot

^{۱۶۴} Rocket eBook

^{۱۶۵} Softbook Reader

^{۱۶۶} Franklin eBookman

امروزه در مراکز عمومی بسیاری از کشورهای اروپایی خصوصا متروها، افراد زیادی در حال مطالعه‌ی کتاب با دستگاههای کتابخوان الکترونیکی به چشم می‌خورند.^{۱۶۷}

۴-۹-۲. انواعی از کتابخوان‌های الکترونیکی

در نمایشگر کتابخوان‌های الکترونیکی از تکنولوژی جوهر الکترونیک استفاده شده است تا صفحه کاغذ چاپی را شبیه‌سازی کند. با این نوع نمایشگر مطالعه طولانی مدت (بدون خستگی چشم) حتی زیر نور خورشید میسر می‌شود و بازتاب نور نزدیک به صفر است بنابراین در زمان مطالعه تصویر محیط و یا خود کاربر در نمایشگر بازتاب نخواهد شد.

وزن سبک و مصرف کم باتری برتری دیگر این دستگاههاست. بسته به مدل دستگاه، کتابخوان‌های الکترونیکی میتوانند با یک شارژ کامل باتری تا ۲ ماه کار کنند یا حدود ۶۵۰۰ برگ کتاب را ورق بزنند که در مقایسه با تبلت (حدود ۱۰ ساعت شارژ) مدت زمان قابل توجهی است.

همچنین شرکتهای بزرگ عرضه کننده کتابخوان‌های الکترونیکی نظیر آمازون، منابع و فرمتهای اختصاصی برای کتابخوان‌های خود ارائه می‌کنند که در دیگر دستگاهها قابل استفاده نیستند. در نهایت باید دید در این کارزار، آیا کتابخوان‌های الکترونیک ماندگار خواهند بود یا خیر؟

کمپانی بزرگ آمازون^{۱۶۸} و انتشارات بارنز اند نوبل^{۱۶۹} (هر دو امریکایی) بزرگترین عرضه کنندگان دستگاه‌های کتابخوان الکترونیک در جهان هستند.

کتابخوان الکترونیکی کیندل آمازون که در مدل‌های «کیندل آمازون»^{۱۷۰} «کیندل پیپروایت»^{۱۷۱}، «کیندل وُویج»^{۱۷۲} و «کیندل اویسیس»^{۱۷۳} عرضه شده است پر فروشترین کتابخوان در ایالات متحده و کشورهای اروپایی و جهان است.

۱۶۷. قبادی نیا، حمید؛ اللهیاری فومنی، محمد؛ بررسی وضعیت کتاب و کتابخوانی در جهان، ج ۱۱، فرهنگ کتاب و کتابخوانی در روسیه، شرکت تعاونی کارآفرینان فرهنگ و هنر، ص ۸۴

^{۱۶۸} Amazon

^{۱۶۹} Barnes & Noble

^{۱۷۰} Amazon Kindle

^{۱۷۱} Paperwhite

^{۱۷۲} Voyage

^{۱۷۳} Oasis

مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۹۱

سیاست این کمپانی پنهان داشتن تعداد کپی‌های فروخته شده از کیندل است. اما بر اساس بررسی سایت معتبر فوربس^{۱۷۴} این آمار بیش از ۳۰ میلیون نسخه برآورد شده است.

بنا بر گزارش پایگاه quora.com در سال ۲۰۱۶ بیش از بیست میلیون و پانصد هزار نسخه از تبلت Kindle Fire و انواع کتابخوان‌های کیندل، تنها در ایالات متحده امریکا در حال استفاده بوده است. در تحقیقی که از پایگاه‌های مختلف امریکایی و اروپایی درباره بهترین دستگاه‌های کتابخوان به عمل آوردم، معلوم شد که بیشتر این پایگاه‌ها چهار مدل کیندل را در لیست ۱۰ کتابخوان برتر معرفی می‌کنند. پس از کتابخوان‌های آمازون، برخی کتابخوان‌ها ذیل در لیست اقبال بیشتر مخاطبان اروپایی و امریکایی قرار دارند:

- Kobo Aura H₂O
- Kobo Aura One
- Kobo Clara HD
- Barnes & Noble Nook GlowLight

^{۱۷۴} www.forbes.com

بنا بر آمار پایگاه bookbub.com تا پاییز ۲۰۱۶ بیش از بیست هزار عنوان کتاب رایگان در دسترس کتابخوان‌های آمازون بوده است که این تعداد رو به افزایش است. اگر شما وارد فروشگاه اینترنتی [Amazon -> Kindle Store -> Kindle e-books](http://Amazon.com) شوید و به دنبال تعداد کتابهای قابل خرید برای این کتابخوان بگردید با رقمی بالغ بر یک میلیون و چهارصد هزار عنوان، روبرو خواهید شد.

۵-۹-۲. آینده‌ی کتابخوانی و کتابخوان‌های الکترونیکی در اروپا و امریکا

آیا با آمدن تکنولوژی‌های جدید انسان از خواندن بی‌نیاز شده یا به خواندن نیازمندتر؟ آیا ابزارهای الکترونیک، شبکه‌های اجتماعی و شبکه جهانی اطلاعات، عادت به خواندن را در ما کاهش داده‌اند؟

به نظر نمی‌رسد چنین باشد. ما همچنان می‌خوانیم و به آن نیازمندیم و «از خواندن رهایی نداریم». برخی از اختراعات بشر مانند چرخ، در زمان تولدشان، در اوج متولد شدند. تجربه‌ی گذشته‌ی ما نشان می‌دهد که کتاب از این اختراعات است و آنچه امروز به عنوان کتاب الکترونیک می‌بینیم شکل دیگری از همان مفهوم کتاب است.^{۱۷۵}

اتفاقاً از آسیب‌های تکنولوژی فرهنگ تندخوانی و زیاده‌خوانی است که تفکر و تحلیل و عمق را در انسانها کاهش داده است. بنابر این مشکل امروز جوامع در مواجهه با خواندن الکترونیک، کمیت و اصل خواندن نیست. بلکه کیفیت و عمق آن است.^{۱۷۶} اما صرف‌نظر از کتابخوانی الکترونیک، وضعیت آینده‌ی دستگاه‌های کتابخوان الکترونیک نظیر کیندل و نوک، چگونه خواهد بود؟

تا ده سال پیش، تنها بازیگر عرصه‌ی کتابخوانی الکترونیک، دستگاه‌های با فناوری جوهر الکترونیکی بودند. اما امروزه با ظهور و توسعه‌ی تبلت‌های اندروید و iOS و افزایش قابلیت‌های گوناگون و توسعه‌ی انواع نرم‌افزارها و اپلیکیشن‌ها و شبکه‌های اجتماعی کتابخوانی، بنا بر نظر کارشناسان و تحلیل‌گران اقتصاد رفتاری، رقابت میان این دستگاه‌ها با کتابخوان‌های الکترونیک شکل دیگری یافته است. رقابتی نابرابر که از آینده‌ی روشنی برای توسعه‌ی دستگاه‌های مانند کیندل و نوک خبر نمی‌دهد.^{۱۷۷}

۱۷۵. اکو، اومبرتو؛ کریر، ژان کلود، از کتاب رهایی نداریم، ترجمه مهستی بحرینی، نیلوفر، تهران ۱۳۹۵ نقل به مضمون

۱۷۶. ر.ک به: مقاله‌ی آهسته خوانی و بازخوانی: تاملی بر فرایند خواندن و بهبود کیفیت مطالعه از دکتر یزدان منصوریان در: مطلبی، داریوش، مطالعات خواندن، خانه‌ی کتاب، تهران ۱۳۹۴، ص ۱۱۳-۱۲۴

۱۷۷. به عنوان نمونه ر.ک به: "Is the E-Reader Dead?", www.tomsguide.com

۱۰-۲. شبکه‌های اجتماعی کتابخوانی^{۱۷۸}

شبکه‌های اجتماعی ویژگی‌هایی نظیر سهولت دسترسی، بی‌زمانی و بی‌مکانی، فوریت، هویت سیال و متکثر و گاه پنهان، شکل دهی به واقعیات مجازی و تشویق و تقبیح اتفاقات را پوشش می‌دهند. طی ۱۰ سال گذشته گرایش عموم، به ویژه جوانان به شبکه‌های اجتماعی افزایش روزافزون داشته است، به گونه‌ای که گاهی شکل‌گیری تحولات اجتماعی با تأثیر گذاری این شبکه‌ها تحلیل می‌شوند. بجز شبکه‌های اجتماعی عمومی نظیر فیس‌بوک، توئیتر و اینستاگرام، شبکه‌های اجتماعی اختصاصی نیز در جهان با محوریت کتاب وجود دارند.

شبکه‌های اجتماعی کتاب و کتابخوانی بسته به سطح مخاطب، از حیث کمیت و کیفیت خدمات، انواع مختلفی دارند. طبیعتاً شبکه اجتماعی کتاب در یک جامعه‌ی کتابخوان، با توجه به دغدغه‌ها و نیازهای متفاوت مخاطبان با جوامع دیگر تفاوت‌هایی خواهد داشت. همچنین به لحاظ اهداف حرفه‌ای هم شاهد شبکه‌های اجتماعی با کارکرد متفاوت هستیم. هدف اصلی برخی از این شبکه‌ها ایجاد ارتباط و گردهمایی و هم‌افزایی مجازی میان اجزای چرخه‌ی کتاب (نویسنده تا خواننده) است. برخی دیگر، معرفی و مشاوره و نقد کتاب را به عنوان برنامه‌ی اصلی دنبال می‌کنند.

۱-۱۰-۲. معرفی برخی شبکه‌های اجتماعی کتاب

گود ریدز^{۱۷۹} یک سایت «کاتالوگ کردن اجتماعی»، کاتالوگ کردن کتابها و اطلاعات و رایانه مشاوره برای انتخاب کتابهاست که از سال ۲۰۱۳ بخشی از خانواده Amazon.com شده است^{۱۸۰}. با معیار تعداد بازدید کنندگان و اعضا، گود ریدز در حال حاضر بزرگترین سایت آنلاین کاتالوگ کتاب جهان است که بیش از ۳۰ میلیون عضو دارد و قریب ۹۰۰ میلیون عنوان کتاب و ۳۴ میلیون مرور بر کتابها در بانک اطلاعاتی آن موجود است. کاربران می‌توانند نظیر آنچه توضیح داده شد قفسه مجازی کتاب

^{۱۷۸} Reading/Readers Social Networks

^{۱۷۹} goodreads

^{۱۸۰} www.goodreads.com

شخصی خود را تشکیل دهند و کتابهایی را که خودشان نوشته اند و یا خوانده اند و یا برنامه‌ی خواندن آن را در آینده دارند را در آن قرار دهند.^{۱۸۱}

یکی از مشهورترین شبکه‌های اجتماعی کتاب، شبکه‌ی اجتماعی شلفاری^{۱۸۲} بود که در سال ۲۰۰۶ راه اندازی شد و در سال ۲۰۰۸ توسط شرکت آمازون خریداری شد. در ژانویه ۲۰۱۶ این سایت به سایت goodreads.com ضمیمه شد. در این سایت چنین بیان شده که: «ما مکانی هستیم برای گردهمایی ناشران، نویسندگان و خوانندگان. افراد می‌توانند در سایت عضو شوند، کتابی را پیشنهاد دهند و یا نقد کنند و تجربه‌های خواندن خود را با هم به اشتراک بگذارند».^{۱۸۳}

LibraryThing

What's on your bookshelf?

هدف شبکه‌ی اجتماعی لایبرری تینگ^{۱۸۴}، کاتالوگ کردن کتابهاست. یعنی شما فهرست کتابخانه شخصی‌تان را به این سایت می‌دهید و یا فهرستی از کتابهای مورد علاقه خود را در آن درج می‌کنید. از ویژگی‌های این شبکه، لینک کردن افراد با علایق کتابخوانی مشابه به یکدیگر است.^{۱۸۵}

^{۱۸۱} www.tourbofuture.com

^{۱۸۲} www.shelfari.com

^{۱۸۳} ۱۸۳. مطلبی، داریوش، نشر کتاب، مشکلات موجود و راهکارهای پیش‌رو، خانه‌ی کتاب، تهران ۱۳۹۳، صص ۱۱۴-۱۱۵

^{۱۸۴} www.librarything.com

شبکه‌ی اجتماعی دیگر، بوکستر^{۱۸۶} است. بوکستر یکی از سریعترین رشدها را میان سایت‌های کتاب را با موضوع دسته بندی و جمع آوری منابع داشته است. این سایت کاربران فعال زیادی دارد که فعالانه کتابها را مرور و پیشنهاد می کنند.^{۱۸۷}

شبکه‌ی معروف کتابخوانی بوک کراسینگ^{۱۸۸} مروج کمپین «کتابت را جا بگذار» است(که در بخش کمپین‌های کتابخوانی بیان شده). شما کتابی را که خوانده‌اید با یادداشتی بر روی آن، هر جا که مناسب دیدید جا می‌گذارید تا در اختیار کتابخوان بعدی قرار گیرد. سپس، عنوان کتاب و محل و زمانی را که کتاب را در آن جا گذاشته‌اید در شبکه وارد می‌کنید. بدین ترتیب، تاریخچه‌ی سفر این کتاب مشخص می‌شود. این که کتاب دست به دست در چه جاهایی چرخیده است و چه نظراتی درج شده و ...

^{۱۸۶} www.bookstr.com

^{۱۸۷} www.tourbofuture.com

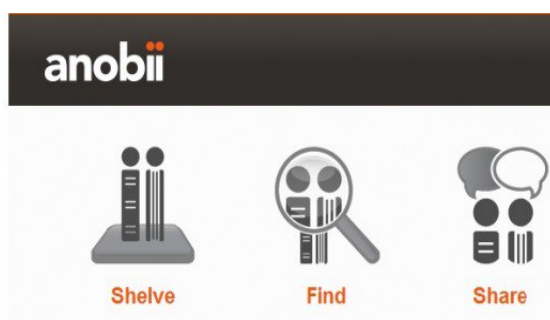
^{۱۸۸} www.bookcrossing.com

برخی دیگر از شبکه‌های اجتماعی بزرگ فعال در کشورهای اروپایی و آمریکایی (وجهانی) با کارایی نظیر گود ریدز، عبارتند از:^{۱۸۹}

www. Libib.com
www. aNobii.com
www. Riffle.com
www. Book Likes.com
www. Revish.com
www. Book Browse.com
www. BookTrib.com
www. Final Thoughts.com

The logo for Revish, featuring the word "revish" in a blue, lowercase, sans-serif font with a yellow star above the letter 'i'.

Reviews Books Groups People Support Ask & answer

The logo for BookTrib, featuring the word "BOOKTRIB" in a large, bold, black, uppercase, sans-serif font, enclosed within a blue rounded rectangular border. Below the logo is the tagline "THE LIFESTYLE DESTINATION FOR BOOK LOVERS" in a smaller, black, uppercase, sans-serif font.

^{۱۸۹} www.tourbofuture.com

۲-۱۰-۲. فروم‌ها^{۱۹۰}

در میان مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکا، علاوه بر شبکه‌های اجتماعی می‌توان به فروم‌های اینترنتی هم اشاره کرد. این فروم‌ها را گرچه نمی‌توان از رده‌ی وبگاه‌های شبکه‌های اجتماعی کتاب محور دسته بندی کرد، اما دارای ویژگی‌هایی هستند که با وبگاه‌های مذکور مشابهت کاربردی پیدا می‌کنند. از مهم‌ترین فروم‌های بین‌المللی می‌توان به «بوک‌گروپ آنلاین»^{۱۹۱} و «بوک‌فروم»^{۱۹۲} اشاره کرد. ۱۹۳

به عنوان نمونه بوک‌فروم، یک مجله امریکایی است که بر بازخوانی و بررسی و نقد برنده و دقیق آخرین کتابهای منتشر شده، موضوعات و مصاحبه‌های نویسندگان آنها متمرکز است.^{۱۹۴}

^{۱۹۰} Forums

^{۱۹۱} www.bookgrouponline.com/forum

^{۱۹۲} www.bookforum.com

۱۹۳. رسولی، پرویز، بررسی وضعیت موجود فروشگاه‌های برخط کتاب در ایران با نگاهی به وضعیت بین‌المللی، خانه‌ی کتاب، تهران، تابستان ۱۳۹۶، ص ۸۸

^{۱۹۴} www.bookforum.com

۱۱-۲. گوشه‌های دنج مطالعه

معیارهایی که در انتخاب خانه‌ی جدید، یا طراحی داخلی منازل مد نظر قرار می‌گیرند نشان دهنده‌ی سلیقه و نگرش‌های مختلف افراد به امور مختلف زندگی است. برخی آشپزخانه را در اولویت خود دارند. نور، فضای باز و .. برخی، به بزرگی و شکل سالن پذیرایی برای جاسازی وسایلی نظیر تلویزیون یا بوفه و دکور و برخی هم بزرگی و شکل اتاق‌های خواب اهمیت بیشتر می‌دهند. یکی از معیارهای انتخاب محل زندگی، یا طراحی داخلی برای افراد کتابخوان در فرهنگ‌های اروپایی و امریکایی، داشتن گوشه‌ی دنج و خلوت کتابخوانی است. دنج بودن برای دوری از انواع عوامل مزاحم تمرکز و آرامش، ویژگی این کنج‌های دوست داشتنی است.

۱-۱۱-۲. اشتراکات ظاهری انواع گوشه‌های دنج مطالعه

وجود منبع نور طبیعی و مصنوعی مناسب

صندلی یا مبل راحتی

دوری از منابع سر و صدا و مزاحم آرامش (نظیر تلویزیون و...)

بیشتر گوشه‌های دنج مطالعه برای استفاده از نور طبیعی در زمان مناسب نزدیک به پنجره قرار دارند. از این گوشه‌ها با قفسه کتابخانه کوچک و بزرگ ترکیب شده اند. برخی هم خود جزئی از قفسه‌های کتابخانه هستند.

در خانه‌های بزرگتر که امکان تعبیه اتاق مطالعه یا اتاق کار وجود دارد، طبیعتاً گوشه‌ی دنج مطالعه در آن قرار می‌گیرند. کوچکتر شدن فضای خانه‌ها در زندگی شهری و آپارتمانی، خود عامل بروز خلاقیت‌هایی در طراحی گوشه‌های دنج مطالعه و جاسازی قفسه‌های نگهداری کتاب شده است.

۲-۱۱-۲. خلاقیت در طراحی

روش جذاب دیگر برای ایجاد گوشه‌های دنج مطالعه، طراحی خلاقانه برای استفاده از فضاهای بلا استفاده منازل نظیر فضای زیر شیروانی، فضای زیر پاگرد پله‌ها، پارکینگ، فضای حاشیه باغچه‌ها، طاقچه کنار پنجره است.

مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۱۰۳

۲-۱۱-۳. گوشه‌های دنج کودکان

از کارهای جالب توجه و فرهنگ‌ساز، می‌توان به طراحی گوشه‌های دنج مطالعه ویژه کودکان و نوجوانان در خانه، مهد، مدرسه، کتابخانه و مکان‌های عمومی اشاره کرد.

۲-۱۱-۴. فضاهای عمومی و کتابخانه‌ای

گوشه‌ی دنج مطالعه به عنوان فضایی امن و آرام با حداکثر تمرکز با فضا سازی و عناصر زیبایشناختی در طراحی محیطی، در برخی از کتابخانه‌های عمومی و فضاهای دیگر عمومی ترکیب شده است.

مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۱۰۵

۱۲-۲. کتابخانه‌های کوچک رایگان^{۱۹۵}

۱-۱۲-۲. موقعیت مکانی

ورودی برخی از خانه‌ها در کشورهای اروپایی و امریکایی، کنار صندوق پست و پلاک منزل، و یا در گذرهای محلی و عمومی، جعبه‌های کوچک زیبا و بدون قفلی میبینیم که «کتابخانه‌های کوچک رایگان» خوانده می‌شوند. مردم این جعبه‌ها را با تعدادی کتاب به سلیقه‌ی خود پرمی‌کنند. در کنار برخی از این جعبه‌ها نوشته شده: کتابی که دوست‌داری بردار و اگر مایل بودی دوباره برگردان.^{۱۹۶}

^{۱۹۵} Little Free Libraries

^{۱۹۶} www.rosaliestreet.com

۲-۱۲-۲. کارکرد فرهنگی کتابخانه‌های کوچک رایگان

تفاوت کارکرد این کتابخانه‌ها با پروژه‌های خیریه‌ای نظیر کمپین «دیوار مهربانی» در این است که اینجا، هدف اصلی کمک به اقشار خاص نیازمند برای تهیه کتاب نیست (گرچه آنها نیز از این کتابخانه‌ها بهره‌مندند) بلکه هدف، به اشتراک گذاشتن و گردش کتابهاست. این هدف نشان دهنده‌ی نگرش فرهنگی ارزشمندی است که کتابها را به عنوان کالایی با ارزش فرهنگی و اقتصادی، از فرسودن در قفسه‌های کتابخانه‌های منازل خارج و در جهت رشد کتابخوانی و پیشنهاد منابع خوب، در فضای عمومی جامعه به جریان می‌اندازد.

۳-۱۲-۲. در مراکز عمومی

عمده‌ی کتابخانه‌های کوچک رایگان به طور شخصی اجرا می‌شود. با این حال کم نیستند موسسات و نهادها و شهرداری‌هایی که فضاهایی را در مراکز تردد و ایستگاه‌ها متناسب مبلمان محیطی شهرها برای این منظور طراحی و اجرا می‌کنند. در ادامه نمونه‌هایی از آن را می‌بینید.

۴-۱۲-۲. تغییر کاربری تاسیسات قدیمی

تغییر کاربری تاسیسات و فضاهای کوچک شهری که بلا استفاده مانده و یا کاربری گذشته را ندارند، (نظیر کیوسک‌های تلفن عمومی) برای استفاده به عنوان کتابخانه‌های کوچک رایگان، از خلاقیت‌های موسسات و شهرداری‌ها در برخی شهرهای اروپایی و امریکایی است که ضمن حفظ کارکرد

مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۱۱۱

نوستالژیک این مکان‌ها و کاهش هزینه‌های حذف و بازیابی آنها، فضایی برای تبادل کتاب و توسعه‌ی فرهنگی فراهم می‌کند.

هامبورگ Hamburg؛ آلمان

ایالت سارلند Saarland آلمان

وست بوری Westbury نیویورک، امریکا

بازآفرینی یک کیوسک به عنوان کتابخانه‌ی کوچک رایگان در جنوب شهر بوستون^{۱۹۷} ایالات متحده^{۱۹۸}

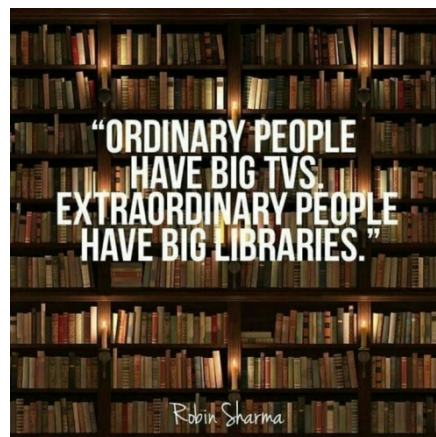
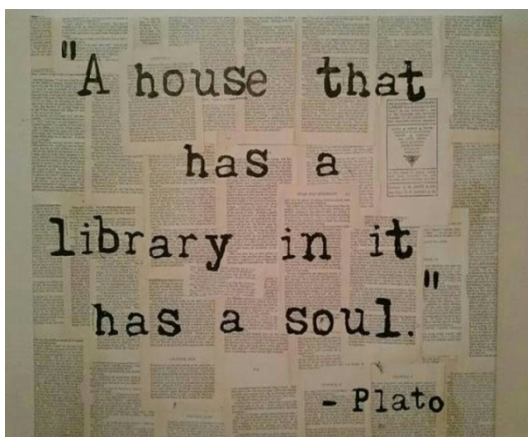
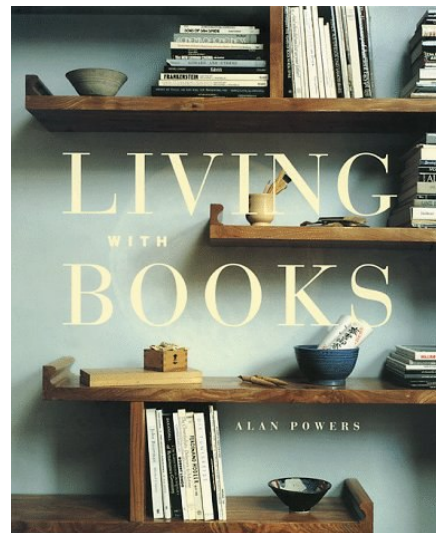
^{۱۹۷} boston

^{۱۹۸} www.bostonglobe.com

۱۳-۲. کتابخانه‌های منازل^{۱۹۹}

۱-۱۳-۲. خانه‌ی بدون کتاب ...

شعارهای معروفی در زبان انگلیسی هست نظیر: «خانه‌ی بدون کتاب، مانند اتاق بدون پنجره است.» و یا این جمله‌ی منسوب به افلاطون: «خانه‌ای که کتابخانه دارد، زندگی دارد» و یا این جمله از رابین شارما: «افراد معمولی تلویزیون‌های بزرگ دارند؛ افراد فراتر از سطح متوسط، کتابخانه‌های بزرگ»

^{۱۹۹} (House/Kids) Libraries & Book Shelves

۲-۱۳-۲. جایگاه کتابخانه در منازل

افراد کتابخوان در هر کشوری که باشند محلی برای نگهداری کتاب در خانه دارند. در جوامعی که کتابخوانی در متن فرهنگ آنها ریشه دوانده، کتابخانه‌های منازل، گوشه‌هایی نیستند که تنها نقش انبار کتاب را بازی کنند، بلکه هم به لحاظ کاربردی و هم به لحاظ بصری در متن زندگی افراد قرار می‌گیرند. بگذریم از کتابخوان‌های حرفه‌ای که اتاق‌های مجزایی به عنوان کتابخانه دارند.

۲-۱۲-۳. خلاقیت در طراحی فضا

کمبود فضا در زندگی آپارتمانی، خلاقیت‌هایی را در شیوه‌های نظم دهی به کتابها در پی داشته است؛ تا در طراحی کتابخانه‌های منازل، علاوه بر نقش سنتی حفظ و نگهداری از کتابها، عنصر زیبایی، هماهنگی و کاهش فضای مصرفی و دسترسی توأمان در طراحی کتابخانه‌های منازل لحاظ شوند.

۴-۱۲-۲. کتابخانه‌های خانگی کودکان

در خانواده‌های کتابخوان، کودک از بدو تولد مانند بسیاری دیگر از اسباب زندگی، با کتاب آشنا و مأنوس می‌شود. کتاب نظیر اسباب بازی و لباس و لوازم دیگر شخصی، بخشی از وسایل عادی و ضروری زندگی محسوب می‌شود و جای ثابتی در سبد هزینه‌ی خانوار دارد.

بر اثر برنامه‌های تربیتی و آموزشی و تبلیغی سمن‌ها و دولتها، به موازات توسعه‌ی کتابخانه‌های منازل و حتی پیش از آن‌ها، فرهنگ کتابخوانی در کشورهای اروپایی و امریکایی به گونه‌ای است که وجود کتابخانه و قفسه‌ی ویژه‌ی کتاب کودک در منازل متداول و عادی است.

طراحی قفسه‌های کتاب کودک بر مبنای سن و جنسیت، مبدل به کسب و کار مشخصی شده است. در برخی منازل، انواعی از قفسه‌ها با طراحی گوشه‌های دنج مطالعه‌ی کودک درهم آمیخته است.

۱۳-۲. خور و خواب و عشق خواندن!^{۲۰۰}

۱-۱۳-۲. فرهنگ‌سازی

بخواب و بخوان، بخور و بخوان؛

هر دوی این شعارها استعاره‌ای هستند از زیستن با کتاب. بیان‌گر فرهنگی هستند که لااقل در میان برخی از مردم اروپایی و امریکایی و سایر کشورهای کتابخوان، جریان دارد.

۲-۱۳-۲. بخور و بخوان!

افراد هنگام خوردن غذا یا صرف نوشیدنی عادات مختلفی دارند. برخی همراه صرف غذا تمایل به شنیدن صدای آهنگ‌های ملایم و کلاسیک دارند. برخی هم میز غذاخوری یا سفره غذا را در مقابل تلویزیون برپا می‌کنند تا هم‌زمان از لذت تماشای برنامه‌های تلویزیونی بهره‌مند شوند.

عادات اینچنینی، ریشه در تجربیات قدیمی‌تری در میان مردم جوامع مختلف دارد. تا پیش از گسترش اینترنت، طی چندین دهه، خواندن صفحاتی از روزنامه‌های صبح، پای میز صبحانه، از عادات مکرر مردم کشورهای اروپایی و امریکایی بوده است. همچنین است عادات دیگری نظیر گوش دادن به رادیو و اخبار هنگام صرف صبحانه و وعده‌های دیگر غذایی. به همین منظور برنامه‌های خاصی در مراکز رادیویی کشورهای مختلف برای همراهی در وعده صبحانه پیش از عزیمت به مدرسه یا محل کار

^{۲۰۰} Read, Eat, Sleep

تدارک دیده می‌شد. در کشور خودمان هم افرادی که خاطره‌ی گوش کردن به کتاب صوتی «قصه‌ی ظهر جمعه» را هنگام صرف نهار دورهمی با خانواده دارند اینک در دوران میانسالی هستند افراد، هنگام کتاب خواندن هم عادات خاص خود را دارند. برخی مانند نگارنده دوست دارند لم بدهند و دراز بکشند و کتاب بخوانند. برخی مایلند در کنار کتاب خواندن چرتی هم بزنند. برخی بیشتر، پیش از خواب شبانه، روی مبل راحتی و یا تخت خواب کتاب می‌خوانند. افراد معدودی دوست دارند کتابخوانی را با پیاده روی آرام توأم کنند. بسیاری دوست دارند در کنار کتاب، فنجانی قهوه یا چای یا نوشیدنی دیگری به آرامی و ملایمت صرف کنند.

۳-۱۳-۲. نقش کافه کتاب‌ها

در کشورهای اروپایی و امریکایی، کتابخوانی در کافه جنبه زینتی و نمادین ندارد و رفع بخشی از نیازهای روزمره را تشکیل می‌دهد. در میان مراکزی چون بار، کافه کتاب، رستوران و فست فودهایی که به نوعی با کتابخوانی پیوند دارند، تیپ خدمات کتابخوانی در سطوح مختلف قرار دارد. در بیشتر

این مراکز، خدمات مرتبط با کتابخوانی در کنار سایر خدمات معمول دیده شده و شامل تعدادی کتاب و مجله و فضای دنج و عدم مزاحمت صوتی از سوی دیگران برای کتاب‌خوان است.

۴-۱۳-۲. مراکز ویژه بخور و بخوان

این مراکز، کافه‌ها و رستوران‌هایی هستند که برای کسانی که اصطلاحاً خوره و یا «کرم کتاب»^{۲۰۱} خوانده می‌شوند- کسانی که دوست دارند هر نوع کاری را با کتابخوانی توأم کنند- خدمات خلاقانه و ویژه‌ای ارائه می‌کنند.

در واقع، همه‌ی اجزای یک رستوران یا کافه، اعم از نوع تجهیزات، میزها و صندلی‌ها (نحوه چینش، ارتفاع مناسب و راحتی)، چگونگی نورپردازی داخلی و طبیعی، اکوستیک صدا، دسترسی به منابع چاپی و دیجیتال، قوانین و اصول خدمات رسانی، همگی برای خواندن کتاب یا مجله در حین خوردن غذا و نوشیدنی هماهنگ و مناسب سازی شده است.

^{۲۰۱} worm of books

نمونه ای از یک کافه‌ی بخور و بخوان در روسیه^{۲۰۲}

تبلیغات این مراکز که عملاً چیزی بین کتابخانه و رستوران هستند، شامل عباراتی نظیر: Read, Eat & Sleep یا Read & Eat می‌شود.

این مراکز به جهت بدیع و ابداعی بودن، در طراحی خدمات و محیط امکان مانور زیادی دارند. مثلاً در برخی از این مراکز می‌توانید از کتابهای صوتی هنگام غذا خوردن استفاده کنید. ابزارهایی برای نگه

^{۲۰۲} [Vk.com/clubreadandeat](https://vk.com/clubreadandeat)

داشتن کتاب هنگام غذا خوردن و نیز ظروف مناسبی برای هماهنگی مطالعه و کتابخوانی طراحی شده است.

شکل معکوس این مراکز را می‌توانید در کافه‌های خلاقانه‌ای که در فضای داخلی برخی از کتابخانه‌های عمومی و کتابفروشی‌های بزرگ و «مدیا سنتر» اجرا شده‌اند ببینید. برخی از سایتها و پایگاههای راهنمای گردشگری - نظیر www.tripadvisor.com - لیستی از مکانها و رستوران‌هایی ارائه می‌کنند که افراد می‌توانند در آنها علاوه بر خوردن غذا و نوشیدنی از لذت کتابخوانی به نحو شایسته بهره‌مند شوند.

۵-۱۳-۲. بخواب و بخوان!

«شکسپیر و شرکاء» نام شعبه‌ی دوم یک کتاب‌فروشی است در خیابان سی‌وهفتم بوشیری پاریس، که در سال ۱۹۵۱ توسط جرج ویتمن، بنا نهاده شد. شعبه‌ی اول این کتاب‌فروشی که در ۱۹۱۹ تاسیس شده و در طول دهه ۱۹۲۰ پاتوق نویسندگانی چون ازرا پاوند، ارنست همینگوی، ویلیام اس. باروز، جیمز جویس و فورد مادوکس بود، در سال ۱۹۴۱ در دوران اشغال پاریس توسط آلمان بسته شد.

شکسپیر و شرکاء هم دارای کتابخانه است و هم به نویسندگان - چه مشهور و چه گمنام- اجازه می‌دهد که شب‌ها در کتابفروشی بخوابند. به دوش شرط: که روایتی از خود بنویسند و نیز ساعتی در روز به اداره‌ی کتابفروشی کمک کنند.

از سال ۲۰۰۳ سیلویا ویتمن دختر جرج، اداره‌ی کتابفروشی را بر عهده گرفته و این مسیر را ادامه می‌دهد. هنوز رخت‌خواب‌ها در کتابفروشی پهن هستند و هنوز برنامه‌های شعرخوانی و قصه‌خوانی و موسیقی به طور مداوم در کتابفروشی برگزار می‌شود.

در ورودی این کتابفروشی، صندوقی شیشه‌ای در کف زمین نصب شده که هر کس تمایل داشته باشد می‌تواند مبلغی برای کمک به کتابخوانی و نویسندگان در آن بیاندازد.

شکسپیر و شرکاء اینک به یکی از نمادهای پاریس تبدیل شده و هر روز شلوغ تر می‌شود. این کتابفروشی فراتر از جایی برای خرید کتاب و دنبال کار خود رفتن است. سیلویا ویتمن می‌گوید: این روزها مشتریانی هستند که در اتاق کتابخانه‌ی طبقه‌ی بالای شکسپیر و شرکاء می‌نشینند و روی آی‌پد خود کتاب می‌خوانند. این صحنه‌ای است که، به شکوه و جادوی کتابفروشی می‌افزاید.

جرج ویتمن، زمانی در مورد کتاب فروشی خود چنین گفت: «من این کتاب فروشی را مثل مردی خلق کردم که رمانی می‌نویسد، هر اتاقش را مثل یک فصل از رمان ساختم، و دلم می‌خواهد مردم در آن را همان طور باز کنند که در کتابی را باز می‌کنند، کتابی که آن‌ها را به دنیای جادویی در خیال شان می‌برد»^{۲۰۳}

میثاقی، پویه، معروف‌ترین کتاب فروشی جهان، یک روایت شخصی، بر گرفته از ماهنامه تجربه (با تصرف و تلخیص) ^{۲۰۳}

۶-۱۳-۲. نخواب و بخوان!

هتلی برای عاشقان کتاب

بوک اند بد^{۲۰۴}، نام هتل (هاستل) ی است در محله‌ی ایکبوکورو^{۲۰۵} در توکیو. طبق مندرجات پایگاه اطلاع رسانی هتل، شعب دیگر آن در آساکوسا، فوکوکا، کیوتو، شینجوکا قرار دارند. این هتل گرچه در ژاپن قرار دارد اما مورد توجه و اقبال توریست‌های اروپایی و امریکایی قرار گرفته و گزارشات متعددی از آن در پایگاههای خبری این کشورها درج شده است. به گونه‌ای که موجب شده ارزیابی خدمات و منابع موجود و تبلیغات جذب مسافر آن به دو زبان ژاپنی و انگلیسی انجام شود.

بوک اند بد، هتلی دو ستاره است، نرخ اقامت پایینی دارد و در آن خبری از امکانات هتل‌های بزرگ نیست؛ همچنین برای ساخت شکل و شمایل آن از کتابخانه‌ها الهام گرفته شده است.

^{۲۰۴} Bed & Book

^{۲۰۵} Ikebukoro

مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۱۲۵

در مجموع ۵۲ تخت در این هتل وجود دارد. تخت خواب‌ها، جمع و جورند و نورپردازی‌های اختصاصی در میان قفسه‌های چوبی کتاب‌ها به چشم می‌خورد. برای آن که حریم خصوصی هر تخت حفظ شود، دور تا دور آن با پرده‌های ضخیم و زیبایی پوشانده شده است.

تخت‌خواب‌ها در دو نوع مختلف هستند. برخی در میان قفسه‌های کتاب طراحی شده‌اند (۴۶۰۰ یین برای هر شب اقامت) و برخی که ارزان‌تر هستند (۳۸۰۰ یین) در محوطه قرار دارند. در راهرو و سرسرای هتل، هر کس امکان این را دارد تا از میان مجموعه کتاب‌های بی نظیر موجود، کتابی را انتخاب کند و بر روی میبل به خواندن آن بپردازد.

در همین محوطه یک دستگاه فروش اتوماتیک نوشیدنی وجود دارد. در تمام بخش های هتل بوک اند بد وایفای پرسرعت و رایگان در اختیار مراجعه کنندگان قرار می گیرد.

در این هتل حدود ۳۰۰۰ کتاب، مجله و روزنامه به دو زبان ژاپنی و انگلیسی در دسترس بازدیدکنندگان قرار می گیرد. با این حال مکانی متفاوت برای دوست داران کتاب می باشد، برای تجربه لذت بی بدیل کتاب خوانی در جایی راحت و دنج. ایده ای که باعث خلق هتل بوک اند بد شد، ساخت بهشت کتاب خوانان و نوعی اقامتگاه کتابی بود، که در آن می توانید حین مطالعه ی کتاب مورد علاقه تان چرت بزنید و وقتی چشمان تان را باز کنید که هنوز کتاب محبوب تان جلوی شماست. ^{۲۰۶}

۱۴-۲. فرهنگ مبادله‌ی کتاب^{۲۰۷}

۱-۱۴-۲. فرهنگ بیشتر خواندن

بیشتر خواندن، راه‌های مختلفی دارد. یکی از این راه‌ها، مبادله‌ی کتاب است. اعم از مبادله‌ی پولی (خرید و فروش کتابهای دست دوم) و یا کالی (مبادله‌ی کتاب با کتاب). این فرهنگ در میان اروپاییان و آمریکایی‌ها به دهها روش مرسوم است. نظیر:

- مبادله‌ی کتاب در مراکز ویژه‌ی مبادله
- مبادله‌ی کتاب در کافه کتاب‌ها و کتابفروشی‌ها
- مبادله‌ی کتاب از طریق سایتهای اینترنتی ویژه مبادله
- مبادله‌ی کتاب در سایتهای و بازارهای محلی
- مبادله‌ی کتاب از طریق کمپین‌های جاگذاری کتاب
- مبادله‌ی کتاب در میهمانی‌های کتابخوانی
- مبادله‌ی کتاب از طریق کتابخانه‌های کوچک رایگان شخصی و عمومی
- مبادله‌ی کتاب از طریق دستگاههای خودکار تبادل کتاب

۲-۱۴-۲. بازار مبادله‌ی کتاب

این بازار چنان گسترده و فراگیر است که بسیاری از کتابفروشی‌ها هم ناچار نمی‌توانند خود را از بازار پر رونق مبادله‌ی کتاب محروم کنند. حتی سایتهای بزرگ بین‌المللی چون amazon.com هم جویای سهمی از این بازار هستند. اصطلاح "Used & New" که برای عرضه‌ی «کتابهای دست دوم» در اروپا و آمریکا متداول است، نماینده‌ی نوعی فرهنگ حفظ سلامت و طول عمر کتاب برای استفاده‌ی مجدد است. خرید و فروش و مبادله‌ی کتابهای خوانده شده با تار و پود فرهنگ کتابخوانی اروپایی و آمریکایی آمیخته و فقط مخصوص اقشار کم درآمد نیست؛ ملاحظات زیست محیطی به این فرهنگ

^{۲۰۷} Book Exchange

جلوه‌ی دیگری داده است. فراموش نکنیم که هدف از خرید کتاب خواندن آن است. پس چه بهتر که با هزینه ثابت، تعداد کتاب بیشتری خوانده شود.

درمیان دانش‌آموزان و دانشجویان مراکز و مکان‌هایی به صورت خودش در مدارس و دانشگاهها برای مبادله‌ی انواع کتاب در نظر گرفته می‌شوند. تصویر زیر نشان دهنده‌ی خلاقیت گروهی از دانش‌آموزان دبیرستانی شهر لیورپول انگلستان است که از مکانی بی مصرف در زیر سکوی نشیمن محوطه‌ی دبیرستان، برای ایجاد مرکز مبادله‌ی کتاب، استفاده کرده‌اند؛ با شعار: یک کتاب بده، یک کتاب بگیر!

کافه کتابهای کشورهای اروپایی و امریکایی قفسه‌هایی را در بیرون یا درون فضای خود برای مبادله‌ی کتابهای دست دوم تعبیه می‌کنند. تصویر زیر کافه کتاب گروه ETG در جنوب شهر تورنتو کانادا را نشان می‌دهد که در سال ۱۹۸۳ تاسیس شده است.^{۲۰۸}

^{۲۰۸} www.etgstores.com

۲-۱۴-۳. مراکز ویژه‌ی مبادله‌ی کتاب: با توجه به معرفی مدلها و مراکز دیگر مبادله‌ی کتاب در سرفصل‌های دیگر، در ادامه به معرفی چند مرکز ویژه‌ی مبادله‌ی کتاب می‌پردازیم.

THE ORIGINAL SINCE 1968

CENTRAL

BOOK EXCHANGE

خانه‌ی آنلاین مرکزی کتاب، یک کتابفروشی جدید، کاربردی مستقل است که در سالت لیک سیتی، ایالت یوتا در امریکا Salt Lake City, Utah واقع شده است. در حال حاضر بیش از ۹۰,۰۰۰ عنوان موجودی در فهرست در حال تغییر این مرکز وجود دارد و بیش از ۱۰۰۰ کتاب در هر هفته فهرست می‌شود. موجودی این مرکز شامل تقریباً هر نوع ژانر ادبی است که می‌توانید به آن فکر کنید: کلاسیک، عاشقانه، هیجان انگیز، رمز و راز، غربی و غیره. علاوه بر این، موجودی کتاب این مرکز دارای عناوینی از کتب کمیاب و عناوین خارج از چاپی هم می‌باشد.

این مرکز کتاب‌ها را بر اساس محبوبیت، عناوین و نویسندگان آن‌ها انتخاب و خریداری می‌کند.^{۲۰۹}

کسب رضایت برای خواندن، بدون سوراخ کردن جیب شما!
کتابهای قدیمی خود را به ما بسپارید و پرفروش‌ترینها را به خانه ببرید.

این جمله شعار تبلیغاتی «مرکز مبادله‌ی کتاب» است که در خیابان بروکز در میسولای ایالات متحده امریکا^{۲۱۰} قرار دارد.

موجودی بزرگ این مرکز شامل بیش از ۱۵۰،۰۰۰ جلد کتاب از تمام ژانرهاست. این مرکز همچنین برای افزایش لذت تجربه‌ی مخاطبان خود یک کافه در کتابفروشی دایر کرده تا آنها از خواندن همراه با سوپ، ساندویچ، قهوه و چای لذت ببرند.^{۲۱۱}

^{۲۱۰} Brooks St. Missoula, USA

^{۲۱۱} www.booksmontana.com

«این کتاب قدیمی»، نام یک مرکز مبادله‌ی کتاب در گریسلیک^{۲۱۲} در ایلی‌نویز است که بیش از ۳۵۰۰۰ عنوان کتاب را عرضه می‌کند. در تبلیغات این مرکز آمده:

«شما چه یک مرورگر معمولی باشید و یا یک جمع‌کننده جدی کتاب و یا فقط اگر به دنبال مکانی برای صرف روز هستید، بدانید که در هر حال ما در تلاش برای ارایه یک محیط راحت برای شما هستیم. فروشگاه ما یک گنجینه‌ی چرخشی مداوم است که روزانه اقلام جدیدی به آن وارد و خارج می‌شوند. ما کتاب‌های مورد استفاده شما را خریداری و تجارت می‌کنیم. ما برنامه مبادله‌ای را برای کتاب‌های کاغذی ارایه می‌دهیم. کتاب‌ها ممکن است برای اعتبار فروشگاه مورد استفاده قرار گیرند.»

فضای داخلی دو مرکز مبادله‌ی کتاب در ایالت متحده

^{۲۱۲} Grayslake

۴-۱۴-۲. اصول کاری مراکز مبادله‌ی کتاب

اصول کاری اغلب این موسسات یکسان است. قیمت گذاری و خرید کتابهای دست دوم و سالم با اولویت میزان محبوبیت و علاقه‌ی مخاطبان و عرضه‌ی آنها.

قیمتهای ارایه کتاب به مشتری هم از ۴۰ تا ۹۰ درصد تخفیف نسبت به پشت جلد، در نوسان است. برخی از این مراکز به خرید و فروش کتابهای صوتی و سی دی، دی وی دی و بلوری هم می پردازند. برخی از این مراکز برای افزایش رفاه مراجعه کنندگان، منطقه بازی کودکان دایر کرده و یا فضایی برای کتابخوانی آنها همراه با بازی‌ها و اسباب بازی های متنوع فراهم کرده اند تا خیال والدین هنگام گشت و گذار در مرکز و خواندن کتابها از هر جهت آسوده باشد.

در پایان نشانی چند وبسایت مراکز فعال در حوزه تبادل کتاب از کشورهای مختلف اروپایی و امریکای شمالی ارایه می‌گردد:

www.booksfreeswap.com

www.bookmooch.com

www.titletrader.com

www.switchplanet.com

www.textbookrevolt.com

www.readitswapit.co.uk

www.student۲student.com

www.paperbackswap.com

www.tbxn.rcampus.com

www.bookcrossing.com

۱۵-۲. مهمانی‌های کتابخوانی^{۲۱۳}

۱-۱۵-۲. «چه خوش بود که برآید به یک کرشمه دو کار»

ریدینگ پارتی، بوک پارتی یا همان مهمانی کتابخوانی، نوعی از گردهمایی‌ها و دوره‌می‌های دوستانه است که در محدوده‌ی وسیعی از اعضای یک خانواده یا یک انجمن گرفته تا عموم شهروندان متغیر است.

۲-۱۵-۲. برنامه‌های مهمانی کتاب

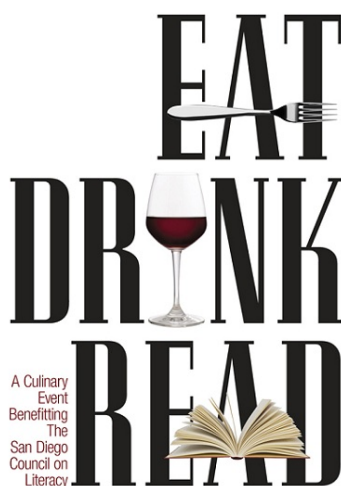
برنامه‌های مرسوم این محافل، بسته به هدف و سطح شرکت کنندگان، انواع مختلفی دارند. نظیر خواندن یک کتاب برای اعضای خانواده و دوستان، خواندن دسته جمعی یک کتاب و گفتگو درباره‌ی محتوای آن، نقد و بررسی کتاب، میهمانی امضا و خوانش کتاب مشخص با حضور نویسنده. مهمانی کتاب، لزوماً نوع متفاوتی از مهمانی نیست. در هر دوره‌می دوستانه ممکن است زمانی، به سکوت و مطالعه و یا خواندن دسته جمعی اختصاص یابد.

^{۲۱۳} Reading Parties

۲-۱۵-۳. تجربه‌ی سکوت جمعی

نوع خاصی از مهمانی کتابخوانی شامل خواندن اختصاصی در تجربه‌ی سکوت جمعی است که مهمانی سکوت^{۲۱۴} نامیده می‌شود. تجربه‌ای عجیب و منحصر بفرد که باید طعم آن را چشید.

۲-۱۵-۴. مهمانی‌های رسمی

انجمن‌های کتابخوانی هر از گاهی برنامه‌هایی همراه با صرف انواع خوراکی‌ها تدارک می‌بینند که نوعی میهمانی کتاب برای اعضا در مقیاس یک شهر یا کشور محسوب می‌شود. نظیر رویداد (پوستر بالا و چپ) انجمن کتابخوانی در سان دیگو ایالات متحده.

^{۲۱۴} Silent Party

۱۶-۲. کتابخانه های ساحلی^{۲۱۵}

کتابخانه های ساحلی به جرأت هوشمندانه ترین ایده‌ای هستند که به خطوط ساحلی در سرتاسر دنیا افزوده شده‌اند^{۲۱۶}.

یکی از اولین و معروفترین کتابخانه های ساحلی در ساحل دریای سیاه، در تفریحگاه ساحلی آلبنا^{۲۱۷}، واقع در شمال شرق بلغارستان است. این کتابخانه ۱۲ متر طول دارد و با ۱۴۰ قفسه بیش از ۶۰۰۰ جلد کتاب را در خود جای داده است.

هرمان کومپرناس، طراح، مبتکر و مدیر اجرایی این کتابخانه می‌گوید که قفسه‌ها از موادی ساخته شده است که نسبت به باد و نور شدید آفتاب و باران مقاوم باشند^{۲۱۸}. مجموعه‌ی کتاب های کتابخانه به پانزده زبان است و تنوع آنها به گونه ای است که پیر و جوان را جذب می‌کند. کتابخانه شامل کتاب های کلاسیک، داستان های اسرارآمیز، کتاب های حادثه ای، کتاب های رمانتیک و خاطرات است. سیستم کتابخانه براساس صداقت است به گونه ای که گردشگرها می‌توانند بدون داشتن کارت کتاب قرض کنند و پس از اتمام تعطیلات، تحویل دهند و عضویت در آن رایگان است^{۲۱۹}.

^{۲۱۵} Beach Libraries

^{۲۱۶} www.huffingtonpost.com/2014/07/14/beach-libraries_n_5574726.html

^{۲۱۷} Albena Ingenious Beach Library

^{۲۱۸} <https://traveltriangle.com/blog/beach-libraries-are-now-a-trend/>

^{۲۱۹} <https://travelbulgaria.news/beach-library-in-albena>

این سایه بان رنگی توسط ماتالی کراست، طراحی و در ایسترس فرانسه نصب شده است که علاوه بر تامین سایه برای گردشگران، دارای قفسه‌هایی از کتاب است. کل مجموعه از فولاد و پارچه‌های ضدآب ساخته شده با قابلیت تابشوندگی دارد و به راحتی و سریع بر روی شن و ماسه برپا می‌شود. همچنین تصویر زیر نمونه‌ی دیگری از کتابخانه‌های ساحلی است که توسط کتابخانه مسمان در یکی از سواحل فرانسه برپا شده است.^{۲۲۰}

^{۲۲۰} <https://www.atlasobscura.com/articles/libraries-on-the-beach>

۱۶-۲-۲. توسعه‌ی کتابخانه‌های ساحلی

کتابخانه‌های ساحلی در حال گسترش به سایر نقاط جهان هستند. در یکی از سواحل کشور چین با نام ناندایهه^{۲۲۱}، کتابخانه‌ای وجود دارد که توسط معمار چینی، دانگ گونگ، ساخته شده و پنجره‌های بزرگ آن رو به دریای شرقی چین واقع شده و با کتابخانه‌های دیگر متفاوت است. این کتابخانه در ساختمانی نزدیک ساحل قرار دارد و افراد می‌توانند در صندلی‌های رو به ساحل نشسته و از کتاب خواندن لذت ببرند. ایده اصلی ساخت این کتابخانه از نقاشی‌های آندره وایت، نقاش واقع‌گرای آمریکایی، به ذهن گونگ رسیده است.^{۲۲۲}

نمونه‌ای دیگر از یک کتابخانه ساحلی در سواحل استرالیا

^{۲۲۱} Nandaihe

^{۲۲۲} <https://www.dezeen.com/.../vector-architects-seashore-library-coast-china-board-mark...>

۱۷-۲. کمپ‌های کتابخوانی^{۲۲۳}

۱-۱۷-۲. کمپ کتابخوانی و مدارس

امروزه تقریباً در همه‌ی شهرها و مدارس امریکای شمالی به تبلیغات اردوها و کمپ‌های (عموماً) تابستانی کتابخوانی برمی‌خوریم. اردوها و کمپ‌های کتابخوانی، جزء جدایی‌ناپذیر برنامه‌ی تقویت توانایی خوانداری و ترویج کتابخوانی هستند. فرصتی برای کودکان و نوجوانان که با لذت هر چه تمام‌تر، برای تقویت مهارت‌های آموخته در مدرسه، دور هم جمع می‌شوند. امروزه این کمپ‌ها که معمولاً برای مقاطع تحصیلی پایین برگزار می‌شود، توسط داوطلبان آموزش دیده تسهیل شده‌اند. داوطلبان، کودکان را از طریق فعالیت‌هایی نظیر آواز خواندن، بازی، قصه خوانی و مهارت‌های هنری (که همگی بر تقویت مهارت‌های خواندن تمرکز دارند) هدایت می‌کنند^{۲۲۴}.

^{۲۲۳} Reading Camps

^{۲۲۴} <https://www.wvi.org/education-and-life-skills/banner/what-does-reading-camp-look>

کمپ‌های تابستان، مطالبی را که کودکان از دروس فراموش می‌کنند (به علت عدم حضور در مدرسه) کاهش می‌دهند و آنها را به صورت تجربی درگیر تقویت مهارت‌های آکادمیک می‌کنند. همچنین آنها از لحاظ تجارب اجتماعی و احساسی که ممکن است در خانه تجربه نکنند رشد کرده، اعتماد به نفس خود را محک زده و همچنین مهارت‌ها، توانایی‌ها و علایق جدید کشف می‌کنند. از همه مهمتر، روابط خود با مربیانی که به آنها نظم و صداقت را می‌آموزند توسعه داده، و اعتماد به نفس خود را افزایش می‌دهند. این گونه کمپ‌ها، ذهن، بدن و روح را تقویت می‌نمایند.^{۲۲۵}

۲-۱۷-۲. انجمن کمپ آمریکا^{۲۲۶}

یک انجمن حرفه‌ای با بیش از ۱۰۰ سال سابقه است که افراد را به منظور اشتراک‌گذاری دانش و تجاربشان دور هم گرد آورده است. این انجمن با دارا بودن بیش از ۱۱۰۰۰ عضو و برنامه‌های استثنایی، فرصتی برای کودکان و نوجوانان فراهم آورده است که بتوانند درسهای مهم اجتماعی، شخصیت‌سازی، توسعه مهارت‌هایشان و زندگی سالم را بیاموزند. در تحقیقی مشخص شد که ۹۱٪ کودکان کتابهایی را دوست دارند که خودشان انتخاب کرده باشند. تابستان بهترین زمان برای لذت بردن از این کتابهاست. به منظور تشویق کودکان به کتابخوانی در طول تابستان، ۱۳ نویسنده کتاب کودک، داستان‌هایی نوشته‌اند که در چالش تابستانی کتاب به عنوان جایزه اهدا می‌گردد.^{۲۲۷}

^{۲۲۵} www.readingcamprocks.org

^{۲۲۶} ACACAMPS

^{۲۲۷} www.acacamps.org

۳-۱۷-۲. کمپ‌های کتابخوانی بین‌المللی

«پروژه‌ی بزرگ کتابخوانی در تابستان»^{۲۲۸} مجموعه‌ای با کارکرد بین‌المللی است که کمپ‌های کتابخوانی ویژه‌ای برگزار می‌کند. این گروه در تبلیغات خود بیان می‌کند که: ما کمپ‌هایی برگزار می‌کنیم که همانند آن را در آمریکا تجربه نکرده اید!

این مجموعه با بیش از ۱۶ سال سابقه، دانش آموزان مقطع متوسطه را از سرتاسر دنیا به منظور مطالعه و گفتگو در مورد مهمترین موضوعات، دور هم گرد می‌آورد. این کمپ‌ها در دانشگاه‌هایی نظیر آکسفورد (قدیمی‌ترین دانشگاه انگلستان)، استنفورد (دارای یکی از بالاترین رنک‌های دانشگاهی)، آمهرست (جزء ۵ دانشکده برتر هنر در ایالت متحده)، دوبرلین و ... برگزار می‌شوند^{۲۲۹}.

^{۲۲۸} Great Books Summer program

^{۲۲۹} www.greatbookssummer.com

۱۸-۲. کتابخوانی در بیمارستان^{۲۳۰}

۱-۱۸-۲. تاریخچه

کتابخانه‌ها و خدمات آنها برای بیماران تاریخچه جذاب و موفقی داشته‌اند. فراهم آوردن کتاب و خواندن آنها به عنوان بخشی از کمک‌های درمانی، به نیمه دوم از قرون وسطی برمی‌گردد (دوران رشد چشم‌گیر بیمارستان‌ها به خصوص در اروپا). بیمارستان‌های روانی - به خصوص در قرن هجده و نوزده - در انگلستان، فرانسه، آلمان و اسکاتلند برای بیماران کتابخانه‌هایی برقرار کردند و در همان زمان بود که کتاب خواندن به عنوان یک شیوه درمانی مطرح شد. در ایالت متحده نیز در نیمه اول قرن نوزده، کتاب خوانی برای بیماران به اندازه‌ای مهم شد که کتابخانه‌هایی را سازماندهی نمودند.^{۲۳۱}

^{۲۳۰} Reading in Hospital

^{۲۳۱} Chair, Nancy Mary Panella, International Federation of Library Associations and Institutions IFLA Professional Reports, Nr. ۶۱

به گفته آدام بوجلیان^{۲۳۲}: در بیمارستان، کتاب خوب مانند یک دکتر خوب است چرا که هم بدن و هم روح شما را می‌سازد.

۲-۱۸-۲. برنامه‌های کتابخوانی در بیمارستان‌ها

برای کودکان بستری شده در بیمارستان، کتاب قصه‌ها نقش مهمی دارند زیرا باعث احساس راحتی آنها، حواس پرتی، قوت قلب و سرگرم شدنشان می‌شود.

در تمامی بیمارستان‌های مخصوص کودکان در بریتانیا، امکاناتی از قبیل وجود کتاب‌های جدید به همراه قصه‌گو فراهم آمده و کودکانی که قادر به پایین آمدن از تخت خود نیستند می‌توانند کتاب مورد علاقه خود را از قفسه‌های کتابی چرخدار به راحتی در کنار تخت کودکان قرار می‌گیرند انتخاب نمایند.

به گفته مدیر توسعه یکی از بیمارستان‌های بریتانیا، هرچه بیماران احساس راحتی بیشتری داشته باشند، خانواده‌های آنان اضطراب کمتری دارند و هرچه اضطراب خانواده‌ها کمتر باشد، کارکنان بیمارستان وقت بیشتری برای انجام وظایف خود دارند.^{۲۳۳}

^{۲۳۲} Adam Bojelian

^{۲۳۳} <https://readforgood.org/> Readathon. Reading to help children in hospital

تصویر بعد کتابخانه ای مخصوص بیماران و خانواده ها را در مرکز سلامت ویرجینیا (واقع در امریکای شمالی) نشان می‌دهد که علاوه بر خدمات مرتبط با کتاب‌های مربوط به سلامتی و فراهم آوردن محیط آرام برای مطالعه، برنامه‌های قصه‌گویی ماهانه نیز برای کودکان برگزار می‌نماید. در این برنامه‌ها، قصه‌گویی توسط فردی در نقش یک پری انجام می‌شود و در پایان کتاب‌هایی به کودکان برای کتابخانه‌های شخصی آنها هدیه داده می‌شود.^{۲۳۴}

مرکز سلامت اتلانتیک

بخشی از مرکز سلامت ویرجینیا

مرکز سلامت اتلانتیک^{۲۳۵}

مرکز سلامت اتلانتیک (ایالات متحده آمریکا) خدمات متنوع کتابخانه ای را برای بیماران و مددجویان ارائه می‌کند. این خدمات شامل کلکسیون جامعی از منابع پزشکی، کتابها، ژورنال‌ها، لوازم سمعی-بصری و کتاب‌های مرجعی است که توسط کارکنان حرفه ای فراهم شده است.^{۲۳۶}

^{۲۳۴} <https://www.hsl.virginia.edu/pfl>

^{۲۳۵} Atlantic health

^{۲۳۶} www.atlantichealth.org

۱۹-۲. کتابخانه های فضای باز^{۲۳۷}

۱-۱۹-۲. مفهوم فرهنگی

کتابخانه‌ی عمومی در مفهوم امروزی آن، یکی از مؤلفه‌های زندگی مدرن شهری است؛ فضایی که همه شهروندان از هر قشر و طبقه‌ای می‌توانند از آن استفاده کنند. امروزه کتابخانه‌های عمومی علاوه بر تأمین فضای مطالعه برای شهروندان، به عنوان یک فضای جمعی یا مکانی برای برگزاری رویدادهای اجتماعی و فرهنگی شهر و مکانی برای گردهمایی افراد در نظر گرفته می‌شوند. به اعتقاد طراحان، تغییر عملکرد کتابخانه‌ها و توسعه عملکرد این فضاها به فضایی همگانی می‌تواند به عنوان عامل جذابیت بخشی این فضاها عمل کرده و افزایش تمایل به مطالعه و حضور در این فضاها را به همراه داشته باشد.

۲-۱۹-۲. کتابخانه‌ی فضای باز

در سالهای اخیر پدیده‌ای به نام کتابخانه‌های باز در سراسر دنیا در حال گسترش است. در این کتابخانه‌ها که اکثراً در فضای عمومی برپا می‌شوند و هیچ حفاظ و مراقبتی ندارند به مردم اجازه می‌دهند که به صورت رایگان از کتاب‌ها استفاده کنند.^{۲۳۸}

^{۲۳۷} Open Air Libraries

^{۲۳۸} [www.openairlib.net/The Open Acoustic Impulse Response Library: OpenAIR](http://www.openairlib.net/The-Open-Acoustic-Impulse-Response-Library:OpenAIR) ,
[www.cityfuture.ir / public library](http://www.cityfuture.ir/public-library)

از آنجا که فضاهای عمومی، در دسترس، جذاب، امن و راحت هستند، در صورتی که کتابخانه‌ها خدمات متنوع‌تری ارائه کنند، گروه‌های بیشتری از افراد جدای از مطالعه، برای انجام پروژه‌ها و جلسات کاری از این محیط‌ها استفاده خواهند کرد.^{۲۳۹}

نمونه‌های زیر به علاقه‌مندان کتاب امکان می‌دهند که هم‌زمان از کتابخانه و هوای تازه لذت ببرند.^{۲۴۰}

۳-۱۹-۲. نمونه‌هایی از کتابخانه‌های فضای باز

این کتابخانه روباز متعلق به کتابخانه‌ی هیل، از دانشگاه ایالت کارولینای شمالی است. هنگام بازسازی قسمت غربی، تراسی که ده‌ها سال خالی مانده بود، به ۵۴ عدد میز و صندلی و صندلی‌های راحتی مجهز شد. این مجموعه، شامل جعبه‌های شنی بازی کودکان، ابزارهای محاسباتی، نمایشگر در مقیاس بزرگ و خدمات فروش بستنی و اسنک می‌باشد.

^{۲۳۹} www.demcointeriors.com/tag/flexible-spaces/ Why Outdoor Spaces Are Essential for the ۲۱st-Century Library

^{۲۴۰} برای دیدن نمونه‌های بیشتر ر.ک به: www.americanlibrariesmagazine.org

۴-۱۹-۲. بزرگترین کتابخانه‌ی فضای باز جهان

این کتابخانه ابتدا توسط هنرمند ایتالیایی ماسیمو بارتولینی، به عنوان یک اثر هنری در فضایی باز در شهر گنت بلژیک ساخته شد. و به تدریج با استقبال عمومی مواجه شده تا این که به کتابخانه‌ای واقعی تبدیل شده است. تمامی کتاب‌های این کتابخانه دست دوم و اهدایی می‌باشند.^{۲۴۱}

عکس زیر، بخشی از کتابخانه‌ی دانشگاه کالیفرنیا است که دارای یک بام سبز در طبقه سوم می‌باشد که محلی برای میتینگ‌های دانشگاهی نیز هست.^{۲۴۲}

تصویر زیر مربوط به شعبه جدید کتابخانه‌ی سان دیگو است که د رطراحی خاص آن از حرکات صفحات کتاب موقع ورق زدن الهام گرفته شده است.^{۲۴۳}

^{۲۴۲} www.americanlibrariesmagazine.org

^{۲۴۳} همان

۵-۱۹-۲. کتابخانه‌های فضای باز در معابر شهری

در اقدامی جالب، شهرداری شهر تورنتوی کانادا فضایی مسقف و چوبی به منظور جذب مخاطب بیشتر به کتاب احداث کرد. این اتاقک کوچک که در آن کتاب‌هایی برای گروه‌های سنی مختلف عرضه می‌شود، تلاش دارد تا فضایی آرام و به دور از هیاهو را برای کتابخوانان ایجاد کند. در تصویر بعد کتابخانه‌ی فضای بازی را می‌بینید که در یکی از گذرهای شهر برلین آلمان طراحی و اجرا شده است.

کتابخانه‌ای آویزان از درخت عنوان ایده‌ای خلاقانه است که در شهر لیون فرانسه بنا شده. در شهر نیویورک نیز کتابخانه‌ی فضای بازی توسط کمپین کیک استار، طراحی و ساخته شده که در زیر تصویر آن را مشاهده می‌فرمایید.

۲۰-۲. کمپین‌های کتابخوانی^{۲۴۴}

۱-۲۰-۲. جریان سازی اجتماعی

هر نوع از تحولات فرهنگی تا در بستر همکاری‌های اجتماعی جریان نیابند توسعه پیدا نمی‌کنند. کمپین‌های کتابخوانی قرارهای اجتماعی هستند که در قالب حرکت‌های همدل مردمی به ترویج و تقویت کتابخوانی در جوامع می‌پردازند. اطلاع رسانی این کمپین‌ها معمولا از طریق رسانه‌ها عمومی و شبکه‌های اجتماعی انجام می‌شود و محدودیتی برای تعداد شرکت کنندگان در آن‌ها وجود ندارد. در کشورهای اروپایی و امریکای شمالی، دولتمردان و مقامات محلی به منظور حمایت و کسب وجاهت، در این کمپین‌ها شرکت می‌کنند. کمپین‌ها معمولا از ایده‌های محلی خود جوش شروع شده و گسترش می‌یابند. مواردی نیز با دعوت انجمن‌ها و دوستداران و فعالان حوزه‌ی کتابخوانی به صورت دوره‌ای برگزار می‌شوند.

۲-۲۰-۲. نمونه‌هایی از کمپین‌های کتابخوانی

Australian Reading Hour

کمپین ساعت مطالعه در استرالیا^{۲۴۵}

ساعت مطالعه در استرالیا (ARH)، یکی از کمپین‌های مهم ترویج کتابخوانی در این کشور است. منطق عمل این پروژه بسیار ساده است: یک کتاب بردار و در هر زمان از روز یا شب به مدت یک ساعت آن را بخوان.

^{۲۴۴} Reading Campaigns

^{۲۴۵} www.alia.org.au/ideas-campaigns-and-events-your-library/australian-reading-hour

این کمپین از سال ۲۰۱۲ تا کنون هر ساله در ماه سپتامبر در حال انجام است و توسط انجمن اطلاعات و کتابخانه‌های استرالیا، جامعه‌ی نویسندگان استرالیا، جامعه‌ی ناشران استرالیا و جامعه‌ی کتابفروشان استرالیا حمایت می‌شود.

راه اندازی این کمپین در راستای این حقیقت است که مطالعه باعث تشخیص و فهم بهتر اطلاعات و زمینه ساز موفقیت در زندگی پیش روی کودکان و کاهش استرس تا میزان ۶۸ درصد بیش از گوش دادن به موسیقی و پیاده روی و یا نوشیدن یک فنجان چای در بزرگسالان می باشد.

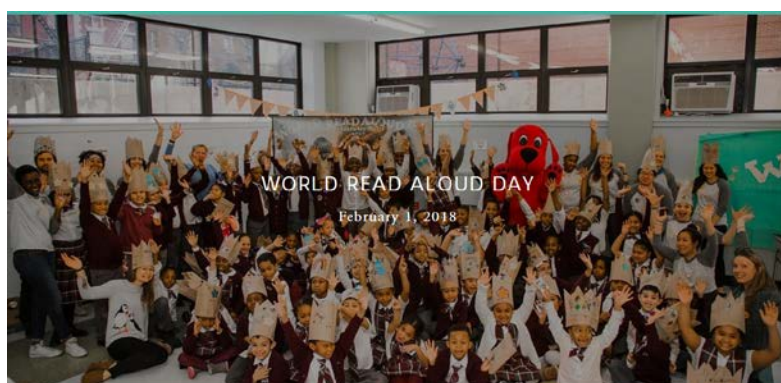

از اهداف برگزاری این کمپین به اشتراک گذاشتن زمان مطالعه کودکان با والدین به مدت ۱۰ دقیقه در روز و یک ساعت در هفته است. این رویداد معمولاً در ۱۴ سپتامبر هر سال بین ساعت ۶ تا ۷ بعد از ظهر رخ می‌دهد.

با توجه به امکان هم‌زمانی با دیگر رخدادها نظیر مسابقات ورزشی و یا اختلاف ساعت مناطق مختلف و لزوم تغییر ساعت افتتاحیه، ساعت برگزاری را می‌توان جابه‌جا نمود. در این واقعه تعداد بی‌شماری از کتابداران، کتاب‌فروشان و معلمان شرکت می‌کنند.

روز جهانی کتاب‌خوانی با صدای بلند! ^{۲۴۶}

خواندن کتاب با صدای بلند، نخستین بار در سال ۲۰۱۸ توسط موسسه‌ی رسانه‌ای کودکان و نوجوانان SIKJM سوییس بنا نهاده شد. در این رویداد که در سراسر سوییس برگزار می‌گردد، هدف، معرفی اهمیت خواندن با صدای بلند، برای کودکان است. ^{۲۴۷}

خواندن با صدای بلند، علاوه بر زمینه‌سازی ایجاد قرابت با کودکان، باعث پیشرفت فکری و ارتباطی آنها نیز می‌شود. همچنین باعث افزایش بازه واژگان و تقویت توانمندی خواندن و درک مطلب آنها می‌گردد. یکی از شعارهای این کمپین: «بلند بخوان، دنیا را عوض کن» است.

^{۲۴۶} World Read Aloud Day

^{۲۴۷} <http://www.litworld.org/wrad-old>

<https://www.euread.com/projects/campaigns/national-reading-aloud-day-switzerland/>

این رویداد بناست هر ساله در آخرین چهارشنبه‌ی ماه می برگزار شود و مردم را تشویق به خواندن با صدای بلند در خانه، مدرسه و حتی حین انجام مراسم عمومی کند. افراد مختلف همچون موسساتی نظیر مدارس و مهد کودک‌ها و نیز بیمارستان‌ها می‌توانند پیش از شروع رویداد در سایت ثبت نام کنند و برنامه خواندن با صدای بلند خود را معرفی نمایند. بسیاری از سیاستمداران و هنرمندان و ورزشکاران از این کمپین حمایت کرده و در موسسات مختلف اقدام به خواندن با صدای بلند برای کودکان می‌نمایند.

دانمارک می‌خواند! ۲۴۸

در سال ۲۰۱۳، کمپین مطالعه‌ی ملی توسط وزیر فرهنگ دانمارک با نام «دانمارک می‌خواند» آغاز شد. هدف این کمپین ایجاد رقابت میان ۹۸ شهرداری جهت تعیین بهترین شهرداری در مقوله‌ی مطالعه است. ۴۶ شهرداری وارد رقابت شده و ثبت نام کردند و در فرم تقاضای خود، ایده‌های خلاقانه جهت ترغیب افرادی که مطالعه نمی‌کنند به خواندن داستان‌ها را ارائه کردند.

پرینسس ماری همسر ولیعهد دانمارک در مراسم آغاز کمپین

تا کنون ۱۲ شهرداری با عنوان «شهرداری‌هایی که مطالعه می‌کنند» توسط هیأت ژوری مستقل متمایز شده‌اند که پروژه‌های خلاقانه‌ی آنها متناسب گروه‌های هدف دانسته شده است. گروهی از اساتید دانشگاه آرثوس Arthus میزان اثر بخشی این روش‌ها را می‌سنجند. در سال ۲۰۱۵، این واقعه در ۲۳ آوریل روی داد و در آن روز داوطلبان ۱۰۰ هزار نسخه از ۵ عنوان کتاب را میان افرادی که به شکل معمول و عادی مطالعه نمی‌کنند، توزیع کردند. این عناوین با دقت زیاد توسط گروهی از متخصصین از میان ۶۰ عنوان پیشنهاد شده توسط ناشران برگزیده شده بودند^{۲۴۹}.

^{۲۴۹} <https://en.unesco.org/creativity/policy-monitoring-platform/denmark-reads-campaign>

۲۱-۲. فستیوال‌های کتاب‌خوانان^{۲۵۰}

۱-۲۱-۲. فستیوال کتاب‌خوانان چیست؟

برای یک کتابخوان، چیزی شبیه یک شهر بازی یا یک مرکز توریستی با امکانات تفریحی و اقامتی را تصور کنید که در قالب همه‌ی انواع برنامه‌های لذت بخش با محوریت کتاب و کتابخوانی برگزار شود. فستیوال کتابخوانی پاسخی است به این پرسش که آیا تفریح و خوش‌گذرانی جمعی ممکن است درون مایه‌ی متعالی و فرهنگی داشته باشد؟

۲-۲۱-۲. نمونه‌هایی از فستیوال‌های کتابخوانی

«داستان خودت را، اینجا پیدا کن!»

اکنون سال نهمی است که هر سال کتابخوانان فستیوال «مودگی»، داستان‌ها، کتابها و ایده‌ها و سرگرمی‌های خود را برای یک رویدان پویا و دیدنی به شهر کوچک ما می‌آورند. ما با کمال میل مقدار زیادی غذا، نوشیدنی و امکانات اقامتی را، در منطقه‌ی بی نظیرمان به شما پیشکش می‌کنیم، جایی که با همدلی ایده‌ها و داستان‌های خود را با یکدیگر به اشتراک می‌گذاریم...»

متن فوق بخش‌هایی از بیانیه‌ی فستیوال ۲۰۱۹ کتابخوانی مودگی^{۲۵۱} در ۱۶۲ مایلی شمال غربی سیدنی (استرالیا) است که همه ساله تعدادی از نویسندگان و عاشقان کتابخوانی را در فستیوالی سه روزه گرد هم می‌آورد.^{۲۵۲}

در این تیپ فستیوال‌ها علاوه بر دوره‌های و برنامه‌های تفریحی و مهمانی‌های کتاب، برنامه‌های ویژه‌ی کتابخوانی برای کودکان، دیدار با نویسندگان کتابهای محبوب از نزدیک، نمایش، همخوانی، شب نشینی و انواع متنوع دیگری از تفریحات با پیوست کتاب و کتابخوانی انجام می‌شوند.

تصاویری از فستیوال کتابخوانی مودگی

تنوع فستیوال‌های کتابخوانی بالاست. اما هدف مشترک همه‌ی آنها ایجاد ساعاتی مفرح و آموزنده با پیوند میان انواع لذات با کتاب و کتابخوانی در گردهمایی هاست. نوعی تفریح فرهنگی که مفهوم و جای آن در جامعه‌ی ما به شدت خالی است.

^{۲۵۱} Mudgee

^{۲۵۲} <http://www.mudgeereaders.com>

فستیوال کتابخوانی تگزاس

در امریکا ۱۰ فستیوال اصلی کتاب و کتاب خوانی برای دوستداران ارتقای خواندن برگزار می‌شود که بزرگترین آن‌ها فستیوال کتابخوانی تگزاس است که هر سال در ماه اکتبر برگزار می‌شود. در این فستیوال بیش از ۲۵۰ تن از نویسندگان برگزیده حضور دارند.

فستیوال کتابخوانی تگزاس

در حین برگزاری برنامه‌های کتابخوانی برای گروه‌های مختلف، برنامه‌ها و فرصت‌هایی برای ارتباط با نویسندگان تدارک دیده می‌شود. همچنین برنامه‌های موسیقی زنده و خدماتی نظیر کامیون‌های توزیع غذا و امکانات بهداشتی و پزشکی در این فستیوال وجود دارد.^{۲۵۳}

فستیوال بین‌المللی پراگ (جمهوری چک)

فستیوال و نمایشگاه کتاب چک، همه ساله در ماه مه برگزار می‌گردد. شرکت کنندگان در این فستیوال علاوه بر تهیه کتاب، قادر به ملاقات با نویسندگان، طراحان و متخصصان صنعت کتاب در جهان می‌باشند.

این فستیوال شامل بخش ویژه‌ای جهت کودکان است که در آن طیف وسیعی از برنامه‌های کتابخوانی، بازی و سرگرمی خلاقانه گروهی و پخش فیلم برای کودکان وجود دارد. به علاوه مسابقاتی جهت کودکان به همراه توزیع جوایز به افراد برنده اهدا می‌گردد.^{۲۵۴}

^{۲۵۳} <https://www.bustle.com/articles/۱۱۵۶۹۰-۱۰-book-festivals-for-literary-lovers-across-the-united-states>

^{۲۵۴} <https://www.euread.com/organisations/svet-knihy-czech-republic/prague.eventful.com/events/book-world-prague-/E۰-۰۰۰۱-۱۱۶۴۲۹۳۸۲-۹>

فستیوال کتاب اسکاتلند

این فستیوال هر ساله در ماه نوامبر به مدت یک هفته در سراسر این کشور برگزار می‌گردد. در این یک هفته، مردم از گروه‌های سنی مختلف در کتابخانه‌ها، مدارس، کانون‌های پرورشی و محل‌های کار گرد هم می‌آیند و از کتاب و کتابخوانی لذت می‌برند. همچنین نویسندگان، شاعران، نمایشنامه‌نویس‌ها و داستان‌نویسان و طراحان نیز به آنها ملحق می‌شوند.^{۲۵۵}

فستیوال کتاب‌های خوردنی! ۲۵۶

فستیوال بین‌المللی کتاب‌های خوردنی، یک رویداد سالانه است که به صورت سنتی جهانی درآمده و معمولاً در روز یکم آوریل در سراسر دنیا برگزار می‌شود.

هدف از برگزاری این فستیوال‌ها، گردهمایی و اتحاد دوستداران کتاب و هنرمندان مرتبط با تهیه کتاب و همچنین درک فرهنگی و نقش آن در تغذیه فکری است که در قالب جشن برگزار می‌شود. شرکت‌کنندگان کتاب‌های خوردنی را طراحی و ساخته و به معرض نمایش در می‌آورند و آنها را مستند می‌کنند و در پایان جشن این کتاب‌ها خورده می‌شوند.

افراد علاقه‌مند، خانم‌های خانه‌دار، مادران و فرزندان با شرکت در این رویداد در سراسر جهان شرکت می‌کنند. آن‌ها با استفاده‌ی خلاقانه از انواع غذاها، کیک‌ها، سبزیجات و انواع موادخوراکی، شکل ظاهری کتاب مورد علاقه‌ی خود و یا صحنه‌هایی از داستان‌ها و مطالب این کتابها و یا پیام‌های مرتبط با محتوای آن‌ها را به اشکال مختلف تجسمی، بازآفرینی می‌کنند.

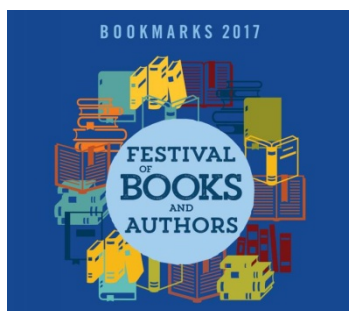

مجموعه‌ی حاصل به نمایش عموم گذاشته می‌شود و به برخی از آثار بنا بر معیارهای ظاهری و فرهنگی جوایزی اهدا می‌شود. برخی از آثار نیز در همان نمایشگاه به فروش می‌روند و هزینه‌ی برخی نیز صرف انواع امور خیریه کتابخوانی و ... می‌شود^{۲۵۷}

^{۲۵۷} <http://wnybookarts.org/edible-book-festival>
researchguides.library.vanderbilt.edu › ... › Edible Book Festival
<https://www.library.illinois.edu/geninfo/edible-book-festival>

چنان که بیان شده فستیوال‌های کتاب و کتابخوانان و کتابخوانی، انواع زیادی در کشورهای مختلف جهان خصوصا اروپا و امریکای شمالی دارند. در ادامه تصاویر پوستر چند نمونه دیگر از این فستیوال‌ها ارایه خواهد شد.

۲۲-۲. اسباب بازی و کتاب خوانی^{۲۵۸}

۱-۲۲-۲. اسباب بازی و فرهنگ

کارکرد اسباب بازی و عروسک در سبک زندگی و ترویج فرهنگی میان کودکان، موضوع پژوهشها و تحقیقات مفصلی در جهان بوده است که در این مجال قصد ورود به آن و اثبات اهمیت آن را نداریم. کافی است بدانیم این ضرورت سیاستگذاران فرهنگی را واداشته تا در مواردی به بازتعریف عروسکهای ملی اقدام کنند (نظیر عروسکهای دارا و سارا در ایران و عروسک فولاد در فرهنگ عربی). در این میان برخی از انواع برندهای عروسکها و اسباب بازیها گسترش جهانی داشته و از قابلیتهای اثر گذاری فراملیتی برخوردار شده اند. نظیر برندهای لگو، عروسکهای باربی، عروسکهای پو، و نیز عروسکهای مرتبط با انیمیشنهای معروفی نظیر داستان اسباب بازی، کارخانه هیولاها، فروزن، اسبهای پونی، مرد عنکبوتی، بت من و ...

دارا و سارا، عروسکهای ایرانی

فولاد، نسخه‌ی عربی باربی

نمونه‌هایی از عروسک‌های باری

۲-۲۲-۲. کتاب و اسباب بازی

همه‌ی ما با کتابهای خشتی رنگی کودکان آشنایی داریم. نمونه‌های دیگری هم نظیر کتابهای سه بعدی، کتابهای پارچه‌ای، کتابهای پلاستیکی و کتابهای حمام نوزاد همچنان در کتابفروشی‌ها به چشم می‌خورند. نکته‌ی جالب در کشورهای اروپایی و امریکای شمالی اصرار بر ارتباط دادن اشیا و پدیده‌های مورد علاقه‌ی کودکان با کتاب دیده می‌شود. این ارتباط به سه صورت بروز و نمود می‌یابد

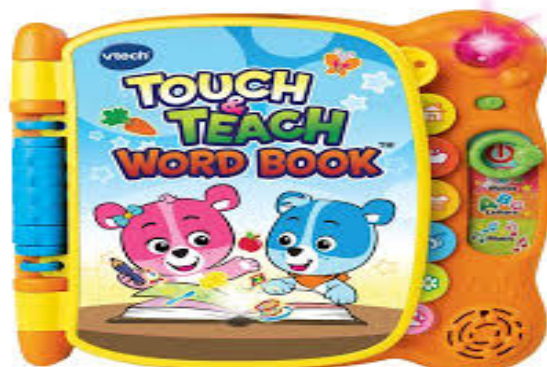

اول تولید آنچه کودکان به آن‌ها علاقه نشان می‌دهند در شکل و قالب کتاب،
دوم استفاده از کتاب در حاشیه‌ی اسباب بازی‌ها و عروسک‌ها به عنوان مکمل
سوم تولید نسخه‌های اسباب بازی از چرخه‌ی کتاب، نظیر کتابخانه، کتابفروشی و ...

۳-۲۲-۲. نمونه‌هایی از اسباب بازی در قالب کتاب

لیپ پد یا لیپ فراگ نوعی کتاب صوتی تصویری است که در امرویل کالیفرنیا در سال ۱۹۹۴ توسط مایکل وود و رابرت لالی تولید شده است. این کمپانی تا سال ۲۰۱۶ توانسته ۷۲ میلیون دلار فروش داشته باشد.^{۲۵۹}

کتاب کلمه، لمس و آموزش، محصول شرکت وی تک (ایالات متحده) است که به منظور آموزش حروف و کلمات به نوآموزان تولید شده است. در این کتاب بیش از ۱۰۰ کلمه و ۹۰ تا صدای منحصر بفرد و دکمه های لمسی رنگارنگ برای جذب کتاب خواندن وجود دارد.^{۲۶۰}

^{۲۵۹} www.leapfrog.com

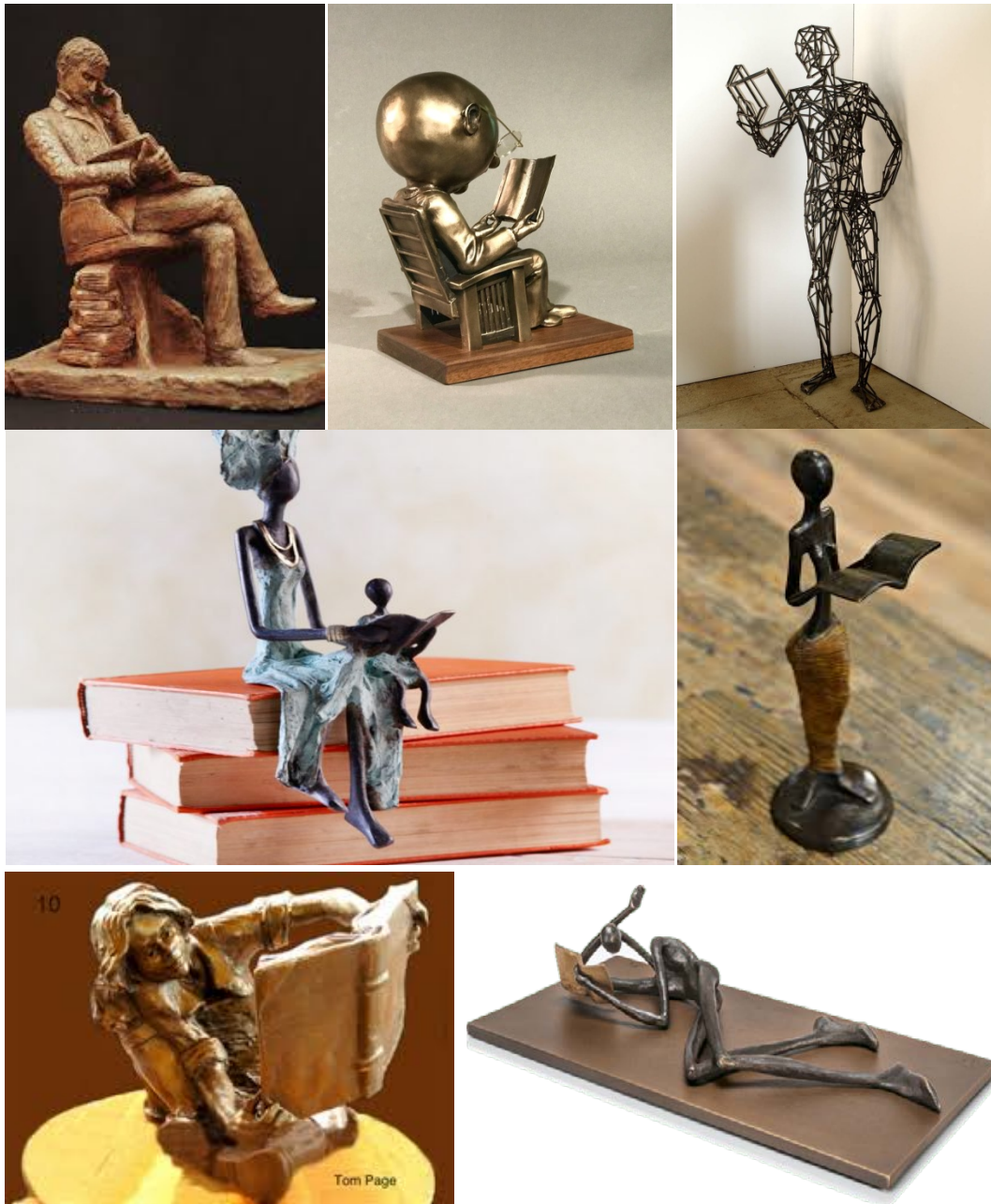
^{۲۶۰} www.vtech.com

۶-۲۲-۲. مجسمه‌های کوچک خانگی

انواعی از مجسمه‌های کوچک در سراسر اروپا و امریکای شمالی عرضه می‌شوند که برای یادگاری، هدیه و نیز تزئین کتابخانه‌ها هم برای عاشقان کتاب و هم کودکان کاربرد دارند. نمونه‌هایی از مجسمه‌های مناسب کودکان:

نمونه‌هایی از مجسمه‌های خانگی کتابخوانی برای عاشقان کتاب:

۲۳-۲. نمادها، مجسمه‌ها و مبلمان شهری

۱-۲۳-۲. مبلمان شهری

مبلمان شهری که در دیگر نقاط دنیا به نام مبلمان خیابانی و یا همگانی و محیطی نیز مشهور است به مجموعه‌ای وسیع از وسایل، اشیاء، دستگاهها، نمادها و فضاها و عناصری گفته می‌شود که در خیابان و فضای باز نصب می‌شوند.^{۲۶۱} اهداف نمادها و نشانه‌های شهری در فضاها و مبلمان شهری عبارتند از زیبا سازی، هویت بخشی و خوانا سازی محیط.. بنابر این نمادهای محیطی و مبلمان شهری می‌توانند علاوه بر زیبایی بصری محیط، اثر تربیتی و فرهنگی مستمری را نیز به دنبال داشته باشند.^{۲۶۲} ترویج فرهنگ کتابخوانی از اهداف فرهنگی است که در نتیجه‌ی سیاستگذاری فرهنگی و تلاش در جهت توسعه‌ی فرهنگی می‌تواند محتوا و اثر برخی از نمادهای محیطی، مجسمه‌های شهری و مبلمان شهری را شکل دهد. شهرهای زیادی در کشورهای اروپایی و امریکای شمالی اقدام به طراحی و نصب نمادهای مروج کتابخوانی و نیز مبلمان شهری متناسب کتابخوانی در معابر و میدانی شهری نموده‌اند.

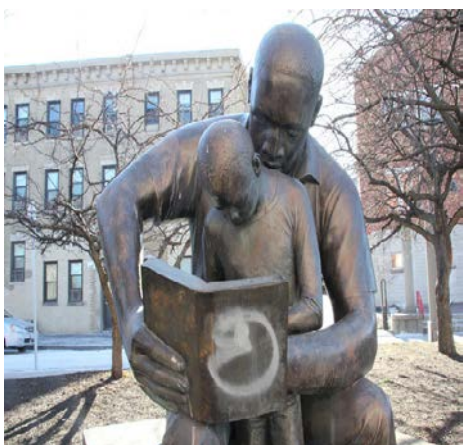

۲۶۱. زنگی آبادی، علی؛ تبریزی، نازنین، طراحی و برنامه ریزی مبلمان شهری، شریعی توس، مشهد، ۱۳۸۳، ص ۳
۲۶۲. دهقانی الوار، سیدعلی نادر؛ احمدپور، ایوب؛ بیرانوندزاده، مریم؛ فلاحی خوشجی، مصطفی؛ مجله‌ی تحقیقات جدید در علوم انسانی، زمستان ۱۳۹۶ - شماره ۳۷، صص ۱۱۱-۱۲۵

این نمادها شامل مجسمه‌های کوچک و بزرگ در میادین و معابر، ساختمان‌هایی با نما و شکل متناسب کتاب و کتابخوانی و انواع مبلمان شهری با مفاهیم، تسهیلات و پیام‌های کتابخوانی هستند که توضیح داده خواهند شد.

۲-۲۳-۲. مجسمه‌های شهری

موضوع برخی از این مجسمه‌ها کتاب و موضوع برخی دیگر افراد کتابخوان است. در عین حال برخی از این مجسمه‌ها به حالاتی از فرهنگ کتابخوانی هم اشاره می‌کنند. نظیر کتاب‌خواندن والدین برای کودکان، کتابخوانی جمعی و لذت بردن از کتاب.

بوستون، ایالات متحده

برلین، آلمان

برخی دیگر از مجسمه‌ها مفاهیمی متضمن رشد و فراگیری کتابخوانی منتقل می‌کنند؛ نظیر «حتی در حال غرق شدن کتاب بخوان» در فنلاند و یا مجسمه‌ی وزن بیشتر کتابخوان در ژاپن.

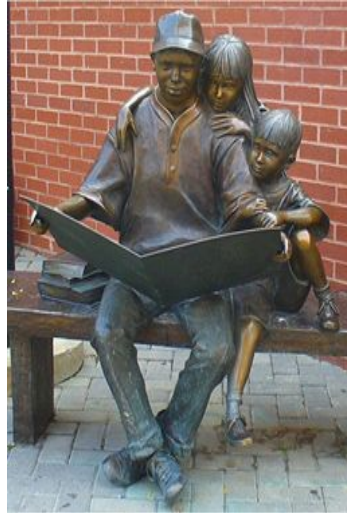

مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۱۷۵

بسیاری از مجسمه‌های کوچک نصب شده در معابر و بوستان‌های شهرهای اروپایی و امریکای شمالی به نحوی سعی در مفهوم سازی و تثبیت ارزش کتابخوانی برای فرهنگ عمومی دارند.

کتاب، غذای روح، بارسلونا، اسپانیا

لذت خواندن، ویرجینیا، آمریکا

عاشقان کتاب

۲-۲۳-۳. انواع فعالیتهای شهرداری‌ها در طراحی محیطی

دسته‌ی اول نظیر انواع صندلی‌ها و نشیمن‌ها و سایر انواع مبلمان شهری هستند که با شکل کتاب و پیامهای کتابخوانی طراحی و در معابر و بوستان‌ها نصب می‌شوند.

لندن

انگلستان

ایالات متحده

دسته‌ی دوم: امکاناتی که برای لذت بردن از کتابخوانی در مکان‌های عمومی طراحی و اجرا می‌شوند. نظیر طراحی فضاهایی مناسب کتابخوانی در پارکها، کتابخانه‌های فضای باز، گوشه‌های دنج مطالعه، مراکز مطالعه‌ی کودکان در مکان‌های عمومی نظیر ایستگاههای مترو، اتوبوس، فرودگاهها، گذرها.

فرودگاه، چانگی، Changi، سنگاپور

ایستگاه اتوبوس، دسالونیکي، Thessaloniki یونان

کتابخانه عمومی فضای باز، سیدنی، استرالیا

فرودگاه لاکس LAX، ایالات متحده امریکا

دسته‌ی سوم از طراحی مبلمان شهری برای ترویج کتابخوانی، شامل تبلیغات محیطی است که متناسب فضاهای شهری طراحی و اجرا می‌شود. این تبلیغات شامل بیلبوردها، کاغذدیواری‌ها، تابلوهای متنوع و تصاویر زمینه در فضاهای عمومی

مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۱۷۷

کتابخوانی در محله‌ی فقیر هارلم، نیویورک

نیمکت‌های مناسب خواندن

ایالات متحده

ایستگاه اتوبوس، لایپزیک Leipzig، آلمان

دو نمونه از طراحی فضای داخلی واگن قطار شهری در ایالات متحده امریکا

دسته‌ی چهارم از دیگر فعالیت‌های شهرداری‌های اروپایی و امریکای شمالی طراحی و اجرای محله‌های کتاب، بازارچه‌های موقت و دائمی کتاب و گذرهای ویژه‌ی کتاب و کتابخوانی است.

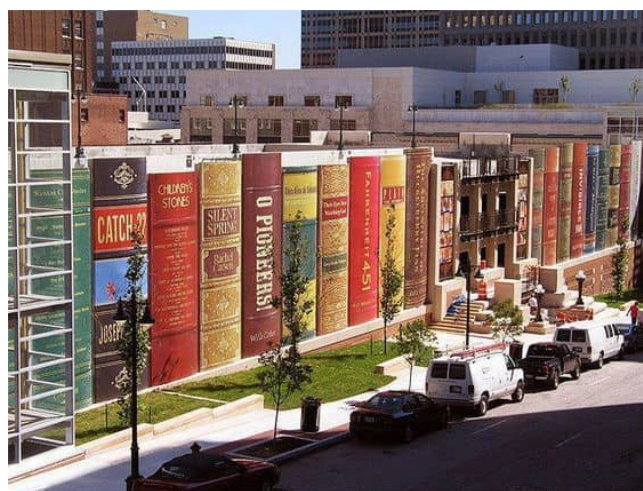

تبدیل درختان مرده به قفسه مبادله‌ی کتاب، برلین، آلمان

گذر کتاب، تبیلیسی، گرجستان Tbilisi Georgia

دسته‌ی پنجم از فعالیتهای محیطی، طراحی خارجی بسیاری از ساختمان‌ها در اروپا و امریکا با مفاهیم کتاب و کتابخوانی عجین شده است. برخی از ساختمان‌ها به شکل و صورت کتاب ساخته شده اند و برخی دیگر پس از ساخت با نمادهایی از کتاب و کتابخوانی متمایز گشته‌اند. عموم این ساختمان‌ها متعلق به نهادها و موسسات مرتبط با کتاب هستند. نظیر کتابخانه‌های عمومی و ملی، کتابفروشی‌های بزرگ انتشارات‌ها و موسسات فعال عرصه‌ی کتاب و کتابخوانی و کتابداری.

کتابخانه‌ی عمومی کانزاس سیتی، میسوری، امریکا

کتابفروشی در فرانسه با نمای کتاب شازده کوچولو

کتابفروشی در کلن، Cologne آلمان

۴-۲۳-۲. بهترین مکان‌های عمومی برای کتاب خواندن در اروپا و آمریکا

از انواع فعالیتها و خدمات سایت‌های گردشگری در کشورهای اروپایی و آمریکایی، برگزاری تورها و ارایه‌ی نشانی مکان‌های مناسب کتابخوانی است. مکان‌ها عمدتاً در کافه‌کتابها، پارک‌ها و مراکز عمومی هستند که فضای مناسب مطالعه دارند. مثلاً درباره‌ی شهر لندن:

۱۸ Places In London To Read Your Favourite Book - BuzzFeed
<https://www.buzzfeed.com/chelseypippin/book-date>

۱۸ Places In London To Read Your Favourite Book

- UCL Main Quad. ...
 - The British Library. View this photo on Instagram. ...
 - East Dulwich Tavern. View this photo on Instagram. ...
 - Institut Français. View this photo on Instagram. ...
 - The Roof Gardens. View this photo on Instagram. ...
 - Geffrye Museum. View this photo on Instagram. ...
 - Lyceum Tavern. View this photo on Instagram.
- More items...

و در پایان، نگاهی کوتاه داریم بر نمونه‌های دیگری از مجسمه‌های شهری در آمریکا، کانادا و اسپانیا:

مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و آمریکای شمالی ۱۸۱

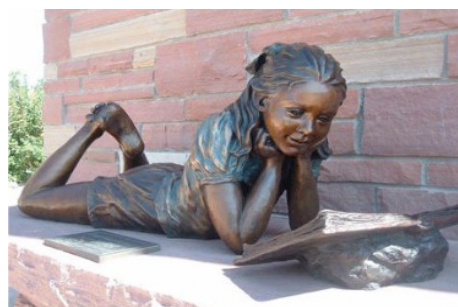
کتاب، عامل رشد و زندگی، آمریکا اوهایو، ایالات متحده

مجسمه‌ی کتاب شهر، مونترال، کانادا

برای کودکان کتاب بخوانید، بوستون، آمریکا

دختر کوچک عاشق کتاب، بارسلونا، اسپانیا

زندگی یک کتاب باز است، براد اسپنسر، کارولینای جنوبی، آمریکا

۲۴-۲. کتابخانه های مدارس^{۲۶۳}

۱-۲۴-۲. آموزش کتابخانه‌ای

به گزارش کتابخانه‌ی ملی نیوزیلند، در فرهنگ آموزشی و پرورشی کشورهای اروپایی و امریکایی، خصوصاً کشورهای پیشرو که عموماً در اروپای شمالی و غربی و امریکای شمال قرار دارند، کتابخانه‌های مدارس، موضوعی اصلی بوده و در متن شیوه‌ها و برنامه‌های آموزشی تربیتی قرار می‌گیرند.

بر این مبنا هدف از تاسیس و تجهیز کتابخانه های مدارس، کمک به دانش آموزان، کارکنان مدارس و خانواده ها جهت به دست آوردن دانش و آگاهی‌های جدید و نیز یادگیری و گسترش مهارت های فردی است که در طول زندگی مورد نیاز است.^{۲۶۴}

^{۲۶۳} School Libraries

^{۲۶۴} <https://natlib.govt.nz/schools/school-libraries>

۲-۲۴-۲. اهداف کتابخانه‌های مدارس در این کشورها عبارتند از: ۲۶۵

- مکانی برای گردهمایی دانش آموزان
- مرجع دسترسی به کامپیوتر و سایر شکل‌های تکنولوژی
- فضایی برای فعالیتهای پرورشی و فرهنگی در مدرسه
- فرصتی برای تمرین رفتارهای سالم و اخلاقی
- مرجعی برای حل و فصل مشکلات دانش آموزان
- مکانی برای پرورش تخیلات و تصورات
- مکانی آرام برای یادگیری موثر
- مکانی سالم و امن برای کشف ایده های جدید
- مکانی دارای منابع بیشتر برای کمک به کلاس های درس
- مرجعی برای رفع نیازهای علمی

۲-۲۴-۳. معرفی نمونه‌هایی از کتابخانه‌های شاخص در مدارس اروپایی و امریکایی

کتابخانه‌ی مدرسه بدالس جزء پنج کتابخانه برتر انگلستان است که در سال ۱۹۲۱ به منظور بزرگداشت افرادی که در جنگ جهانی اول کشته شدند ساخته شد. این بنا از بهترین نمونه‌های هنر معماری در انگستان است. کتابخانه حدود ۲۶,۰۰۰ کتاب دارد که ۳۵۰۰ آن کتاب‌های داستان و افسانه است. این کتابخانه همیشه به بکاربردن شیوه‌های مختلف آموزشی به خود می‌بالد. سیستم کتابخانه بدون هیچ محدودیتی اداره شده و دانش‌آموزان آن قدر مورد اعتماد هستند که بدون هیچ نظارتی کتاب‌های خود را قرض گرفته و سپس تحویل دهند.^{۲۶۶}

کتابخانه‌ی ام اس (مخفف مقطع متوسطه)^{۲۶۷} که یکی از شعبه‌های مدارس بین‌المللی آمریکاست در سال ۲۰۱۵ با بیش از ۴۰۰۰ کتاب به هدف خدمت به دانش‌آموزان مقطع متوسطه علاقه‌مند به ادبیات و اکتشافات شکل گرفت. این کتابخانه علاوه بر کلکسیون رو به رشد کتابها، شامل مجلات مناسب سن دانش‌آموزان، لوازم سمعی و بصری و فناوری آموزشی است که همگی برای دانش‌آموزان مقطع ۶ تا ۸ طراحی گردیده است.

دانش‌آموزان می‌توانند موضوعات مربوط به کلاس‌های درسی خود را که بر روی آی‌پدهایشان قرار دارد برای ارائه‌هایشان به تلویزیونهای ۶۰ اینچی منتقل کنند یا روی صندلی‌های مخصوص به کتاب‌های الکترونیکی گوش دهند. همچنین بر روی آی‌پد آنها برنامه‌ای نصب است که متشکل از انواع کتابهای دیجیتالی است. ساعت کار کتابخانه از ۸ صبح تا ۴:۳۰ بعد از ظهر روزهای مدرسه است^{۲۶۸}

^{۲۶۷} Middle School Learning Commons (MSLC)

^{۲۶۸} <http://www.taism.com/learning/libraries/middle-school-library>

کتابخانه مدرسه‌ی متوسطه واناکی (با ۱۵۵,۰۰۰ فوت مربع مساحت) جزء پنج کتابخانه‌ی برتر آمریکاست. دیدن این کتابخانه در یک مدرسه ۸۰۰ دانش‌آموزی شگفت‌آور است. کتابها در سرتاسر فضای باز قرار گرفته‌اند. کتابخانه همچنین دارای دو فضای خلاقانه هم برای هنر و صنایع دستی و هم برای تکنولوژی است. سقف بلند، رنگ‌های روشن، پنجره‌هایی که از زمین تا سقف امتداد دارند و همچنین صندلی‌های انعطاف‌پذیر، امکان مطالعه و یادگیری فعالانه را برای دانش‌آموزان فراهم آورده است. کتابخانه رو به راه‌پله‌ای است که تعدادی کوسن و پشتی برای مطالعه دانش‌آموزان قرار داده شده است.^{۲۶۹}

کتابخانه‌ی دبستان لیک‌میلز یکی دیگر از کتابخانه‌های برتر در ایالت متحده، میباشد که توسط

همان طراح کتابخانه مدرسه واناکی طراحی شده و به تازگی ساخته شده و پر است از قسمت های ساکت و آرام مختص مطالعه. دیوارهای برشی و تعداد بسیار زیادی کتاب و فعالیت های گروهی و مبلمان متحرک. این محیط انعطاف پذیر به کارکنان و دانش آموزان امکان میدهد که نیازهای یادگیری خود را برطرف سازند. طراحی داخلی کتابخانه انعکاسی از دنیای واقعی بیرون است. دیوارهای رنگ روشن نماد آسمان، نور سفید نماد ابرها، قفسه های کتاب هم چون رودها و کف پوش های خاکستری نماد زمین است.^{۲۷۰}

ماموریت کتابخانه‌ی مدرسه متوسطه نئوشو^{۲۷۱}، (میسوری، آمریکا) فراهم آوردن دسترسی دانش آموزان و کارمندان به اطلاعات در فرمت‌های متنوع است. همچنین کمک به دانش آموزان با این هدف که در طول زندگیشان همواره یادگیرنده و استفاده کنندگانی فعال و موثر از اطلاعات باشند. این کتابخانه سالانه مسابقه ای برای خوانندگان برتر کتاب برگزار می‌کند. ساعت کار کتابخانه در روزهای مدرسه از ۷:۱۵ تا ۱۵:۱۵ میباشد و انواع کتابها، مجلات، روزنامه ها و خدمات اینترنت در دسترس است. کتابها برای دو هفته و مجلات برای یک هفته امانت داده می‌شوند. هر دانش آموز می‌تواند ۳ کتاب و ۱ مجله امانت بگیرد. اگر دانش آموزی کتابی را بازنگرداند و یا آسیب زده باشد، مسؤول جایگزین کردن کتاب یا تعمیر آن است. در این مدت تنها می‌تواند یک کتاب امانت بگیرد.^{۲۷۲}

^{۲۷۰} <https://www.readbrihtly.com/the-best-childrens-and-ya-books-of-december-2017/>

^{۲۷۱} Neosho

^{۲۷۲} www.edline.net/pages/NeoshoMS/Middle_School_Library

۲۵-۲. ابزارهای کتابخوانی^{۲۷۲}

۱-۲۵-۲. ابزار کتابخوانی چیست؟

ابزارهای کتابخوانی عبارتند از: هر نوع شیء قابل استفاده‌ی شخصی در کتابخوانی که با یک یا چند هدف ذیل تولید شده باشد:

فراهم آوردن امکان کتابخوانی در شرایط مختلف

افزایش دسترسی به کتاب

افزایش لذت از کتابخوانی

۲-۲۵-۲. چه ضرورتی هست؟

پیش از معرفی انواعی از ابزارهای کتابخوانی حاضر در فرهنگ کتابخوانی اروپا و امریکای شمالی لازم است به سوال مشخصی پاسخ دهیم:

آیا طرح موضوعی به نام ابزار کتابخوانی به عنوان یک المان فرهنگی به جاست؟ و آیا برای کتابخواندن به چیزی بیش از یک جلد کتاب نیازمندیم؟

هیچیک از ابزارهای کتابخوانی برای خواندن یک کتاب ضروری نیستند. در واقع همه‌ی انواع این ابزارها وسایلی هستند برای کسب لذت و سهولت بیشتر در مطالعه. نکته‌ی مهم روانشناختی این است که نباید ابزارهای کتابخوانی را تنها به عنوان محصولات لوکس و زینتی نگاه کرد. مقایسه‌ی کمیت و تنوع ارایه‌ی ابزارهای مطالعه در سطح جامعه بیانگر معیاری از کیفیت نگاه آن جامعه به مقوله‌ی کتابخوانی است. الگوهای فرهنگ کتابخوانی در جوامع، طی دهها و صدها سال به اشکال مختلف و در راستای دریافت آرامش، شادی و امید از انس با کتاب توسعه یافته اند تا لذت و فایده‌ی محسوس کتابخوانی را حفظ کنند. به راستی برای روشن کردن خانه به بیشتر از یک لامپ معمولی و یک رشته سیم نیازمندیم؟ برای پوشش، به غیر از یک نوع پارچه ساده نیازمندیم؟ یا برای زنده ماندن به بیش از یک نوع خوراک و نوشیدنی نیازمندیم؟

۳-۲۵-۲. نمونه‌هایی از ابزارهای کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی^{۲۷۴}

۱. استندها و میزهای نگه‌دارنده‌ی کتاب حین مطالعه در شرایط مختلف

2 1st Level reading stand in use

۲۷۴. تصاویری که در ادامه می‌آیند جملگی برگرفته از سایتهای بزرگ و معتبر خرده فروشی کتاب و محصولات کتابخوانی و پایگاه‌های معتبر حامی کتابخوانی هستند.

مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۱۹۱

THE BOOK SEAT - BOOK HOLDER AND TRAVEL PILLOW

Usually book stands or rests need to be located on a flat surface. Not the bookseat The Book Seat will mold itself and shape to sit at any angle on any surface that you place it. The bookseat is filled with Polystyrene beads that enable it to sit into any position, this makes reading in bed or a chair much more comfortable and pleasurable. Helps to remove the discomfort associated with holding a book for extended periods of time. Eliminate aching neck shoulders, arms and wrists while reading for long periods of time. Multi-tasking with the Bookseat. There is a clear perspex page holder that enables you to read Hands-Free! and do other things at the same time, such as knitting, typing, drinking, eating, crafts, writing, studying, etc. Multi use. The Book Seat™ doubles as a travel pillow; in a car, bus, plane etc. Different Book Sizes - Designed for standard novels, larger books and magazines can easily be positioned in the book seat. There is a Handy storage pocket - for mobile phone, reading glasses, sunglasses, remote control, pen, or even your favourite chocolate bar. Loop Carry Handle - for storing on your door handle, bed post or for carrying. The fabric used is the latest high quality 190gsm faux-suede. It is very tactile soft and highly stain resistant.

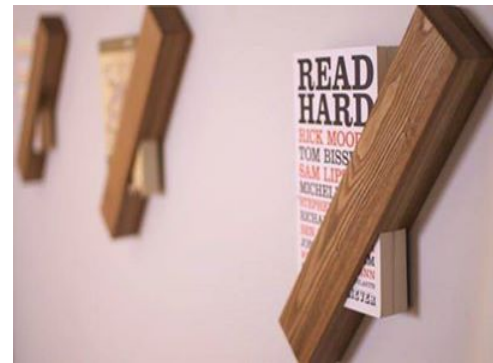
۲. ابزارهایی برای تامین نور کتابخوانی در شرایط مختلف

۳. قفسه‌ی کتاب‌های در حال مطالعه، برای فضاهایی غیر از کتابخانه

۴. انواعی از صندلی‌ها و تکیه‌گاه‌های ویژه‌ی کتابخوانی

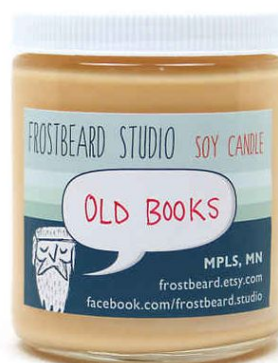
۵. ابزارهایی برای بازنگه داشتن، حفظ خطوط، خواندن و یادآوری صفحات

۶. لوازم کتابخوانی در اتومبیل شخصی

۷. دو برند خوراکی با تم کتاب و کتابخوانی

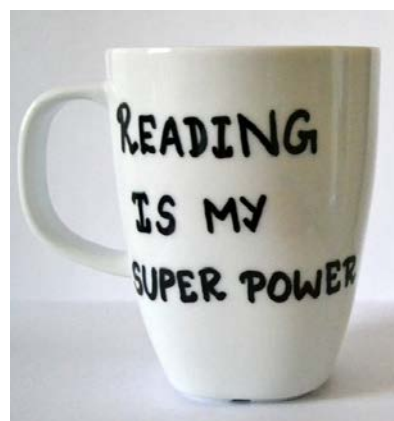
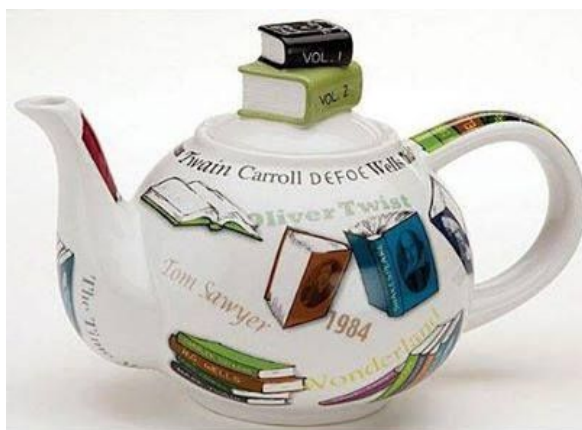
۸. انواع پوشاک با تم کتاب و کتابخوانی (به متن‌ها دقت بفرمایید)

۹. عطر و زیورآلات با تم کتاب و کتابخوانی

۱۰. اشیای متفرقه با تم کتاب و کتابخوانی

بخش سوم

نتایج

۱-۳. مقدمه

بررسی مدل‌های فرهنگ کتابخوانی و مناسبات نهادهای فعال در کشورهای اروپایی و آمریکای شمالی که شامل بیشترین کشورهای توسعه یافته هستند چه نتایجی عملی برای جامعه‌ی امروزی ما خواهد داشت؟

در فصل اول این بخش ابتدا یافته‌هایی از بررسی مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در کشورهای اروپایی و آمریکای شمالی در قالب ۲۰ یافته، ارائه خواهد شد. علاقه‌مندان می‌توانند مطالب این یافته‌ها را با دو رویکرد عمق و استمرار فرهنگ کتابخوانی دنبال کنند.

فصل دوم شامل پیشنهادها و راهکارهای عملی برای بخش دولتی است که در هفت محور به آن -پرداخته شده است.

در فصل سوم نگارنده، حل مشکلات اصلی حوزه‌ی کتابخوانی را در جامعه‌ی امروزی ما، به دست بخش اعضای چرخه‌ی اقتصادی کتاب می‌داند. به زعم نگارنده، مشکلات اقتصادی چرخه‌ی کتاب ریشه‌های فرهنگی و فکری دارند و گریزی از ورود بخش خصوصی به جنبه‌های فکری و فرهنگی کتابخوانی نیست. در این بخش راهکار ارائه شده برای بخش خصوصی، شامل تغییر پارادایم فکری و زاویه دید نسبت به بازار بالقوه‌ی کتاب‌نخوان‌ها در قالب شناخت *اقتصاد رفتاری جامعه‌ی کتاب‌نخوان* است. در ادامه‌ی این بخش جهت مثالی بر امکان تحول، گزارشی از یک تجربه در این زمینه ارائه شده است. در این نوشتار مراد از «چرخه‌ی کتابخوانی» کلیه‌ی نهادهای حکومتی و نیمه حکومتی مرتبط با کتاب یا کتابخوانی است. همچنین عبارت «چرخه‌ی اقتصادی کتاب»، شامل کلیه فعالان تولید تا عرضه‌ی کتاب از نویسنده تا کتابفروش جزء می‌باشد.

فصل سوم و پایانی به تشریح آثار ترویج تفکر انتقادی به عنوان یکی از مهم‌ترین عناصر درونی و مقدمات فکری نهادینگی فرهنگ کتابخوانی، بر فرایندهای خواند و برنامه‌های کتابخوانی می‌پردازد.

۱-۳. یافته‌هایی از بررسی مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در کشورهای اروپایی و امریکای شمالی

۱-۱-۳. اهمیت درونمایه‌ها و پیش فرض‌های فکری توسعه‌ی فرهنگ کتابخوانی

با وجود این که خدمات کتابخانه‌ای در کشور ما تقریباً رایگان در اختیار افراد قرار می‌گیرند و کتابهایی به رایگان در مکان‌های عمومی در اختیار قرار می‌گیرند اما باز هم مردم به آنها اقبال ندارند. آیا تا به حال از خود پرسیده‌ایم علت این کم‌اشتهایی و کم‌اقبالی در چیست؟

مطالعه‌ی آزاد نه یک وظیفه‌ی ویژه است که باید در زمان و مکان معین و با دستورالعمل معینی انجام شود، و نه یک فرایند مکانیکی است که قابل پیش‌بینی باشد. بلکه یک رخداد پیچیده و چندعاملی است که باید برای هر یک از ما اتفاق افتد. بنابر این مروجان خواندن باید بدانند که نمی‌توان فرهنگ مطالعه را با استفاده از دستورالعمل‌های تجویزی و توصیه‌ای رونق چندانی بخشید. زیرا خواندن یک رخداد است و آنان فقط می‌توانند عواملی را که زمینه‌ساز این رخداد است تقویت کنند، نه این که مسبب وقوع آن باشند.^{۲۷۵}

این عوامل را می‌توان به دو دسته‌ی عوامل انگیزشی درونی و بیرونی تقسیم بندی کرد. مدل‌های فرهنگ کتابخوانی که شامل لذت‌های پیوند خورده با کتابخوانی و یا روش‌های خلاقانه دسترسی بیشتر به کتاب، مبین عوامل بیرونی رخداد خواندن هستند.

از نکات مهم در بررسی و الهام‌گیری از مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در کشورهای توسعه یافته، بررسی نقش عوامل درونی و فکری و خاستگاه درونی نهادینه شدن فرهنگ کتابخوانی در این کشورهاست. بنابر این به جاست برخی از این عوامل معنا بخش به مدل‌های کتابخوانی را از این منظر مورد بازبینی قرار دهیم. چرا که بر آمدن هر مدل جدید دیگر نیز با معنا بخشی توسط آنها صورت

خواهد گرفت و بدون آن‌ها، اغلب مدل‌ها به پوسته‌ای نمایشی و قالب‌هایی پوک بدل می‌شوند. از این رو الگوگیری ظاهری از آنها نوعی کپی‌کاری ناشیانه و بی‌ثمر خواهد بود. برای یافتن این ابعاد درونی باید از خود بپرسیم که پس از جاذبه‌های گذرای بیرونی، چه عواملی موجب تداوم عادات خوب کتابخوانی و یادگیری مبتنی بر آن می‌شوند؟ چه عواملی موجب عشق به کتابخوانی و گذر به درجات عمیق‌تر کتابخوانی می‌شوند؟

۱-۱-۳. ارزش غیر عملی

عامل مهم دیگری برای ضرورت توجه به ابعاد درونی مدل‌های کتابخوانی این است که ما در جامعه‌ای زندگی می‌کنیم که انواعی از مدل‌های کتابخوانی در آن موجود است. جامعه‌ای که افراد در آن کتابخوانی را ارزش تلقی می‌کنند، اما همچنان کتاب نمی‌خوانند! در سال ۱۳۹۱ پژوهش گسترده‌ای در کشورمان با موضوع فرهنگ کتابخوانی در ۳۲ شهر و بین ۱۵ هزار نفر از افراد ۱۸ تا ۳۵ ساله انجام شد. در این پژوهش، ۵۲ درصد از افراد عنوان کرده‌اند که ترجیح می‌دهند اوقات فراغتشان را با تلویزیون پر کنند و تنها ۲۲ درصد به مطالعه تمایل داشته‌اند. این در شرایطی است که اغلب مردم در محاورات عمومی و شبکه‌های اجتماعی، کتابخوانی را جزو ارزش‌های فرهنگی به شمار می‌آورند و مدام پیام‌های حاوی آن را برای یکدیگر ارسال می‌کنند. نتایج این پژوهش‌ها نشان می‌دهد که ما باید افکار انسان‌ها را دگرگون کنیم.^{۲۷۶} یکی از این بن‌مایه‌های فکری، اثر متقابل پرورش تفکر انتقادی بر رشد کمی و کیفی فرهنگ کتابخوانی است که در این بخش به آن خواهیم پرداخت.

۲-۱-۳. تفکیک مفهوم توسعه‌ی فرهنگ کتابخوانی از سرانه‌ی کتابخوانی

بحث حاضر در باب نهادینگی فرهنگ کتابخوانی در جامعه است. نباید چنین تصور ایجاد شود که همه‌ی مردم در کشورهای اروپایی و امریکای شمالی کتابخوان فعال هستند. تجربه شخصی نگارنده در

۲۷۶. مطلبی، داریوش، نشر کتاب و مشکلات موجود و راهکارهای پیش‌رو، خانه‌ی کتاب، چ اول، ۱۳۹۳، ص ۱۲۰

پرسشگری از توریستهای اروپایی مؤید این موضوع است. چندی قبل در گزارش میدانی یک شبکه تلویزیونی امریکایی مشخص شد که برخی از شهروندان مورد مصاحبه‌ی این شبکه در کشوریکه دارای بیشترین مراکز و زیرساختهای کتاب و کتابخوانی در جهان است حتی قادر به نام بردن از عنوان دو کتاب نیستند. توسعه‌ی فرهنگ کتابخوانی، مفهومی چند بعدی است که کمیت و سرانه‌ی کتابخوانی تنها یکی از عوامل دخیل در آن است. میزان رشد نهادهای مرتبط با کتابخوانی، میزان سهم بخش غیر دولتی، وضعیت بازار و اقتصاد کتاب، تنوع و حجم مدل‌ها و آداب کتابخوانی، کیفیت و عمق کتابخوانی عواملی هستند که در شناخت سطح فرهنگ کتابخوانی موثرند.

۳-۱-۳. نقش بخش غیر دولتی

یکی از نکات کلی که در حین پژوهش به دست آمد این است که اکثر فعالیتهای حوزه کتابخوانی و کتاب در کشورهای اروپایی و امریکای شمالی توسط نهادهای غیر دولتی اداره می‌شوند. قریب به اتفاق انجمن‌های کتاب و کتابخوانی که در این پژوهش معرفی شده اند غیر دولتی هستند. بازار کتاب در کشورهای اروپایی و امریکایی کاملاً آزاد و بدون دخالت بخش دولتی است. کمپین‌ها، فستیوال‌ها و سایر مدل‌های کتابخوانی بدون دخالت بخش دولتی در طرح‌ها تامین مالی غالباً برعهده نهادهای غیر دولتی و مردم است. تنها کتابخانه‌ها هستند که از بودجه‌ی عمومی استفاده می‌کنند، آن‌هم با نظارت و همراهی انجمن‌های غیر دولتی کتابداری. بنابر این باید توجه داشت که در هرگونه الگو سازی و برنامه ریزی برای ترویج و تشییت کتابخوانی تعریف نقش سمن‌ها و انجمن‌های پایدار و بستر سازی قانونی برای تشکل منطقی و تداوم اعتبار و کاهش تصدی‌گری بخش دولتی و سپردن مسؤولیتها به آنها از ضروریات است که در بخش دوم و سوم از این فصل به آن اشاره خواهیم داشت.

۳-۱-۴. پیوند کتابخوانی با ارزش‌های اجتماعی

چنان که در تجربه‌ی انگلستان بیان شد استفاده از ارتباط دهی بین کتابخوانی با شخصیت‌های محبوب و پر طرفدار، سیاست کارآمدی است. حمایت شخصیت‌های علمی و فرهنگی و هنری و ورزشی

مورد احترام جامعه، قرار دادن نمادهای کتابخوانی در مکان‌های تاریخی و عمومی، استفاده از قدرت تبلیغاتی رسانه‌ها نمونه‌هایی از پیوند زدن کتابخوانی با هر آن چیزی است که مورد احترام جامعه است.

۵-۱-۳. نقش انجمن‌های کتابداری و کتابخانه‌های عمومی

تقریباً همه‌ی طرح‌های مرتبط با کتابخوانی به طور مستقیم یا غیر مستقیم توسط انجمن‌های کتابداری و کتابخانه‌های عمومی و ملی به عنوان نیروی متخصص هدایت می‌شوند. این امر چنان که بعداً در بخش پیشنهادات دولتی خواهیم آورد طرح‌های ترویجی را در طول تثبیت فرهنگ کتابخوانی تعریف می‌کند.

۶-۱-۳. عامل لذت

اغلب مدل‌های فرهنگ کتابخوانی تامین کننده‌ی نوعی لذت هستند و یا با انواعی از لذت‌های فردی و اجتماعی پیوند خورده‌اند. به گونه‌ای که دیدن تصاویر آنها حتی برای افراد کتاب‌نخوان، جذاب و شگفت‌انگیز است. مهمانی‌های کتابخوانی، فرهنگ بخور و بخوان و خواب، پارک‌های موضوعی کتاب، کمپ-های کتابخوانی مدل‌هایی از پیوند لذات مختلف با کتابخوانی هستند.

در بسیاری از مدل‌های کتابخوانی استعاره‌های مختلفی برای ترکیب کتاب با لذات مختلف زندگی نهفته است. خوردن کتاب، خوابیدن با کتاب، کتاب‌های پوشیدنی و ...

برای مفهوم مطالعه استعاره‌های فراوانی در فرهنگ‌های مختلف من جمله فرهنگ بومی خودمان وجود دارد. وقتی می‌گوییم خواندن همچون خوردن ضرورت و اهمیت دارد، منظور این نیست که اگر کتاب نخوانیم قلبمان از حرکت باز می‌ایستد، بلکه منظور این است که اندیشه‌ی ما مجال برای رشد نخواهد یافت و به تدریج پژمرده می‌شود. ۲۷۷

۲۷۷. منصوریان، یزدان، خواندن به مثابه خوردن، تأملی بر یکی از استعاره‌های مطالعه، جهان کتاب، سال بیستم،

۷-۱-۳. عامل دسترسی

علاوه بر لذت، عامل دیگر شکل دهنده‌ی مدل‌های کتابخوانی، افزایش دسترسی به کتاب و فراهم آوردن امکان کتابخوانی در شرایط مختلف است. نظیر انواع ابزارهای کتابخوانی، کتابخانه‌های سیار کتابخانه‌های بیمارستانی، کتابخوانی الکترونیک و ...

۸-۱-۳. عامل راهیابی و چاره‌جویی

از موثرترین عوامل نهادینگی کتابخوانی که متأسفانه کمتر به آن پرداخته می‌شود، تجربه‌ی چاره‌جویی و استفاده از کتاب برای کاهش دردها و کسب منافع در زندگی است. در بخش پایانی با عنوان «تفکر انتقادی، عنصر مفقود ترویج کتابخوانی» بیشتر به این عامل خواهیم پرداخت.

موسسات زیادی در جهان برای کمک به مردم در شناخت و انتخاب کتاب خوب فعالند. نظیر موسسه‌ی تهیه‌ی خلاصه‌ی کتاب با عنوان Get Abstract که متعلق به نویسنده‌ی بزرگ کتابهای هنر زندگی «رالف دوبلی» است.

این موسسات با کاتالوگ کردن و معرفی و نقد کتابها نقش مشاوره‌ی کتاب را هم در بخش عمومی و هم در موارد تخصصی ایفا می‌کنند.

نمونه‌ی دیگر، طرح شکارچیان کتاب از کتابخانه‌ی عمومی هریس کانتی است که از سال ۲۰۱۰ در حال اجراست. این طرح درصدد معرفی کتاب‌های جذاب به مخاطبان بر اساس سن، جنسیت، نژاد و علایق و خصوصیات فردی است.^{۲۷۸}

برخی از شبکه‌های اجتماعی کتابخوانی هم که گزارش آنها در متن آمده در زمینه مشاوره‌ی کتاب فعالیت می‌کنند. پرورش مفهوم مشاوره‌ی کتاب متناسب نیاز گورهای مختلف از موثرترین راههای ترویج کتابخوانی به شمار می‌رود.

۲۷۸. حیدری، ابراهیم؛ پازوکی، فاطمه، جشنواره‌ی تقدیر از افراد و گروه‌های برگزیده در ترویج کتابخوانی، خانه‌ی

۹-۱-۳. توجه جدی به نظم، خلاقیت و زیبا شناختی

بیشتر مدل‌های مطرح کتابخوانی دو مشخصه بارز دارند. خلاقیت و زیباشناختی؛ نگاهی به ابزارهای کتابخوانی، طراحی قفسه‌های کتاب، طراحی پارکهای کتابخوانی، نمادهای محیطی و مبلمان شهری، فزاسازی کتابخانه‌های عمومی، کتابفروشی‌ها و کتابخانه‌های سیار و سایر مدل‌های مطرح شده نشان از حضور جدی عامل زیبایی در طراحی و جذابیت آنها دارد.

۱۰-۱-۳. تمرکز جدی بر کودکان و نوجوانان

خدمات کتابخانه‌های عمومی به کودکان و مادران، توسعه‌ی وسیع کتابخانه‌های کودک، کمپین‌های کتابخوانی با صدای بلند، پارکهای موضوعی کتاب و کتابخوانی، محصولات و ابزارهای کتابخوانی برای کودکان، برنامه‌های دولتی برای تجهیز و توسعه‌ی کتابخانه‌های مدارس، تعیین روزهای ملی و جهانی کتابخوانی کودکان، کمپ‌های کتابخوانی و برنامه‌های ویژه‌ی کودکان در فستیوال‌های کتابخوانی و برنامه‌های خیریه اهدای کتاب به کودکان بی بضاعت همگی نمونه‌هایی از تمرکز مدل‌های فرهنگ کتابخوانی بر رشد کتابخوانی در میان کودکان و نوجوانان هستند.

۱۱-۱-۳. تنوع و همکاری

این مدلها به طور پراکنده در سرتاسر اروپا و امریکا هستند. ممکن است شیوه‌های بروز و ظهور آنها در کشورهای مختلف تفاوت‌هایی داشته باشند. همچنین بنا بر شرایط فرهنگی انواع مختلفی از اجرای مدلها را در کشورها شاهد باشیم. همچنین برخی از مدلها در جاهایی بیشتر مورد اقبال باشند و ... همه‌ی این موارد بیانگر تنوع فرهنگی مدل‌های کتابخوانی هستند. از سوی دیگر از آنجا که هدف همه‌ی این مدلها چنان که پیش‌تر بیان شد در راستای افزایش لذت و دسترسی و کارگشایی کتابخوانی است بنابر این بسیاری از مدلها در همکاری باهم تعریف و کاربردی می‌شوند و در شرایطی برخی ابزارهایی هستند در خدمت برخی دیگر. مثلا در شبکه‌های اجتماعی کتابخوانی اخبار فستیوالها نیز دنبال می‌شود و یا در کمپین‌ها و اردوها از کتابخوانی الکترونیک

استفاده می‌شود و یا موسسات خیریه کتابخوانی و انجمن‌های کتابداری و مراکز مبادله‌ی کتاب در چرخه‌ی همکاری به سر می‌برند و موارد بسیار از این دست...

۱۲-۱-۳. تفکیک مفاهیم ترویج، تثبیت و مدل کتابخوانی

در این کشورها هم مدل‌های متنوع فرهنگ کتابخوانی (چنان که در متن آمده) وجود دارند و هم بنا بر نیاز و اقتضا برنامه‌های ترویج و آسیب شناسی کتابخوانی اجرا می‌شود. شکل و جهت برنامه‌های ترویج کتابخوانی در کشورهای مختلف با توجه به آسیب‌های متفاوت، با تفاوت‌هایی همراه است، اما میان مدل‌های کتابخوانی قرابت و ثبات حکمفرماست. به طور کلی برنامه‌های ترویج کتابخوانی برنامه‌های موقت (مشخص و محدود به حدود اجرایی و زمان انجام) هستند.

در کشورهای اروپایی و امریکایی، مدل‌های کتابخوانی برنامه‌های ترویجی نیستند. بلکه شکل و قالبی برای تداوم میل به کتابخوانی هستند که به مرور شکل گرفته و به ثبات رسیده‌اند. این مدل‌ها باید به موازات برنامه‌های ترویج کتابخوانی که به منزله جرقه‌های ایجاد علاقه و میل به مطالعه هستند در زندگی روزمره افراد جایگاهی بیابند تا به واسطه‌ی پیوند خوردن میل به کتابخوانی با آداب و اشیا و سایر امور روزمره زندگی، تداوم کتابخوانی تنها منوط به تکرار برنامه‌های انگیزاننده نباشد و راه خود را در زندگی افراد باز کند. انتخاب شکل و نوع مدل‌های کتابخوان در زندگی شخصی افراد مختلف ممکن است اشکال متفاوتی پیدا کند. مهم وجود و حضور و تنوع آنهاست که قابلیت و کشش لازم را برای تداوم و استمرار این امر ایجاد کنند.

۱۳-۱-۳. پیوستگی فرهنگ کتابخوانی با چرخه‌ی اقتصادی کتاب

نهادینگی فرهنگ کتابخوانی در گرو گردش مستقل چرخه‌ی اقتصاد تولید و عرضه‌ی کتاب است. همه‌ی انواع مدل‌های کتابخوانی در اروپا و امریکای که در این پژوهش بررسی شدند در درون اقتصاد عرضه و تقاضای کتاب تعریف می‌شوند. حتی فعالیت‌های خیریه هم که تعریف عمومی ندارند- یعنی مختص افراد فاقد ضروریات اولیه هستند - به نوعی در این چرخه نقش ایفا می‌کنند.

رسیدن به هدف توسعه‌ی فرهنگ کتابخوانی از طریق منابع حمایتی خارج از بستر شبکه‌ی تولید و توزیع کتاب، نه به لحاظ اقتصادی و نه از حیث مولفه‌های توسعه‌ی فرهنگی امکانپذیر نیست. حتی اگر امکانات دولتی اجازه‌ی رایگان سازی همه‌ی کتابها را برای همه‌ی اعضای جامعه بدهند باز هم به این وسیله، میل به کتابخوانی در افراد نهادینه نخواهد شد.

کاهش قیمت کتاب، افزایش نمایشگاههای استانی، خریدهای حمایتی خاص، رایبه یارانه‌های بیشتر، برپایی نمایشگاههای خیابانی با تخفیف های بالا، برگزاری مسابقات خوانش کتابهای خاص با جوایز ویژه و برگزاری برنامه‌های نمادین، ناخواسته و نادانسته به تضعیف اجزای چرخه‌ی تولید و عرضه‌ی کتاب می‌انجامد و در بلند مدت موانعی را در راه توسعه‌ی فرهنگی ایجاد می‌کنند.

۱۴-۱-۳. کتاب عزیز!

در همه‌ی اشکال مدل‌های کتابخوانی کتاب به عنوان کالایی عزیز و ذی‌قیمت فرض و لحاظ شده است. حتی اگر امکانات دولتی اجازه‌ی عرضه‌ی رایگان کتاب را بدهد این اتفاق مبارکی محسوب نمی‌شود. کتاب حتی پس از خواندن و احساس بی‌نیازی به عنوان کالای با ارزش مبادله شده و یا اهدا می‌شود. خرید کتاب استفاده شده به هیچ وجه کسر شان افراد تلقی نمی‌شود.

هر نوع برنامه یا سیاست حمایتی که منجر به کاهش ارزش کتاب در نگاه جامعه شود و آن را از موضع کالایی عزیز خارج کند، ناخواسته مانعی در راه جریان طبیعی چرخه‌ی کتابخوانی ایجاد خواهد کرد. در نتیجه کتاب همچنان در جایگاه کالایی «لوکس و بی‌مصرف!» باقی می‌ماند.

۱۵-۱-۳. تابعی از نیاز اجتماعی

در موفق ترین کشورهای فعال در این حوزه، نهادها و خدمات چرخه‌ی اقتصادی کتاب و چرخه‌ی کتابخوانی به عنوان تابعی از نیازها و سلايق انسان‌های حاضر در اجتماع تعريف می‌شوند. این خدمات- با حفظ اهداف کلی - مدام بر اساس تغییر ذائقه‌ها و نیازها در حال تحول هستند. به عنوان مثال اگر بپرسیم بهترین روز هفته برای کتابخوانی چه روزی است؟ اغلب می‌گویند پنجشنبه و جمعه که از اشتغالات کاری و تحصیلی و اداری آزادتریم. بفرمایید ساعات رایبه خدمات کتابخانه‌های عمومی

در این روزها چگونه است؟ این تنها یک نمونه بود از برنامه ریزی زمانی. در این حوزه عوامل بسیاری وجود دارند. لازم است تمامی قواعد و ضوابط کتابخانه‌ها اعم از تهیه و فهرست نویسی و ارایه و امانت گرفته تا نوع خدمات و آموزش های ضمن خدمت و ... با این رویکرد مورد بازبینی قرار بگیرند. شناخت جامعه‌ی هدف، ویژگی‌ها، آسیبها و نیازهای آنان تعیین کننده‌ی شکل و قالب قوانین و خدمات است. از این رو در بازنگری هر یک از نهادهای چرخه‌ی کتابخوانی جا دارد از خود بپرسیم آیا شرایط و ضوابط و ماموریتها و خدمات این نهاد متناسب نیاز و سلیقه و محدودیتهای جامعه‌ی حاضر طراحی شده است؟

به عنوان مثال در دهه‌ی گذشته آمار خوبی از روند رو به رشد تاسیس و تجهیز کتابخانه‌های عمومی داشته‌ایم. آماري که از تعداد کتابخانه‌های عمومی موجود ارایه می‌شود در حد برخی از کشورهای کتابخوان بوده و از برخی نیز بالاتر است. اما در عمل همچنان فاصله‌ی نجومی در تعداد مراجعات و امانت کتاب نسبت به جمعیت باقی مانده است.

از سوی دیگر با تعداد بسیار زیادی کتابخانه‌های ایستگاهی در مراکز عمومی کشور مواجهیم که با وجود رایگان بودن منابع جاگذاری شده، با اقبالی از سوی عموم مواجه نیستند. جا دارد از خود بپرسیم منابع آنها چگونه و با چه مبنایی تامین می‌شود؟ آیا منابعی که بدین منظور خریداری و حمایت شده اند پاسخگوی ذائقه‌ی مخاطبان بالقوه‌ی کتابخانه‌هاست؟

۱۶-۱-۳. سراب سرانه‌ی کتابخوانی

در فعالیتهای دولتی که گزارش آنها در خلال معرفی مدل‌ها بیان شد، توجه به عوامل واقعی و کیفی، مقدم بر عوامل کمی نظیر آمارهای سرانه‌ی کتابخوانی هستند. به عنوان نمونه نگرانی وزارت فرهنگ و هنر انگلستان (که از بالاترین سرانه‌های کتابخوانی برخوردار است) طبق گزارشی که در بخش اول آمد درباره‌ی تغییر ذائقه‌ی مردم از توجه تک بعدی به رمان‌های جنایی و پلیسی بود. سرانه‌ی مطالعه به تنهایی ملاک دقیق و روشنی برای توسعه‌ی فرهنگی به شمار نمی‌رود. در این راه حتما نیازمند بازنگری و برنامه‌ریزی برای افزایش شاخص‌های مهم دیگر خواهیم بود:

مثلا در بحث توسعه‌ی کتابخانه‌های عمومی تمرکز بر فعالیتهایی با این هدف و پرسش که چگونه می‌توان مراجعه به کتابخانه‌ها را افزایش داد؟^{۲۷۹} یا توجه به اتفاقاتی نظیر نسبت بازگشایی به تعطیلی کتابفروشی‌ها، نسبت تعداد کتابفروشان به ناشران، متوسط شمارگان کتابهای غیر درسی، میزان حضور ابزارهای مطالعه در بازار عرضه و تقاضا، که گویای زوایای مهمی از توسعه یافتگی فرهنگ کتابخوانی هستند و می‌توانند موضوع تحقیقات کاربردی و پایش‌های میدانی قرار گیرند.

۱۷-۱-۳. اصلاحات زیرساختی و ارزیابی مستمر

در گزارش‌های ارایه شده از فعالیتهای دولتی در جهت توسعه‌ی فرهنگ کتابخوانی از کشورهای اروپایی و امریکایی و نیز کشورهای توسعه یافته آسیایی نظیر کره جنوبی و ژاپن و مالزی و سنگاپور یک نکته جلب توجه می‌کند: این که مسوولان و سیستم حکومتی از انجام تغییرات زیرساختی و تحول جدی در نهادها و بازتعریف خدمات آنها با هدف توسعه‌ی فرهنگ کتابخوانی استقبال کرده‌اند و همین شجاعت در تصمیم‌گیری و هدفمندی، موجب شکوفایی فرهنگی این جوامع شده است. در سال‌های اخیر برخی از کشورهای در حال توسعه، با آگاهی از ضرورت اصلاح زیرساخت‌های حوزه‌ی کتابخوانی، برنامه‌های مدونی برای ارتقای خدمات کتابخانه‌ای خود تدارک دیده‌اند. نمونه‌ای از آنها کشور کوچک اسلوونی است که به نتایج درخشانی در فرهنگ کتابخوانی دست یافته است.^{۲۸۰} نمونه‌ی دیگر کشور کوچک سنگاپور است. هیأت کتابخانه ملی سنگاپور طی سالهای مالی ۱۹۹۴ و ۱۹۹۶ وام‌ها و بودجه‌هایی را برای بازاریابی و تکمیل مجموعه‌ی کتابها و طراحی و اجرای خدمات بهینه تدارک دید.

این حرکت به موازات تشکیل گروه خبر رسانی، بازاریابی اطلاعاتی و تبلیغ بود که پیشبرد و تبلیغ و انتشار خدمات و تحولات را در جهت کسب بودجه‌ها و سوق دادن مردم به کتابخانه‌ها را دنبال می‌کرد.

۲۷۹. محبوب، سیامک؛ کتابخانه‌های عمومی و سرانه‌ی مطالعه، تحقیقات اطلاع رسانی و کتابخانه‌های عمومی، بهار ۱۳۹۱، شماره ۶۸، صص ۱۱۷-۱۳۴ / ص ۱۳۱

۲۸۰. زومر، ماژا؛ نوولژان، سلوا؛ کتابخانه‌های عمومی در جامعه رو به تحول اسلوونی، ترجمه: مختاری، حیدر؛ تحقیقات اطلاع رسانی و کتابخانه‌های عمومی، پاییز و زمستان ۱۳۸۲، شماره ۵۰ و ۵۱، صص ۷۶-۸۳

در این برنامه طی دو سال سه کتابخانه بزرگ جدید عمومی و ۱۸ کتابخانه کودک افتتاح شد.^{۲۸۱} مواد و منابع جدید کتابخانه‌ای خریداری شد. کارمندان تربیت شده و تحصیل کرده‌ای برای کمک به مراجعین استخدام شدند. کتابخانه‌هایی با ساختمان‌های بهتر و جذاب تر و وسایل راحت‌تر خریداری شدند. برنامه‌هایی برای تبلیغ و اطلاع رسانی وسیع تدارک دیده شدند و خدماتی نظیر موارد ذیل به سرفصل کاری کتابخانه‌های عمومی افزوده شدند:

عرضه کتاب در تمام مدت ۲۴ ساعت، سیستم سلف سرویس امانت و برگشت کتاب برای کوتاه کردن صفوف، خدمات الکترونیکی بیشتر و افزودن منابع مولتی مدیا و فیلم‌های ویدیویی به تمام کتابخانه‌های عمومی، ایجاد مرکز آموزشی و نصب دستگاه‌های ویدئو در برخی کتابخانه‌های عمومی بزرگتر، افزودن کارمندان نیمه وقت برای کوتاه‌تر شدن صف مراجعان در آخر هفته‌ها، کارمندان نیمه وقت بیشتر برای مرتب کردن کتابها در قفسه‌ها و تمیز نگه داشتن آنها، افزودن کارمندان با عنوان: مأمور خدمت به مراجعان، تدارک پایانه‌های اختصاصی برای بررسی منابع امانت گرفته شده و جریمه‌های دیرکرد، مراکز ATM برای پرداخت بدهی و حق عضویت و پاسخ به سوالات مکرر؛

همچنین برنامه‌های آموزشی برای همه کارمندان در سطوح مختلف سازمان داده شد تا کارمندان را مطمئن کنند که می‌توانند خدمات بهتری به نوعی که مورد انتظار مراجعان هست ارائه کنند.

مرکز آموزش خدمات از نوامبر ۱۹۹۶ شروع به کار کرد و از آن تاریخ به بعد، چند دوره آموزشی با عنوان ذیل برای کارمندان ترتیب داده شد:

خدمات مراجعان به کتابخانه؛ مهارت‌ها و فنون تلفنی؛ خدمات اطلاعاتی و تحقیق؛ مهارت‌های ارتباط متقابل؛ آموزش امانت گرفتن سلف سرویس و ماشین‌ها و دستگاه‌های برگشت دهی کتاب؛^{۲۸۲}

۲۸۱. جمعیت سنگاپور هنگام اجرای این طرح کمتر از چهار میلیون نفر بوده است.

۲۸۲. لیک چون، نگیان؛ پاکدامن، نشانه؛ ارتقاء کتابخانه‌های عمومی: تجربه‌ی سنگاپور، تحقیقات اطلاع رسانی و کتابخانه‌های عمومی، بهار و تابستان ۱۳۸۲، شماره ۴۸ و ۴۹، با تلخیص

۱۸-۱-۳. احترام به تفاوتها

اگر مطالعه را دوست نداری، به این خاطر است

که هنوز کتاب واقعی را پیدا نکرده‌ای.^{۲۸۳}

جی. کی. رولینگ

احترام به تفاوت‌های انسان‌ها و سلايق و دیدگاه‌های متفاوت آنها در همه‌ی مدل‌های ماندگار کتابخوانی به چشم می‌خورد. در هیچیک از مدل‌هایی که گزارش آنها ارائه شد، تلاشی برای کانالیزه کردن موضوعات کتابخوانی به چشم نمی‌خورد. حتی در برنامه‌های جمعی نظیر کمپین‌ها، فستیوال‌ها و میهمانی‌های کتاب احترام به تنوع سلايق عامل تداوم این مدل‌ها بوده است.

از سوی دیگر ترویج فرهنگ کتابخوانی مطابق آنچه گذشت، وابستگی تامی با لذت بردن و چاره جویی از کتاب دارد. نمی‌توان افراد را واداشت که از موضوعات معینی لذت ببرند. نمی‌توان انسان‌ها را واداشت که به موضوعات مشابه بیانديشند و دغدغه‌ها و پرسش‌های یکسانی داشته باشند. در این خصوص لازم است به یک نکته روان‌شناختی توجه کنیم. این که عادت به کتابخوانی بیش از آن که مولود عقاید و باورهای فلسفی و مذهبی باشد، محصول احساس لذت، آرامش و چاره جویی از کتاب است. تا لذت یا فایده محسوسی برای ارزش فرهنگی احساس نشود ترویج آن در عمل بی‌نتیجه و تثبیت و مانایی آن در جامعه غیر ممکن خواهد بود.

هر نوع عاملی که درصدد کانالیزه کردن کتابخوانی در موضوعات محدود معین باشد (صرفنظر از این که آن موضوعات چیستند) باعث دلزدگی جامعه نسبت به کتابهای بسته و کانالیزه شده و بزرگترین موانع را در راه ترویج فرهنگ کتابخوانی و حتی ترویج همان کتابهای مشخص است.^{۲۸۴} این مانع که به زعم نگارنده، پاشنه‌ی آشیل ترویج کتابخوانی در جامعه‌ی امروز ماست، در برنامه‌ها و سیاستگذاری‌ها به انحاء مختلف، بروز و ظهور می‌کند. به عنوان نمونه عمده‌ی مسابقات بزرگ کتابخوانی با جوایز ارزنده تنها در قالب کتابهایی که تفکر مشخصی را ارائه می‌کنند برگزار می‌شود. توجه به این نکته ضروری

^{۲۸۳} "If you don't like to read, you haven't found the right book".

^{۲۸۴} در ادامه تجربه‌ای از طراحی یک کتابخانه با احترام به تفاوت‌های انسان‌ها ذکر خواهد شد.

است که نفس ترویج تفکر مشخص و یا ارزشهای مذهبی نه تنها امر نامطلوبی نیست بلکه بسا در شرایطی نجات بخش و ارزشمند نیز باشد. اما بحث در این است که آیا چنین سیاستهایی به توسعه و ترویج فرهنگ کتابخوانی منجر می‌شوند؟ به عبارت دیگر مخاطب شناسی و ایجاد رغبت در مخاطب عام (نه گروه مشخصی از مخاطبان همفکر) چه جایگاهی در انتخاب منابع در این طرح‌ها خواهد داشت؟

پیشنهاد مشخصی که از بررسی برنامه‌های ترویج کتابخوانی در کشورهای پیشرو به نظر می‌رسد این است که از آمیختن برنامه‌های ترویج اندیشه و ارزش‌های مشخص با عنوان ترویج کتابخوانی پرهیز شود و برنامه‌های ترویج کتابخوانی به صورت تخصصی با ردیف بودجه‌ی مشخص پی‌گیری شوند.

۱۹-۱-۳. بومی سازی الگوهای کتابخوانی^{۲۸۵}

مدل‌های مختلف کتابخوانی و سیاست‌های اتخاذ شده در این حوزه، در میان کشورهای مختلف جهان در حال تبادل و الگوبرداری هستند. آنچه در الگو گیری از این مدل اهمیت دارد شکل ظاهری آنها نیست. چنان که گفتیم ظاهر مدل‌ها بدون توجه به درونمایه‌ها و پیش فرض‌های فکری و فرهنگی، قالبهایی گذرا هستند.

الف) تعیین جامعه‌ی هدف

اگر بدانیم که مخاطب اصلی تمامی اجزای چرخه‌ی اقتصادی کتاب، از نویسنده تا کتابفروش، کتابخوان‌هایی هستند که مستمرا به کتابفروشی و نمایشگاه برای خرید کتاب می‌روند، در می‌یابیم که برای شناخت نیاز و سلیقه‌ی بازاری به بزرگی ۸۰ درصد جامعه کاری نکرده‌ایم. بنابر این بسیار مهم است که در اجرای هر برنامه و وضع هر سیاستی ابتدا از خود بررسی مخاطب ما کیست؟

۲۸۵. مراد از بومی سازی در این نوشتار عبارت است از: بازآفرینی یک الگوی فرهنگی با حفظ اهداف آن و با لحاظ نیازها و شرایط و محدودیت‌های بومی.

ب) نیازشناسی و سلیقه شناسی

گاهی افراد سالیان سال راه‌های مختلفی را برای حل مشکلی مشخص به کار می‌گیرند، ولی به نتیجه‌ی مورد انتظار نمی‌رسند. چرا که همه‌ی راه‌های آزموده، گرفتار یک پارادایم فکری هستند و تنها با تغییر پیش‌فرض‌هاست که می‌توان آن مساله را حل نمود. مدل‌های متنوع کتابخوانی و الگوهایی که از عملکرد تولیدکنندگان و فعالان چرخه‌ی کتاب در کشورهای مختلف به دست می‌آید نشان می‌دهد که این نویسنده و ناشر و کتابفروش است که باید خدمات خود را متناسب نیاز و سلیقه‌ی بازار هدف تنظیم کند و احیاناً تغییر دهد. انتظار این که جامعه کتابخوان شود تا چرخه‌ی کتاب توجیه اقتصادی پیدا کند، متأسفانه هم در میان مسوولان و هم در میان اعضای چرخه‌ی کتاب، پیش فرض غلط و مصطلحی است که منشأ بسیاری از سیاستها و برنامه ریزی‌های کلان در حوزه‌ی فرهنگ شده است.

ج) جنس مشکلات

گاهی عواملی نظیر بی‌حوصلگی، کمبود وقت، گرانی کتاب، گریز از مطالعه، عدم دسترسی مناسب را به عنوان علل کتاب نخوانی در جامعه امروز ما معرفی می‌کنند.^{۲۸۶} عواملی که بیشتر شرح وضعیت‌اند و معلول عوامل دیگر؛ عنوان کردن آنها به عنوان علت کتاب‌نخوانی، نشان از طرح غلط صورت مساله است.

گرچه در تقویت و اصلاح مشکلات چرخه‌ی کتاب باید معیارهای اقتصادی را برای تداوم و توسعه در این حوزه در نظر داشت، اما ریشه‌های مشکلات این حوزه، از جنس اقتصادی نیستند. مشکلات حوزه‌ی کتابخوانی در جامعه‌ی ما ریشه‌های فرهنگی و فکری دارند که نتیجه‌ی آنها در چرخه‌ی اقتصادی کتاب به صورت شکست اقتصادی نمایان می‌شود. اگر مردم کتاب نمی‌خوانند به این علت نیست که به کتابفروشی دسترسی ندارند. چرا که کتابخانه‌های عمومی آن را به رایگان در اختیار می‌گذارند. ضمن این که به علت عدم مراجعه، بسیاری از کتابفروشی‌ها تعطیل شده اند.

۲۸۶. فی المثل ر.ک به : غفاری، سعید؛ فرهنگ مطالعه و کتابخوانی، تحقیقات اطلاع رسانی و کتابخانه‌های عمومی،

بنابر این نباید توقع داشت که با افزایش دسترسی افراد جامعه به کتاب از طریق افزایش نمایشگاه‌های فصلی و ملی و استانی و نیز آرایه تخفیف در قیمت‌ها (که آن هم نوعی افزایش دسترسی است) شاهد نهادینگی فرهنگ کتابخوانی باشیم. چنان که تجربه‌ی چهل سال گذشته در عمل آن را به اثبات رسانده است.

۲۰-۱-۳. عرفی سازی کتابخوانی

فرق است میان جامعه‌ای که کتاب خواندن را به عنوان نوعی از خود گذشتگی و امری متعالی می‌داند و از این زاویه درصدد تبلیغ ارزش آن برمی‌آید، با جامعه‌ای که کتاب خوانی در آن کاری عادی، عرفی، روزمره و در ردیف سایر برنامه‌ها و لذت‌های زندگی است.

در جامعه‌ی اول ارزش کتابخوانی در تعالی روحی و معنوی انسان دانسته شده و جنبه‌های ماورایی آن ترویج می‌شود و کتاب خریدن کاری اخلاقی و متعالی است. در جامعه‌ی دوم کتاب در ردیف سایر نیازهای عادی روزمره نظیر خوراک و پوشاک و تفریح دیده می‌شود و کتابفروشی رفتن، نظیر رفتن به سوپر مارکت و پمپ بنزین، عادی است.

در جامعه‌ی اول (نظیر جامعه‌ی خودمان) افراد برای کتاب خواندن برنامه ریزی می‌کنند. اما در جامعه‌ی دوم (آنچه باید به آن برسیم) پرسیدن از زمان و مکان مناسب کتاب خوانی نظیر پرسش از زمان یا مکان استفاده از تلفن همراه است؟ هر زمان یا مکان! مگر این که خلافش اثبات شود!

این تفاوت نگرش فرهنگی عامل تعجب خواهد بود وقتی با جلوه‌هایی از فرهنگ کتابخوانی در برخی کشورها مواجه می‌شویم که ابزار و فضا سازی برای کتابخوانی در حمام، دستشویی، آشپزخانه یا در حین خوردن خوراکی‌ها طراحی کرده اند.

برای گذر از فضای تحسین و رسیدن به مرز تثبیت کتابخوانی باید میان نگاه ارزش متعالی به فرایند کتابخوانی، با ارزش داورى محتوای کتب، تفکیک قایل شویم. برخورد تشریفاتی و تبلیغی و معرفی فرایند کتابخوانی تنها به عنوان یه ارزش متعالی، بر خلاف تصور، بیش از آن که موجب ترویج و تثبیت کتابخوانی شود به گریز از آن دامن می‌زند. در مقابل، عرفی سازی کتابخوانی در کنار سایر فعالیت‌های

روزمره، همچنین تلاش برای چشاندن لذتهای متنوع کتابخوانی و چاره‌جویی از کتاب در زندگی عادی و نیازهای روزمره نهادینگی کتابخوانی در جامعه را موجب می‌شود. عرفی‌سازی به مدد برنامه‌ریزی‌های فرهنگی امری کاملاً ممکن است. در گذشته تجربیات موفق برای عرفی‌سازی عادات خوب داشته‌ایم. نظیر استفاده از کمربند ایمنی در اتومبیل.

۲-۳. پیشنهاداتی دولتی، برای توسعه‌ی فرهنگ کتابخوانی

بر مبنای بررسی مدل‌های فرهنگ کتابخوانی

در هر کشور، درصدی از مردم کتب با ارزش می‌خوانند. درصدی بدون توجه به محتوا مطالعه می‌کنند و بخشی نیز کتابخوان نیستند. هدف سیاست‌گذاران کتابخوانی باید این باشد که کتابخوان‌های گروه دوم را به دسته‌ی اول و دسته‌ی سوم را به دسته دوم برسانند. بر این اساس نوع سیاستگذاری و برنامه‌های اجرایی و اولویت طراحی زیرساختهای لازم در هر کشور بر اساس میزان درصد مخاطبان هر سه دسته و شرایط بومی فرهنگی و اقلیمی متفاوت است. در ذیل با لحاظ شرایط مذکور پیشنهادها و راهکارهایی برای بخش دولتی ارائه می‌شود:

۱-۲-۳. تغییر نگرش

اولین گام، تغییر نگرش و پارادایم فکری مدیران و فعالان این حوزه است. برگزاری کارگاههای آموزشی، تهیه متون و برنامه‌های چالشی چند رسانه‌ای برای این منظور مناسب خواهد بود.

۲-۲-۳. آموزش اعضای چرخه‌ی کتاب

کتابخوانی امری کیفی است و با فعالیتهای کمی نمی‌توان به توسعه‌ی آن امید بست. در این راستا آموزش فعالان عرصه‌ی ترویج کتابخوانی به عنوان خط مقدم نهضت رشد فرهنگ کتابخوانی و نقش دهی به آنان در فرایندها و تصمیم‌سازیها، نقطه‌ی شروعی بر آینده‌نگری در ترویج کتابخوانی خواهد بود.

این آموزش‌ها شامل مخاطب‌شناسی، اقتصاد رفتاری مخاطبان، در کنار آرایه‌الگوهای موفق اقتصادی (به تفکیک حوزه‌های مختلف چرخه‌ی کتاب) و تبیین فعالیتهای به ظاهر خوش‌آیند و جذابی باشد که از مسیر توسعه‌ی فرهنگ کتابخوانی خارج هستند.

۳-۲-۳. الگوسازی

فرایند پژوهش، آسیب شناسی، تولید و آزمون الگوهای موفق قابل تکرار در چرخه‌ی کتاب، چیزی نیست که در توان و حوصله‌ی بخش خصوصی باشد. اما این بخش برای الگوگیری، نیاز بسیاری به نمونه‌های موفق در شرایط بومی دارد. این مهم نیز از جمله وظایف بخش دولتی به شمار می‌رود.

۳-۲-۴. اصلاح ساختاری، باز تعریف خدمات نهادهای مرتبط با کتاب

این امر با مطالعه‌ی مدل‌های فرهنگ کتابخوانی و تجربیات اصلاحات موفق سایر کشورها و انجام مطالعات تطبیقی برای سازی مقدر خواهد بود. در این خصوص نیازمند عزمی ملی هم در عرصه‌ی آگاهی بخشی اجتماعی و هم در هماهنگی و هم در مراحل اجرایی هستیم. در این خصوص نقدها و نمونه‌های بسیاری در دسترس می‌باشد. پیشتر مثالی از زمان بندی ساعات کاری کتابخانه‌ها ذکر شد. همچنین شیوه‌ی تامین منابع آن‌ها مورد نقد و بررسی قرار گرفت. اما در نوع خدمات هم به مثالی از مدل ارایه خدمات کتابخانه‌های عمومی توجه فرمایید: به عنوان مثال: خدمات ویژه کتابخانه‌های عمومی به مادران فرزند دار: (بریزبن. استرالیا پرهام) من تضمین می‌کنم اگر همین خدمت به طور کارشناسی شده در کتابخانه‌های عمومی بزرگ شهرها اجرا شود، با توجه به نیازها و کمبودهای فرهنگی و اجتماعی زنان خانه‌دار و مادر تکانه‌ی محسوس را در رشد فرهنگ کتابخوانی، شاهد خواهیم بود.

۳-۲-۵. سیاست‌گذاری منسجم

هرگونه سیاست‌گذاری در حوزه فرهنگ کتابخوانی، لاجرم می‌بایست سلامت چرخه‌ی تولید و توزیع و عرضه‌ی کتاب را لحاظ کند. هنر کارگزاران این است که سه مساله به ظاهر متفاوت را با هدف با یکدیگر جمع آورند. یعنی سیاستهای ترویج کتابخوانی، مقررات تولید و توزیع کتاب و سیاستهای عرضه و کتابداری.^{۲۸۷}

باید نهادها و اجزای چرخه‌ی کتابخوانی به صورت هماهنگ با چرخه‌ی اقتصادی کتاب برای توسعه‌ی فرهنگ کتابخوانی هدفگذاری شوند. حاصل سیاست‌های جزیره‌ای بدون در نظر گرفتن عوامل رونق چرخه‌ی کتاب، اموری نظیر تعطیلی کتابفروشی‌ها و رواج کتابهای بی‌مایه‌ی نمایشگاهی و رونق صنعت کتابهای تقلبی خواهد بود.

۶-۲-۳. ترویج برای تثبیت

با توجه به یافته‌ی شماره ۱۲ از فصل پیشین، معلوم شد که برنامه‌های ترویج کتابخوانی در این کشورها، در طول برنامه‌های تثبیت کتابخوانی قرار دارند. یعنی اولاً این برنامه‌ها برعهده‌ی نهادهای کتابداری و کتابخانه‌ای (یعنی اعضای اصلی چرخه‌ی کتابخوانی) قرار دارند، ثانیاً بسیاری از آنها با هماهنگی و همکاری اعضای چرخه‌ی اقتصاد کتاب (چه در زمینه سیاستگذاری نظیر عملکرد دولت کانادا و چه در عرصه اجرایی نظیر کمپین‌های کتابخوانی در استرالیا) عملیاتی می‌شوند.

در برخی از کشورهای در حال توسعه که هنوز نهادهای خصوصی کتابخوانی به نحو مطلوب رشد نکرده‌اند و نیز با مشکلات نهادینگی فرهنگ کتابخوانی (و به تبع، ضعف چرخه‌ی اقتصادی کتاب) دست و پنجه نرم می‌کنند آسیبی در عملکرد بخش دولتی به چشم می‌خورد. این که مرجع دولتی با اتکا به بودجه‌های عمومی درصدد رفع مشکل کتابخوانی از طریق راهکارهای ستادی خارج از چرخه‌ی اقتصادی کتاب و کتابخوانی برآید.

این قبیل راهکارها بر مبنای پارادایم فکری غلطی است که در نتیجه‌ی شماره ۳۲ بیان شد.

۷-۲-۳. وضع قوانین

در معرفی راهکارهای دولتی مراد از دولت، کلیه قوا و نهادهایی هستند که حکومتی بوده و یا از بودجه‌های عمومی ارتزاق می‌کنند، نه فقط قوه‌ی مجریه. تقلیل بسط فرهنگ کتابخوانی به امور اجرایی کافی نیست. در این زمینه نیازمند قوانین هوشمندانه و خلاقانه‌ی تشویق به کتابخوانی در کلیه مناسبات فردی و اجتماعی هستیم. در متن بخش نخست به نمونه‌هایی از جایگزینی کتابخوانی برای

کاهش جرایم زندانیان در ایتالیا و برزیل اشاره کردیم. جایگزینی انواع مختلفی از جرایم، پذیرش کتابخوانی به عنوان حد نصابی در اعطای امتیازات و گزینش‌ها و افزایش درآمدها، کاهش دوره‌های خدمت وظیفه، کاهش انواع جرایم مالی و تعرفه‌ها در صورت کمک به بازسازی زیرساخت‌های کتابخوانی، و موارد بسیاری از پیشنهادها برای ترویج کتابخوانی با وضع قوانین هادی و هوشمند می‌توان یافت که نه تنها بار مالی برای کشور ندارند بلکه با کاهش تنش‌ها و افزایش آگاهی‌ها علاوه بر کمک به نهادینه شدن کتابخوانی به اقتصاد کشور کمک‌های ارزشمندی می‌کنند.

۸-۲-۳. تغییر جهت یارانه‌های بخش کتاب و کتابخوانی

در گزارشی که از سیاست‌های جدید روسیه در حوزه کتابخوانی در بخش اول کتاب ارائه کردیم، به نوعی از یارانه و بودجه‌ی سرانه اشاره نمودیم که در کشورهای نظیر انگلستان و فنلاند و روسیه با عنوان یارانه و سرانه‌ی ایجاد تمایل به کتابخوانی توسط دولت پرداخت می‌شود. جالب این که رقم این یارانه طبق گزارش در فنلاند دو برابر روسیه و در انگلستان سه برابر روسیه بوده است. نسبت قیمت کتاب به قدرت خرید مردم در ایران نسبت به کشورهای دیگر رقم بالایی نیست. از سوی دیگر چنان که در جای دیگر بیان شد، بی میلی مردم به مطالعه از طریق افزایش دسترسی و کاهش قیمت کتاب رفع نخواهد شد و تاکنون نیز چنین بوده است. بنابر این مدل به کار رفته در انگلستان، فنلاند و روسیه، منطقی و معقول به نظر می‌رسد. یعنی جهت دهی به یارانه‌ی پرداختی دولت برای افزایش میل به کتابخوانی در مردم به جای پرداخت هزینه‌ی خرید کتاب.

۳-۳. راهکارهایی برای بخش غیر دولتی

۳-۳-۱. چرخه‌ی کتاب و اقتصاد رفتاری

زمانی که کارکرد اجزای چرخه‌ی کتاب از نویسنده تا کتابفروش، متناسب نیازها و سلیقه‌ی جامعه هدف تعریف و تنظیم نشده باشند، لاجرم فعالیتهای ستادی از خارج چرخه‌ی تولید و توزیع کتاب متکفل ترویج کتابخوانی خواهند شد.

بر خلاف تصور رایجی یارانه و حمایت‌های مالی دولتی از چرخه‌ی تولید و عرضه‌ی کتاب، در درازمدت نفع اقتصادی چرخه‌ی کتاب را تامین نمی‌کند بلکه مسبب مشکلات جدیدی نظیر رانت‌ها و حمایت‌های گزینشی و ... خواهد شد.

این در حالی است که در جوامع پیشرو کتابداران، ناشران، کتابفروشان، انجمن‌های غیر دولتی امر ترویج کتابخوانی را بر عهده دارند و یا هدایت می‌کنند. اگر ما در جامعه‌ی ای زندگی می‌کنیم که اکثریت مطلق آن کتاب‌نخوان هستند آیا نویسنده، ناشر و کتابفروشان، کارکرد خود را متناسب کتاب‌نخوان‌ها تعریف و تنظیم کرده‌اند؟

۳-۳-۲. مثال کاربردی

گفته‌اند دو بازاریاب ارشد از دو شرکت رقیب تولید کفش‌های اسپرت نایک و ادیداس به طور اتفاقی هم‌زمان در یک شب وارد سوماتالی شدند تا میزان فروش ممکن شرکت متبوع خود را برای حضور در بازار این کشور افریقایی بسنجند.

در بدو ورود به فرودگاه موگادیشو، هر دو بازاریاب با یک صحنه‌ی تکان دهنده مواجه شدند:

هیچکس اینجا کفش نمی‌پوشد، همه پابرهنه هستند!

دیدن این صحنه‌چنان که انتظار می‌رفت به شدت فکر هر دو را درگیر کرد. همان شب هر دو طی ایمیل کوتاهی به مدیر ارشد شرکت متبوع، نتیجه‌ی اولیه‌ی برآورد خود را گزارش کردند. متن گزارش بازاریاب اول این بود:

مأموریت منتفی است.

فردا با اولین پرواز برمی‌گردم. ما اینجا بازاری نداریم. هیچکس اینجا کفش ندارد. همه پابرنه هستند.

متن ایمیل بازاریاب دوم اما چنین بود:

من اینجا می‌مانم!

لطفاً با اولین پرواز کمک بفرستید.

بهترین بازار دنیا را کشف کردم.

هیچکس اینجا کفش ندارد. همه پابرنه هستند!

فرض کنید در نقش بازاریاب دوم چشم باز کردید و خودتان را در کشوری یافتید که اغلب مردم کتاب نمی‌خوانند. طبیعتاً در این بازار ضعیف، تا مدت‌ها فعالان و رقبای استخوان درشتی هم نخواهید داشت. به عنوان یک فعال عرصه‌ی اقتصاد کتاب، آیا این شرایط را یک فرصت تلقی می‌کنید یا یک تهدید؟

در بازاریابی امروز نگرش و سلیقه‌ی بازار هدف است که چگونگی تولید محصول را تعیین می‌کند. تقصیر یک جامعه‌ی کتاب‌نخوان چیست اگر که فعالان عرصه کتاب می‌خواهند با او، همان معامله‌ای را کنند که با کتاب‌خوان‌ها می‌کنند.

۳-۳-۳. بازار بزرگ، رقابت کوچک

ما در جامعه‌ای زندگی می‌کنیم که همه‌ی همت و رقابت اعضای چرخه‌ی تولید و عرضه‌ی کتاب مصروف بازار کوچکی می‌شود که کمتر از ده درصد جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند و بازار عظیم بالقوه‌ی «کتاب‌نخوان‌ها» همچنان دست نخورده باقی مانده است.

علت این امر چیزی نیست جز زاویه نگاه و پیش فرض فکری ما از تولید و عرضه‌ی کتاب.

اگر دقت کرده باشید جمله‌ی پایانی ایمیل هر دو بازاریاب یکی بود و حقیقت یکسانی را بیان می‌کرد. بود. زاویه‌ی نگاه متفاوت آنها موجب تفاوت اساسی در عملکرد و برداشت از این حقیقت شد.

ما هم امروز با حقیقتی مواجهیم: این که مردم ما کتاب نمی‌خوانند و کتاب نمی‌خرند. فراموش نکنیم که کار ما به هیچ وجه از بازاریاب دوم، سخت‌تر نیست؛ چرا که جامعه‌ی هدف او موانع جدی‌تری برای خرید کفش داشت (نظیر قدرت خرید پایین مردم سومالی، مقاومت فکری در ارزش کفش پوشیدن، مقاومت در برابر محصول خارجی و ...). ما در شرایط بومی خود و کشوری فعالیت می‌کنیم که هر چند اغلب مردم کتاب نمی‌خوانند اما کتابخوانی ضد ارزش تلقی نشده بلکه عموم مردم افراد کتابخوان را تحسین می‌کنند.

۴-۳-۳. اقتصاد رفتاری جامعه‌ی کتاب‌نخوان!

اینجا جای خالی فرمول‌های علم «اقتصاد رفتاری» در فرایند چرخه‌ی کتاب احساس می‌شود. علم اقتصاد رفتاری به مطالعه‌ی رویکردهای روانی مردم در تعاملات اقتصادی و خریدهای آنها می‌پردازد. مهم‌ترین لازمه‌ی تحول مثبت در چرخه‌ی کتاب، برای استقلال اقتصادی، همراهی با ذائقه‌ی اجتماع است که خود مولود آمادگی اعضای این چرخه در چهار عامل ذیل است:

۱. انگیزه کافی

۲. شناخت اقتصاد رفتاری مخاطب

۳. خلاقیت و کلیشه شکنی

۴. رشد مهارتها و آگاهی‌های حرفه‌ای

به عنوان نمونه اگر بخواهیم نویسنده یا ناشر یا کتابفروش یا کتابخانه‌ای برای کتاب‌نخوان‌ها (عموم جامعه) داشته باشیم این مراکز چگونه خدماتی را باید ارائه کنند؟ چه قوانین و اسلوبی را در فعالیتهای خود جایگزین روشهای پیشین کنند؟ چگونه نیازهای مخاطبان و گروه هدف را شناسایی کنند؟

نگارنده خود به عنوان یک نویسنده و ناشر، تعداد کتابی که تاکنون در سوپر مارکت‌ها فروخته بیشتر از کتابهایی است که در کتابفروشی‌ها فروخته است!

یک نگاه بدبینانه فوراً خواهد گفت: یعنی کتابفروشی‌ها را تعطیل کنیم؟ یا همه‌ی کتابها را در سوپرمارکت‌ها عرضه کنیم؟

ابدا!

باید پرسش درست را مطرح کنیم:

از این واقعیت، چه شناختی درباره‌ی عادات رفتار اقتصادی جامعه‌ی مخاطبان به دست می‌آید؟
و از این شناخت، چه استفاده‌ای در شیوه‌ی عرضه‌ی کتاب برای جلب کتاب‌نخوان‌ها خواهیم کرد؟

۵-۳-۳. الگوگیری ناقص

یکی دیگر از پیش فرض‌های غلط دست‌اندرکاران چرخه‌ی کتاب، تصور همسان‌سازی شیوه‌های ارایه خدمات با سایر کشورهاست. پیش‌تر توضیح داده شد که بومی‌سازی یعنی بازآفرینی یک الگوی فرهنگی با حفظ اهداف آن و با لحاظ نیازها و شرایط و محدودیت‌های بومی. بنابر این آنچه در الگوگیری اهمیت دارد شکل ظاهری آنها نیست. بلکه اهدافی است که رسیدن به آنها در جوامع مختلف با شرایط بومی خاص شکلهای متفاوتی را می‌طلبد.

این بدان معناست که تقلید از شکل و صورت مدل‌های فرهنگ کتابخوانی (اعم از کتابفروشی‌ها و کتابخانه‌ها و ...) لزوماً در جامعه‌ی ما که محدودیتها و شرایط متفاوتی دارد موفق نخواهد بود. یک مثال سرراست در این زمینه کافه کتابها هستند. کافی است نقش کتاب و کتابخوانی را در کافه کتابهای متداول جامعه‌ی خودمان با آنچه در کافه کتابهای اروپایی می‌گذرد مقایسه کنیم. فرهنگ فروش و عرضه‌ی کتاب هم به همین صورت است.

چه لزومی دارد اجزای اصلی چرخه‌ی کتاب (از نویسنده تا کتابفروش) در جامعه‌ی ما با نیازها و دغدغه‌ها و سطح کتابخوانی و حتی دلایل کتابخوانی متفاوت، نوع، شکل و روش ارایه‌ی خدمات خود را مانند جامعه‌ای که از این مرحله عبور کرده و در شرایط فرهنگی متفاوتی تنفس می‌کند صورت ببخشند؟ مشکل امروز ما کتاب‌نخوانی نیست.

بلکه فاصله‌ی فرهنگی و عدم درک متقابل میان فرهیختگان عرصه‌ی کتاب و دست‌اندرکاران چرخه‌ی تولید و عرضه‌ی کتاب با عموم جامعه‌ی کتاب‌نخوان است.

۶-۳-۳. گزارشی از یک تجربه

کتابخانه‌ای برای کتاب‌نخوان‌ها!^{۲۸۸}، با احترام به تفاوت انسان‌ها

برای آزمون این ایده که آیا می‌توانیم با تغییرات نرم افزاری و تغییر نگرش، جامعه‌ی هدف را به کتابخوانی بیشتر واداریم، طرح اجرای یک کتابخانه‌ی عمومی ویژه‌ی کتاب‌نخوان‌ها را در سه فاز نوشتیم.

برای این منظور با همکاری دو نفر کارشناس ارشد کتابداری تلاش کردیم با توجه به ۵ قانون اساسی کتابداری^{۲۸۹} به این پرسش پاسخ دهیم که «کتابخانه‌ای برای کتاب‌نخوان‌ها» چگونه کتابخانه‌ای خواهد بود؟

عناصر اصلی که باید این کتابخانه را با استفاده از آنها تعریف می‌کردیم عبارت بودند از:

۱. پیوند با لذات
۲. پیوند با سلیقه مخاطب
۲. دسترسی آسان تر
۳. چاره‌جویی از کتاب

لازم بود همه‌ی اجزای کتابخانه با توجه به این سه معیار از نو تعریف شوند، مواردی نظیر:

شرح وظایف، ساعات کاری، قوانین و سازو کار ثبت و دریافت کتاب، شیوه و موضوعات تهیه منابع جدید، نوع آموزش‌های لازم کتابداران، شاخص‌های تشویق، گزینش و نظارت بر کتابداران، طراحی فضای داخلی، تبلیغات و معرفی خدمات، نحوه قرار گرفتن کتب در قفسه‌ها، شیوه‌ی دسته بندی

۲۸۸. مدتها قبل متنی از مقام رهبری دیدم که محتوای آن قرینه‌ای است بر بحث حاضر:

«مردم میل به کتابخوانی ندارند. به نظر من تدابیر باید عمدتاً متوجه این نکته باشد ... اگر ما می‌توانیم دو نوع کتابخانه درست کنیم یکی به نحوی که این میل را ایجاد بکند، یکی هم بدون توجه به این نکته، آن نوع اول لازم است، یعنی ما باید فکر کنیم و این را پیدا بکنیم» برگرفته از: من و کتاب ص ۸۱

۲۸۹. این قوانین عبارتند از: کتاب برای استفاده است / هر خواننده‌ای کتابش / هر کتابی خواننده اش / صرفه جویی در وقت مراجعه کننده / کتابخانه ارگانیزی است زنده و پویا

موضوعی کتاب‌ها، طراحی فضای مطالعه، سامانه‌های در دسترس و سایر خدمات کتابخانه نیازمند چه تحولاتی خواهد بود؟

طبیعتاً در این مرحله باید گروه هدف مشخص می‌شدند تا مخاطب شناسی مطابق واقعیت انجام شود. بنابر این با یک نهاد فرهنگی در یکی از دانشگاه‌ها قراردادی منعقد شد تا به عنوان اسپانسر، فضا و بودجه‌ی مورد نیاز برای طراحی این کتابخانه که از این پس آن را «رودخانه‌ی کتاب» نامیدیم در اختیار قرار گیرد. مدت انجام طرح یک سال و تعداد همکاران دو تا چهار نفر ارزیابی شد. همچنین جامعه‌ی هدف، دانشجویان و کارکنان دانشگاه مذکور با استعداد ۳۰۰۰ نفر تعیین شدند. مساحت کل فضای در اختیار ۳۴ متر مربع شامل یک اتاق به مساحت ۱۴ متر مربع و فضای باز مسقفی با مساحت ۳۰ متر مربع در مقابل آن بود. با توجه به بودجه‌ی محدود، تعداد کتابهای قابل خرید تا پایان سال اول نهایتاً حدود ۵۰۰۰ جلد برآورد می‌شد. موارد زیر نتایج عملی بررسی‌ها و مطالعات را تشکیل می‌دهند:

تهیه منابع: پرسشنامه‌ای تهیه شد و از حدود ۶۰۰ نفر از گروه هدف خواسته شد، به پرسشهایی پاسخ دهند که تعیین کننده‌ی سلیقه و عادات کتابخوانی آنها بود. از آنها خواسته شد بیان کنند که آرزوی خواندن چه نوع کتابهایی را دارند و چه نوع کتابهایی را برای خواندن به دوستان خود پیشنهاد می‌کنند. از مجموع این فرمها لیستی برای تهیه کتابها آماده شد. با توجه به مخاطبان کتابخانه (کتاب نخوان‌ها!) بنا شد جز در موارد نادر مورد استقبال نظیر رمان‌های پر طرفدار، کتابهای بیش از ۲۵۰ صفحه‌ای خریداری نشوند. نسبت تعداد عناوین کتابها در کتابخانه با توجه به نسبت موضوعات تعیین شده توسط مخاطبان در پایش میدانی تعیین شد.

شیوه‌ی خرید منابع: علاوه بر موارد مشخص شده، بنا شد هر یک از مخاطبان که از طریق تلفن یا اپلیکیشن کتابخانه (که توضیح داده خواهد شد) کتابی را سفارش دهد که مطابق موازین تامین کتاب کتابخانه باشد، می‌تواند شخصاً آن کتاب را خریداری کرده و بلافاصله هزینه‌ی آن را با ارایه فاکتور از متصدی کتابخانه تحویل بگیرد و خود به عنوان اولین نفر کتاب را امانت ببرد!

برای این منظور سیستم ثبت سریع کتاب در کتابخانه برای کتابهای فوری طراحی شد.

شیوهی عضویت: از آنجا که این کتابخانه در یک محیط بسته (دانشگاه) فعالیت می‌کرد که اطلاعات شخصی همه‌ی افراد اعم از دانشجو و استاد و کارمند ثبت شده، برای سهولت دسترسی و کاهش بوروکراسی بنا شد اطلاعات افراد از سامانه‌ی دانشگاه اخذ شود. چنین فرض شد که هر فرد می‌تواند با کارت شناسایی (دانشجویی یا پرسنلی) به عنوان کارت کتابخانه اقدام به دریافت کتاب کند.

اپلیکیشن: برای سهولت دریافت خدمات کتابخانه و اطلاع‌رسانی و افزایش خدمات الکترونیک اپلیکیشنی تحت سیستم عامل اندروید با عنوان Fast Book طراحی و اجرا شد. تمامی منوهای این اپلیکیشن بر مبنای اصطلاحات خوراکی و فست فودی تعریف شدند تا استعاره‌ی غذای روح بودن کتاب را به لذت خوراک پیوند بزنند. در ادامه به معرفی منوهای این اپلیکیشن خواهیم پرداخت

شیوهی دریافت کتاب: به دو صورت ممکن بود اول مراجعه‌ی حضوری و دوم سفارش آنلاین و دریافت در محل! با توجه به محدود بودن ساختمان‌های محل تردد مخاطبان (ساختمان‌های اداری و خوابگاه‌های دانشجویی) برنامه‌ای برای مراجعه‌ی هفتگی به هر یک از ساختمان‌ها تدارک دیده شد. سفارش آنلاین کتاب به این صورت است که کاربر ابتدا به لیست کتابهای کتابخانه که در اپلیکیشن فست بوک، بر اساس موضوع دسته‌بندی شده اند سر می‌زند، سپس از منوی «بیرون بر کتاب» کتاب مورد نظر را سفارش می‌دهد. کارشناس کتابخانه هر هفته و در موعد مقرر شده، به ساختمانی که در کاربر در آن حضور دارد سر زده و کتابها را به افراد سفارش دهنده تحویل داده و کتابهای نوبت پیشین را جمع‌آوری می‌کند. برای این منظور دو نمونه چرخ قابل حمل برای جابجایی کتاب طراحی و ساخته شد.

اداره‌ی کتابخانه: برای این منظور از دانشجویان فعال در گروه‌های کتابخوانی دعوت به عمل آمد تا به عنوان همکار افتخاری به گردش کاری کتابخانه کمک کنند. این پیشنهاد با توجه به شکل بدیع و خلاقانه‌ی کتابخانه مورد استقبال شدید قرار گرفت.

مشاوره‌ی کتاب: منوی پیشنهاد سرآشپز در اپلیکیشن فست بوک وظیفه‌ی مشاوره‌ی آنلاین کتاب را انجام می‌داد. به این صورت که با ورود به این صفحه ابتدا در برابر ۱۰ گزینه (عنوان کلی) قرار می‌گرفتید. با انتخاب هر گزینه وارد صفحه دیگری شامل ۵ گزینه (عنوان جزئی) می‌شدید. با انتخاب هر عنوان لیستی شامل ۳ تا ۵ کتاب پیشنهادی با آن مشخصات از موجودی کتابخانه معرفی می‌شوند. کاربر در صورت تمایل می‌تواند تصویر جلد و خلاصه‌ی معرفی این کتابها را در این بخش ببیند.

سفارش خرید کتاب جدید: برای این منظور وارد «منوی باز» اپلیکیشن شده و عنوان و مشخصات کتاب، را وارد می‌کنید.

مطالعه‌ی الکترونیکی: در منوی «دسر و پیش‌غذا» هر هفته، متن خلاصه شده‌ی یکی از کتابهای پرمخاطب افزوده می‌شود تا مخاطبان در صورت تمایل به مطالعه‌ی الکترونیکی در هر زمان و مکان مورد علاقه بپردازند.

مسابقه‌ی کتابخوانی و جوایز: کسانی که به مطالعه‌ی خلاصه کتاب منوی «دسر و پیش‌غذا» پرداخته باشند در صورت تمایل می‌توانستند در مسابقه‌ی آنلاین کتابخوانی شرکت کنند که در همان صفحه با ۱۵ پرسش تستی انجام می‌شد. اولین مسابقه، خلاصه‌ی کتاب «قورباغه‌ات را قورت بده» اثر برایان تریسی بود برنده‌ی هر هفته با قرعه‌کشی از میان پاسخهای درست و توسط سیستم مشخص می‌شد. جوایز شامل مواردی بود که تیپ مخاطبان کتابخانه (دانش‌جویان) را به وجد می‌آورد. پیتزای داغ درب اتاق!، ۳ بلیط سینما به انتخاب شما!، پذیرایی رایگان در کافه‌ی دانشگاه به اتفاق سه نفر از دوستان و مواردی از این دست.

پذیرایی: ابتدا با کمبود هزینه، پذیرایی در حد چای در محل کتابخانه بود. پس از مدتی با قرار دادن دو فلاسک، چای سبز و دم‌نوش بابونه نیز به آن افزوده شد که با توجه به ثابت بودن حجم کل نوشیدنی هزینه اضافی بر کتابخانه تحمیل نشد! بعد تر با قرار دادن یک دستگاه قهوه جوش هدایی،

دو نوبت در روز (ساعت ۱۱ و ساعت ۱۶) قهوه دم می‌شد. مدتی بعد با ابتکار برخی از دانشجویان در نصب یک صندوق جمع‌آوری همیاری در ورودی کتابخانه امکان تهیه شیرینی محلی و فینگر فودهای دستپیچ فراهم شد که زحمت آن بر دوش خواهران همکار قرار گرفت. شیوه‌ی دریافت پذیرایی به صورت سلف سرویس بود. به این شکل که افراد از خود پذیرایی کرده و هنگام خروج ظروف شسته شده را در محل خشک شدن قرار می‌دادند. تمیز نگه داشتن میزها هم با مراجعان بود.

نتایج به دست آمده: ۲۹۰

استقبالی که از این تجربه به عمل آمد تردیدی برای اینجانب باقی نگذاشت که می‌توان با انجام تغییرات نرم افزاری در منابع و نوع نگاه به خدمات و تبلیغات و ساعات کاری و استفاده از ایده‌های جسورانه، جامعه‌ی هدف را به کتابخوانی بیشتر واداشت.

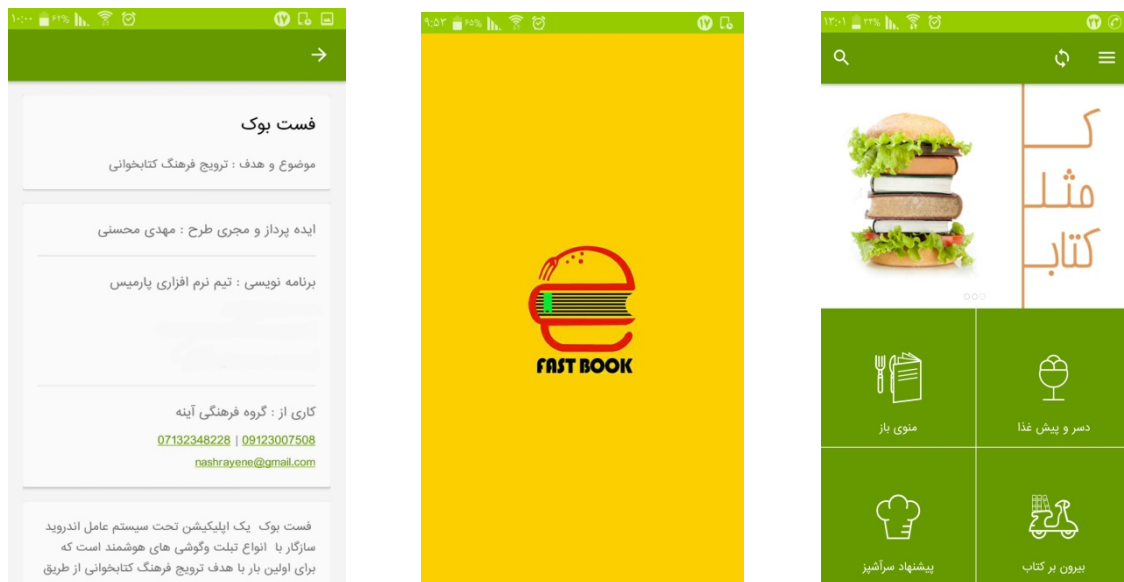
افتتاح رودخانه‌ی به نوعی در بدترین زمان ممکن، در ایام امتحانات و تعطیلی کلاسهای دانشگاه بود. با این حال در روز افتتاحیه بیش از ۱۰۰۰ نفر بازدیدکننده‌ی دانشجو از آن بازدید کردند. نظر سنجی از مخاطبان نشان داد که آرایه خدمات دور از انتظار و لحاظ کردن سلیقه مخاطبان بیشترین دلیل اقبال به این کتابخانه بوده است.

در یکی از نوشته‌های دانشجویان پزشکی آمده بود: من همینجا می‌مانم و از این کتابخانه بیرون نمی‌روم. همه‌ی امتحاناتم را هم می‌افتم. مقصرش هم شما هستید!

۲۹۰. همین جا آمادگی خود را برای آرایه‌ی ایده‌ی رودخانه‌ی کتاب به هر گروه یا نهاد علاقه مند به توسعه و تعمیق

کتابخوانی در کشور اعلام می‌دارم.

تصاویری از صفحات اپلیکیشن فست بوک، اپلیکیشن کتابخوانی با تم فست فود!

تصاویری از «رودخانه‌ی کتاب»، کتابخانه‌ای برای کتاب‌نخوان‌ها!

طراحی مفهومی از گوشه‌ی دنج مطالعه

پوستر افتتاحیه

گردش کار کتابخانه توسط کاربران است. (در این فرمت، دانشجویان)

پذیرایی شامل: نان و پنیر و سبزی و خلاقیت

طراحی قفسه‌های کتاب فضای باز

۳-۴. تفکر انتقادی عنصر مفقود ترویج فرهنگ کتابخوانی

آموزش توانسته است جمعیت فراوانی را باسواد کند،

اما هرگز نتوانسته به آنها بگوید که بخوانند.

جی تراولیان

۳-۴-۱. مفهوم خواندن

خواندن فرایندی ذهنی است و هرگز مکانیکی نبوده و نخواهد بود. خواندن همواره متأثر از مولفه‌های موجود در بافت فرهنگ و اجتماعی زندگی جامعه‌ی خواننده است. اگر هدف از مطالعه، رسیدن به شناخت بیشتر و ارتقای دانش و مهارت خواننده باشد، آنگاه رسیدن به این هدف نیازمند درگیری ذهنی او با متن است. خواندن فقط انتقال داده‌های ذخیره شده‌ی درون متن به ذهن خواننده نیست، بلکه خواندن فرایندی از جنس ساختن و بازآفرینی معنا در ذهن و زبان خواننده است.

معنا بخشی به متنی که خوانده می‌شود، همواره رخدادی منحصر بفرد است که نیازمند زمان، تامل و درنگ است. بنابر این آنچه در خواندن اهمیت دارد، معنا و مفهومی است که خواننده از متن می‌سازد و برای بهبود وجوه مختلف زندگی فردی و اجتماعی خود به کار می‌گیرد.

با چنین نگرشی، کیفیت خواندن بر کمیت آن اولویت خواهد داشت و کرآیی مطالعه هدفی فراتر از تعداد صفحاتی است که خوانده شده است، یا تعداد ساعت‌ها و دقیقه‌هایی که به خواندن اختصاص یافته است.^{۲۹۱}

291. منصوریان، یزدان، آهسته خوانی و بازخوانی: تاملی بر فرایند خواندن و بهبود کیفیت مطالعه، کلیات: کتاب ماه اطلاعات، ارتباطات و دانش شناسی، سال هفدهم، شماره ۴، فروردین ۱۳۹۳ صص ۱۰-۱۴

۲-۴-۳. اهداف برنامه‌های کتابخوانی در کشورهای توسعه یافته

بی سواد قرن بیست و یک کسی نیست که نتواند
بخواند و یا بنویسد، بلکه کسی است که نمی‌تواند
آموخته‌های نادرست را دور بریزد و دوباره بیاموزد.^{۲۹۲}
الوین تافلر

تا سال‌ها پیش از این، هدف اصلی برنامه‌های کتابخوانی در سطح جهان، کاهش میزان بی‌سوادی و افزایش قدرت خواندن بود. اما اکنون، پس از کاهش آمار بی‌سوادی، بیانیه‌ها و توافقات بین‌المللی، از کشورها می‌خواهند که برنامه‌های ترویج خواندن در کشورهای خود را با هدف آگاهی بخشی آحاد جامعه برای زندگی آگاهانه و نقش آفرینی در فرایند تصمیم‌گیری جمعی و در اختیار گرفتن سرنوشت خویشتن تنظیم کنند. در بیانیه ایفلا-یونسکو درباره‌ی اهداف ترویج خواندن آمده: «... از این طریق جامعه از شهروندانی با اطلاع برخوردار است که قادرند حقوق دموکراتیک خود را احیا کنند و در جامعه نقشی فعال را ایفا کنند.»^{۲۹۳}

نگاهی به اهداف فرهنگی تعیین شده توسط نهادهای مرتبط با ترویج کتابخوانی در کشورهای توسعه یافته موید این معناست که یکی از اهداف برنامه‌های کتابخوانی، تربیت یادگیرندگانی مادام‌العمر است که توانایی تحلیل و درک و استفاده‌ی صحیح از اطلاعات را داشته باشند.

به عنوان نمونه لیست زیر شامل بخشی از اهدافی است که برای کتابخانه‌های مدارس در بسیاری از کشورهای توسعه یافته برنامه‌ریزی و هدف‌گذاری می‌شوند:^{۲۹۴}
مرجعی برای دسترسی به کامپیوتر و سایر شکل‌های تکنولوژی

^{۲۹۲} "The illiterate of the ۲۱st century will not be those who cannot read and write, but those who cannot learn, unlearn, and relearn." **Alvin Toffler**

<https://www.goodreads.com/quotes/۸۸۰۰-the-illiterate-of-the-۲۱st-century-will-not-be-those>

^{۲۹۳} Gill, Philip et. al. (۲۰۰۱). *The Public Library Service: IFLA/UNESCO Guidelines for Development*. München: Sau

^{۲۹۴} www.lib۲mag.ir/tags/school-librarians/

فضایی برای فعالیتهای پرورشی و فرهنگی
فرصتی برای تمرین رفتارهای سالم و اخلاقی
مرجعی برای حل و فصل مشکلات دانش آموزان
مکانی برای پرورش تخیلات و تصورات
مکانی آرام برای یادگیری موثر
مکانی سالم و امن برای کشف ایده های جدید

مثالی دیگر: ماموریت کتابخانه مدرسه متوسطه نئوشو، Neosho (میسوری، آمریکا) فراهم آوردن دسترسی دانش آموزان و کارمندان به اطلاعات در فرمت‌های متنوع است. هدف از این ماموریت کمک به دانش آموزان است که در طول زندگیشان همواره یادگیرنده و استفاده کنندگانی فعال و موثر از اطلاعات باشند.

بر این مبنا اگر هدف از مطالعه، رسیدن به شناخت بیشتر و ارتقای دانش و مهارت خواننده باشد، آنگاه رسیدن به این هدف نیازمند درگیری ذهنی او با متن است. آنچه در خواندن اهمیت دارد، معنا و مفهومی است که خواننده از متن می‌سازد و برای بهبود وجوه مختلف زندگی فردی و اجتماعی خود به کار می‌گیرد. با چنین نگرشی، کیفیت خواندن بر کمیت آن اولویت خواهد داشت.^{۲۹۵}

۳-۴-۳. تفکر انتقادی و کیفیت کتابخوانی

سالها پیش معلمان نگران بودند که «او نمی‌تواند بخواند». اما امروز گرفتار این مشکل‌اند که «او نمی‌تواند فکر کند!». سالهاست که آموزش روش تفکر، بیش از موضوع تفکر، ذهن و دغدغه‌ی معلمان و سازمان‌ها و نهادهای آموزشی را درگیر نموده است. هدف امروز آموزش و پرورش در جهان تربیت یادگیرندگانی مادام‌العمر است.

295. منصوریان، یزدان، آهسته خوانی و بازخوانی: تاملی بر فرایند خواندن و بهبود کیفیت مطالعه، کلیات: کتاب ماه اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی، سال هفدهم، شماره ۴، فروردین ۱۳۹۳ صص ۱۰-۱۴

حتی اگر بتوانیم خواندن را در جامعه‌ی هدف‌مان نهادینه کنیم، آیا می‌توانیم مطمئن باشیم که آنچه را می‌خوانند می‌توانند تحلیل و ارزیابی کنند؟ و فراتر از اطلاعات دریافتی نظر و استفاده‌ای برای زندگی خود خواهند داشت؟ آیا تبعیت از هر آنچه در کتاب نوشته شده غایت هدف ترویج و تثبیت فرهنگ کتابخوانی است؟ یا همچنان افراد نیازمند گروهی خواهند بود که تعیین کنند که چه بخوانند و چه نخوانند؟ یا معتقدیم قدرت فهم و تشخیص خود به خود در افراد به وجود خواهد آمد؟^{۲۹۶}

به نحو اجمالی اثر مثبت کتابخوانی بر پرورش فضایل ذهنی و اندیشه‌ورزی در افراد پذیرفته شده است. اما به طور دقیق‌تر باید گفت که هر نوع مطالعه‌ای لزوماً پرورش دهنده‌ی تفکر و فضایل ذهنی نیست.^{۲۹۷}

برای رسیدن به اهداف عالی کتابخوانی که در بیانیه‌های بین‌المللی هم آمده نیازمند لحاظ اصول مشخصی هم در فرایند مطالعه و هم در روش انتخاب منابع هستیم. این اصول را می‌توانیم از مبانی آموزش «تفکر انتقادی» دریافت کنیم.^{۲۹۸}

۲۹۶. وولفولک، انیتا؛ ترجمه: کرد نوقابی، رسول؛ رضایی، اکبر، آموزش تفکر انتقادی و مهارت‌های مطالعه، علوم تربیتی، رشد معلم، اردیبهشت ۱۳۷۸، شماره ۱۴۲، صص ۵۰-۵۲

297. توجه به این نکته ضروری است که روند توسعه‌ی فرهنگ کتابخوانی چه مسیری را طی می‌کند و بناست به چه نتایجی در سطح جامعه دست یابد. چرا که همه‌ی حکومت‌های دیکتاتور در طول تاریخ، مخالف رواج گرایش‌ها و مهارت‌های تفکر انتقادی در میان مردم بوده و هستند، در حالی که بسیاری از آنها مروج کتابخوانی بوده‌اند. «دیکتاتوری رژیمی است که در آن، مردم به جای فکر کردن نقل قول می‌کنند، و البته همه از یک کتاب نقل قول می‌کنند». برگرفته از: سیلونه، اینیاتسیو، مکتب دیکتاتورها، ترجمه‌ی سحابی، مهدی؛ نشر ماهی، چ ششم، ۱۳۹۷

298. به دعوت انجمن فلسفی امریکا طی سال‌های ۱۹۸۹-۱۹۹۱ گروهی از فلاسفه و روانشناسان برای دستیابی به تعریف مشترکی از مبانی و تعاریف تفکر انتقادی در اهداف آموزشی، پژوهشی انجام دادن این پروژه که از روش تحقیق دلفی بهره می‌برد، «گزارش دلفی» نام گرفت. متن کامل این گزارش برای اولین بار در پژوهشی به همین قلم با عنوان «معرفی ۲۰ الگوی آموزش تفکر در جهان با تاکید بر گرایش‌ها و مهارت‌های تفکر انتقادی» و به سفارش دفتر مطالعات فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در سال ۱۳۹۷ انجام شد درج شده که علاقه‌مندان را به آن ارجاع می‌دهیم.

۴-۳- تفکر انتقادی چیست؟

ریچارد پل از اندیشمندان برجسته‌ی تفکر انتقادی، آن را این‌گونه تعریف می‌کند: «تفکر نقادانه حالتی از فکر کردن درباره‌ی هر موضوع، محتوا یا مسئله است که فرد در آن، کیفیت تفکر خود را با بر عهده گرفتن ساختارهای درونی تفکر و اعمال استانداردهای عقلانی بر روی آن‌ها بهبود می‌بخشد.»^{۲۹۹} در بیانیه‌ی گزارش دلفی تعریف جامع تفکر نقادانه چنین بیان شده است:

ما تفکر نقادانه را قضاوت خود تنظیم هدفمندی می‌دانیم که حاصل تعبیر و تفسیر، تجزیه و تحلیل، ارزیابی و استنباط علاوه بر توضیح ملاحظات مستند، مفهومی، روش شناختی، معیار شناختی یا بافتی است که قضاوت بر اساس آنها صورت می‌گیرد.

متفکر نقاد ایده آل، عادتاً فردی است کنجکاو، مطلع و آگاه، به دنبال دلیل، نسبت به عقاید نو یا متفاوت گشوده ذهن، انعطاف پذیر، در ارزیابی بی‌طرف، در مواجهه با سوگیری‌های شخصی با خود روراست و صادق، در قضاوت محتاط، مایل به تجدید نظر، درباره موضوعات دارای نظر روشن و خالی از ابهام، در برخورد با مسایل پیچیده قاعده مند، در جستجوی اطلاعات مرتبط پی‌گیر و سخت‌کوش، در انتخاب معیارها منطقی و معقول، در کند و کاو و بررسی متمرکز و به دنبال نتیجه‌گیری‌هایی است که تا جایی که موضوع و شرایط امکان می‌دهند، دقیق هستند. پرورش متفکر نقاد خوب، به معنای کار در جهت این ایده آل است. برای این کار باید رشد مهارت‌های تفکر انتقادی را با پرورش گرایش‌ها تلفیق کرد که همواره به بینش‌های سودمند می‌انجامد...»^{۳۰۰}

در این گزارش که به تایید جمع کثیری از دانشمندان و محققان این حوزه رسیده، بیان شده است که تفکر نقادانه دارای مؤلفه‌های مهارتی و گرایشی است^{۳۰۱}. مهارت‌های اصلی تفکر نقادانه عبارتند از:

دریافت و تفسیر، تجزیه و تحلیل، ارزیابی، استنتاج، توضیح دهی، خود تنظیمی

همچنین مولفه‌های گرایشی تفکر انتقادی عبارتند از:

حقیقت‌جویی، گشوده ذهنی، تحلیل‌گری، قاعده‌مندی، کنجکاوی، اعتماد به تفکر نقاد خود، پختگی شناختی

299. محسنی، مهدی، تفکر نقادانه برای مدیران فرهنگی، نشر آینه، شیراز ۱۳۹۷، ص ۲۱

۳۰۰. همان، ص ۲۰

۳۰۱. علاقه مندان را برای دریافت توضیحات هر یک از موارد ذکر شده به منبع پیشین ارجاع می‌دهم.

۵-۴-۳. نسبت تفکر و خواندن

تاکنون می‌دانستیم که «اطلاعات و تفکر» دو عنصر لازم برای رسیدن به آگاهی و تعالی هستند و ترویج این دو لازم و ملزوم یکدیگر است. اما اینک با تعریف جامع از تفکر نقادانه، می‌توانیم به صورت دقیق رابطه‌ی میان کتابخوانی و تفکر نقادانه را بررسی کنیم.

رشد گرایش حقیقت‌جویی (یعنی روراستی با خود در شناخت واقعیات) فرد را وا می‌دارد برای از دوری از توهمات (توهم = اندیشه‌ای که با بریدن از واقعیت شکل بگیرد) و مطالب بی‌پایه و غیر مستند و حرکت در مسیر رسیدن به حقیقت، دریافت اطلاعات خود را محدود به منابع مستند و جامع کند که طبیعتاً کتاب از زمره‌ی آنهاست.

گشوده ذهنی^{۳۰۲} عاملی است برای مدارا و توجه به مطالب متفاوت. صرفنظر از ارزش معرفتی، گرایش گشوده ذهنی محرکی است برای توجه و جستجوی منابع بیشتر برای آشنایی با نظرات و افکار متفاوت دیگران و ارزیابی آنها. همچنین گرایش کنجکاوی موتور محرکی است برای جستجوی منابع و کسب اطلاعات بیشتر.

تفکر بدون دریافت اطلاعات، منجر به توهم و دوری از حقایق است، کتابخوانی نیز بدون گرایش‌های حقیقت‌جویی و گشوده ذهنی و تحلیل‌گری و بدون استفاده از مهارت‌های ارزیابی و استنتاج و سایر مهارت‌های تفکر انتقادی، نتیجه‌ای جز تشویش و پراکنش ذهنی و یا تقلید و تعصب به بار نخواهد آورد. به هر میزان که کتابخوانی ما توأم با این مهارت‌ها و گرایش‌ها باشد، اثر آن در راهیابی و رشد فردی و اجتماعی بیشتر خواهد شد.

مثلاً مدارا پذیری و گشوده ذهنی، بدون آشنایی و مطالعه‌ی دیدگاه‌های متفاوت درباره‌ی یک موضوع رشد نخواهد کرد. به همان شکل، آشنایی با اطلاعات جدید، در تقویت روحیه‌ی پرسش‌گری و کنجکاوی افراد موثر است. اگر خواننده‌ی ای بتواند بین آنچه می‌خواند با امور واقعی زندگی پیوندی اساسی برقرار کند، برای او مطالعه به فرایندی فعالانه تبدیل خواهد شد.

ابتدا باید پرسشی در اندیشه‌ی خواننده شکل بگیرد که او را به مطالعه ترغیب کند. جالب است که رابطه‌ی مستقیمی بین توان پرسشگری ذهن خواننده و عملکرد خواندن او وجود دارد. به این معنا که

^{۳۰۲} Open Minding

هرچه پرسش‌های عمیق‌تر و اساسی‌تر برای خواننده مطرح باشد، طبیعی است که برای پاسخ به آن‌ها به مطالعه‌ی گسترده‌تر و عمیق‌تر نیاز خواهد داشت.^{۳۰۳} نتیجه این که ارتباط و تاثیر کتابخوانی و تفکر انتقادی بر یکدیگر دو سویه و متقابل است و هیچیک در عمل بی‌نیاز از دیگری نیست.

۶-۴-۳. کتابخوانی بدون تفکر انتقادی از منظر توسعه‌ی فرهنگی

از آنچه تاکنون گفته شد می‌توان نتیجه گرفت که در نتیجه‌ی سیاست‌های غلط کتابخوانی و لحاظ نکردن عناصر فکری در آن، کاملاً ممکن است در جامعه‌ای مردمی با سواد و سرانه‌ی کتابخوانی بالا داشته باشیم که با فکری و قدرت تحلیل ضعیف، فاقد نتایج مورد انتظار در شاخص‌های توسعه یافتگی فرهنگی و سیاسی و اجتماعی باشند. کانالیزه و محدود شدن منابع (به هر شکل آن اعم از عوامل دولتی، عقیدتی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و ...) در کنار خوانش بدون فکر و تحلیل از منابع، هرچند ممکن است نمودارها و بیلان‌های مدیریتی را ارضا کنند. اما در نهایت به جای بصیرت و اندیشه ورزی، تقلید و ناآگاهی را به بار می‌نشانند. یک دنیا فرق است میان ترویج خواندن متون خاص با ترویج کتابخوانی. اولی ترویج تفکر خاص است به بهانه‌ی ترویج کتابخوانی و عنصر آگاهی و بصیرت در آن اولویت ندارد. تنها ترویج کتابخوانی برای رشد آگاهی و اندیشه ورزی است که متضمن آزاد سازی انسانها از قیود غیر انسانی است.

مثال تاریخی

هم زمان با فروپاشی نظام شوروی و تقبیح نمادهای متعلق به ایدئولوژی رسمی حاکم، ویرانی ارزش‌های بنیادی مانند کار و آموزش و پرورش و هویت ملی آغاز شد. به موازات این تحول، تغییر مسیر علایق و اولویت‌های مطالعه‌ی خوانندگان آشکارتر شد. پیش از آن، در جامعه‌ی مادی اتحاد جماهیر شوروی کلیه نهادهای حامی ارزشهای متفاوت با ایدئولوژی حاکم (نظیر نهادهای دینی) کاملاً سرکوب

۳۰۳. منصوریان، یزدان، پرسش‌های متداول درباره‌ی مطالعه، جهان کتاب، سال شانزدهم، شماره‌ی ۶-۷، ص ۱۰

شده بودند^{۳۰۴}، اما در همین دوره کمونیستی، فرهنگ شوروی ادبیات داستانی و کتابخوانی رشد فوق العاده‌ای را تجربه کرده بود. نویسندگان بزرگی در این دوره از ادبیات شوروی تقویت شدند. دولت کمونیستی از آن‌ها حمایت می‌کرد و امکانات لازم را در اختیارشان قرار می‌داد. دولت از نشر حمایت کرد، کتاب ارزان در اختیار مردم قرار داد، کتابخانه‌های بسیار بزرگ دایر کرد و مردم را به خواندن کتاب تشویق کرد. اما فقط به خواندن نوع خاصی از کتاب‌ها. همه‌ی این‌ها در مسیر یک تفکر و اندیشه خاص بود. دولت به جای پشتیبانی از تفکر نقادانه و مطالعه‌ی آگاهانه، به دنبال یک جامعه‌ی مقلد و قالب بندی شده بود.^{۳۰۵}

مثالی دیگر: هنگامی که هیتلر در دهه ۱۹۳۰ شروع به آتش زدن کتاب‌های با مضمون مخالف ایدئولوژی نازی کرد، کتاب فروشی فویلز (foyles) (تاسیس ۱۹۰۳، لندن) تلگرافی برای آلمانی‌ها فرستاد که حاضر است کتاب‌های آن‌ها را با قیمت‌های خوب بخرد. جواب این بود: «ما کتابی برای فروش نداریم و کتاب‌ها همچنان خواهند سوخت». مدتها بعد، هنگام تشدید حملات هوایی آلمان، تصویری از این کتاب فروشی جهانی شد. تصویر، کیسه‌های بزرگی را نشان می‌داد که برای دفاع در مقابل کتابفروشی روی هم انباشته بودند. همه‌ی این کیسه‌ها با کتاب‌های قدیمی پر شده بودند.

۳۰۴. استلماخ، و.د.؛ حریری، نجلا، کتابخوانی در روسیه در عصر دگرگونی‌های فرهنگی و اجتماعی، تحقیقات اطلاع رسانی و کتابخانه‌های عمومی، تابستان ۱۳۷۷، شماره ۲۹، صص ۷۱-۸۳

۳۰۵. مطلبی، داریوش، نشر کتاب و مشکلات موجود و راهکارهای پیش‌رو، خانه‌ی کتاب، چ اول، ۱۳۹۳، ص ۱۱۶

۷-۴-۳. پالایش شبکه‌ی تجربیات خواندن

تجربه‌های خواندن ما از دوره‌ی کودکی آغاز می‌شود و طیف وسیعی را در بر می‌گیرد. با نگاهی هرمنوتیکی حتی درباره کتابی که خط به خط آن را خوانده ایم نمی‌توانیم ادعا کنیم که آنها را تمام و کمال فهمیده‌ایم (اگر مراد از خواندن فهمیدن بوده باشد). از سوی دیگر بسیاری از کتابها هستند که نخوانده ایم اما نسبت به آنها موضع (مثبت یا منفی داریم). اغلب ما کتاب شاهنامه را به طور کامل نخوانده ایم اما آن را می‌ستاییم. ما در جهانی از کتابها زندگی می‌کنیم که با آنها خوانده یا نخوانده رابطه‌های مختلفی داریم. این تجارب خواندن که از کودکی شکل می‌گیرند شبکه‌ای ارزشی و معنایی در ذهن ما را می‌سازند که بر اثر آن هر کتاب جدیدی که می‌بینیم در جایی از این شبکه می‌نشانیم.

شبکه‌های ذهنی هر یک از ما در مواجهه‌ی با کتابها منحصر بفرد است ولی وجوه مشترکی هم دارند. چون خاطرات و الگوهای مشترکی هم داریم که بخشی از آن جهانی و بخشی ملی است. ما با استفاده از این وجوه مشترک می‌توانیم با یکدیگر گفتگو کنیم.

تفکر انتقادی که مبتنی بر منطق، روانشناسی شناختی و روش‌شناسی اندیشیدن است، درست در فضای مشترک ادراکات و اندیشه‌های انسانی می‌نشیند و با القای گرایش‌های حقیقت‌جویی و گشوده‌ذهنی و قاعده‌مندی و خودتنظیمی، رشد این شبکه را هدایت می‌کند. شکل دیگر این پالایش در اصلاح پیش‌فرض‌ها نمود می‌یابد.

۸-۴-۳. دگرگون کردن پیش‌فرض‌ها

اغلب ما گرفتار کلیشه‌هایی در خواندن هستیم که نیاز داریم در آنها بازنگری کنیم. یکی از این پیش‌فرض‌ها عطش زیاد خوانی و تند خوانی است که امروزه در برابر آن به کند خوانی و فشرده خوانی توصیه می‌شود. چرا که خواندنی خوب است که ما را به تامل و تفکر وادارد.

سرانه‌ی مطالعه که چنان که خواهیم گفت چیز زیادی را از ارزشهای خواندن نمی‌نماید. به فرض دقت کیفیت خواندن (چه خوانده می‌شود، چگونه خوانده می‌شود و چه تاثیراتی در فرد می‌گذارد) مهم است و زمان تنها یکی از مولفه‌های خواندن است. تفکر انتقادی، معیاری بالقوه و عاملی درونی

است که رشد شبکه‌ی تجربیات خواندن را با دوری از تعصب و تک بعدی نگری و توهم تضمین می‌کند.

۹-۴-۳. تفکر انتقادی و مهارت‌های مطالعه

رشد کتابخوانی مستلزم درک و هضم مطالب دریافت شده و کسب رابطه منظم ذهنی و فکری با موضوعات خوانده شده است. این امر از طریق تعریف و روشن سازی مسایل، حدس زدن اطلاعات مرتبط، ارزیابی و نتیجه گیری مطالب خوانده شده و در مراحل، بازنمایی و توضیح دهی یافته‌های ذهنی شکل می‌گیرد. به کارگیری مهارت‌های تفکر انتقادی هنگام خواندن، ذهن فرد را برای هضم خواننده‌ها و دریافت مطالب جدید آماده می‌کنند.

در آموزش تفکر انتقادی هدف، پرورش یادگیرندگانی مادام العمر است. الیزابت کلی^{۳۰۶} در «دموکراسی و آگاهی عمومی»، می‌نویسد: برای رسیدن به این هدف در کنار مهارت‌های خواندن و عادات مطالعه، باید خواننده بتواند ویژگی‌ها و ساختار و اهداف متون را بیابد. چنین آموزشی به کسب سواد انتقادی منجر می‌شود که ناظر بر جوانب فرهنگی و مرامی و مسلکی متن است. در تعلیم مهارت‌های خواندن نوع متن و نوع پرسشهایی که در پی متن می‌آیند در تقویت دیدگاه انتقادی خواننده نسبت به متن بسیار موثرند.^{۳۰۷}

آنچه به عنوان راهبردهای مطالعه یا مهارت‌های مطالعه موثر و یادگیری می‌شناسیم، همبستگی معناداری با مهارت‌های تفکر نقادانه دارند. دورکین^{۳۰۸} بعد از ۴۵ ساعت مشاهده‌ی تدریس در یک کلاس چهارم ابتدایی گزارش داد که به طور متوسط، تنها یک درصد از این ساعات به آموزش صریح راهبردهای مطالعه پرداخته اند.

^{۳۰۶} Kelly, E. A.

^{۳۰۷} خزاعی، فرید؛ پیشقدم، رضا؛ ضیائی، سیما؛ اهمیت تفکر انتقادی در آموزش خواندن، نامه‌ی فرهنگستان، بهار

۱۳۹۰، شماره ۴۵ صص ۱۹-۳۷

^{۳۰۸} Durkin

یکی از انواع راهبردهای موثر و شناخته شده، مطالعه‌ی «پس ختام» یا (PQ^۴R) است که شامل شش

مرحله‌ی زیر می‌باشد: ۳۰۹

۱. پیش خوانی ۳۱۰

۲. سوال کردن ۳۱۱

۳. خواندن ۳۱۲

۴. بازیابی ۳۱۳

۵. از حفظ گفتن ۳۱۴

۶. مرور کردن ۳۱۵

مقایسه تطبیقی این موارد با آنچه در مهارتها و خرده مهارتهای تفکر انتقادی بیان شد، نشانگر ارتباط مفهومی میان مهارتهای ادراک و تفسیر، تجزیه و تحلیل، ارزیابی، استنتاج، توضیح دهی و خود تنظیمی است که بنابر گزارش انجمن فلسفی امریکا^{۳۱۶} هسته اصلی و مهارتهای کلی تفکر نقادانه را تشکیل می‌دهند.

پس از التفات به ارتباط مستقیم رشد مهارتهای تفکر انتقادی با توسعه مهارتهای خواندن، جای این پرسش است که میزان و چگونگی این ارتباط تا کجاست؟ کدام‌یک از مهارتهای تفکر نقادانه و مهارتهای خواندن پیش نیاز یکدیگر هستند؟ روش‌های مشترکی برای ارتقای کتابخوانی و رشد تفکر انتقادی وجود دارد؟

پرسش‌هایی که مبنای تحقیقات کاربردی بعدی در تحلیل چگونگی رابطه‌ی میان ترویج کتابخوانی و تفکر انتقادی را تشکیل خواهند داد.

۳۰۹. همان

^{۳۱۰} preview

^{۳۱۱} question

^{۳۱۲} read

^{۳۱۳} reflect

^{۳۱۴} recite

^{۳۱۵} review

۳۱۶. محسنی، مهدی، تفکر نقادانه برای مدیران فرهنگی، نشر آینه، شیراز ۱۳۹۷، ص ۲۱

۱۰-۴-۳. پرورش انتقادی موضوعات کتابخوانی

گرچه تفکر انتقادی، سراسر متمرکز بر روش اندیشیدن است و نسبت به موضوع اندیشه، به ظاهر بی اقتضا می‌نماید، اما لازمه‌ی درست اندیشی، تمهید مقدمات فکری و کسب آگاهی‌های لازم برای قضاوت صحیح و زندگی عاقلانه است. بنابر این اهمیت دادن به موضوعاتی که شامل نیازها و پرسش‌های اساسی مشترک انسان‌ها هستند، از نتایج پایه‌ای درست اندیشی است. بر این اساس هر چه قوت و عمق اندیشه‌ی انتقادی در فرد افزایش یابد، توجه او بیش از پیش به مطالعه‌ی کتابهایی که هنر زندگی را می‌آموزند جلب می‌شود.

بخشی از آنچه به عنوان کیفیت کتابخوانی می‌شناسیم در گرو نحوه برخورد آگاهانه و مسؤولانه با محتوای کتاب‌ها و بخش دیگر شامل معیارهای گزینش کتابها و ضرورتهای مطالعاتی است. تفکر انتقادی، علاوه بر این که به لحاظ روشی، تجربه‌های خواندن ما و پیش فرض‌ها و معیارهایمان را پالایش می‌کند، به طور غیر مستقیم، زاویه دیدمان را به سوی آموختن «هنر خوب زیستن» می‌گشاید.

توضیح این که سه دسته کتاب‌خواندن در زندگی انسان متصور است:

دسته اول، کتابهایی (درسی و شغلی) که برای ادامه زندگی و استقلال مالی می‌خوانیم.

دسته دوم، کتابهایی که برای لذت و کنجکاوی‌های علمی، هیجانانگیز و تخیلات خواننده می‌شوند.

دسته سوم، کتابهایی که برای آموختن هنر زندگی می‌خوانیم تا خود درد و رنج کمتری تحمل کنیم و نیز درد و رنج کمتری بر دیگران تحمیل کنیم.

بیشترین آسیب‌های فردی و اجتماعی از لحاظ فقر کتابخوانی، مربوط به این دسته است. کتابهایی که نه درآمد می‌آورند و نه چندان لذت می‌بخشند. اما بیشترین اثرات فکری و روانی را در زندگی دارند.

مطالعه‌ی این کتاب‌ها از دهه ۶۰ قرن بیستم میلادی در اروپا و امریکا رواج بیشتری یافته است.^{۳۱۷}

تفکر انتقادی، تمایل افراد را به مطالعه‌ی دسته‌ی سوم کتابها و راههای خوب زیستن برای کاهش دردهای شخصی و اجتماعی سوق می‌دهد و از این راه کتابخوانی را به هدف اصلی آن نزدیک می‌کند.

۳۱۷. ملکیان، مصطفی، نقد و بررسی کتاب «لبه‌ی تیغ» اثر سامرست موام، ۲۲/۴/۱۳۹۵ برگرفته از www.sedanet.ir

سخن پایانی

در خصوص شناخت الگوهای فرهنگ کتابخوانی در جهان معاصر نباید تصور کرد که کار با انجام چنین تحقیقاتی به اتمام رسیده است. بنابر نظر اساتید فن، هر یک از این کلیدواژه‌ها صلاحیت دارند که موضوع تحقیقات مستقل و مفصلی قرار گیرند. از این رو پژوهش حاضر را می‌توان فتح بابی در مطالعه و شناسایی و تحلیل هر یک از موضوعات و مفاهیم فرهنگی مطرح شده و مقدمه‌ای بر پژوهش‌های تفصیلی و میدانی در این موضوعات قلمداد کرد. هر چند در تهیه مدل‌های ارایه شده، از منابع متعدد مکتوب و برخط و دیدگاه‌های اساتید فن استفاده شده، لیکن در نهایت، مدل‌های مذکور به روش استقرایی احصا شده‌اند و طبیعی است بعدها موضوعات و نمونه‌هایی بر این عناوین افزوده یا نقدهایی بر چگونگی دسته‌بندی آن‌ها وارد شود.

منابع

- استلماخ، و.د.؛ حریری، نجلا، کتابخوانی در روسیه در عصر دگرگونی‌های فرهنگی و اجتماعی، تحقیقات اطلاع رسانی و کتابخانه‌های عمومی، تابستان ۱۳۷۷، شماره ۲۹، صص ۷۱-۸۳
- اکو، اومبرتو؛ کریر، ژان کلود، از کتاب رهایی نداریم، ترجمه مهستی بحرینی، نیلوفر، تهران ۱۳۹۵
- اردبیلی، لیلیا؛ مدل‌های فرهنگی، نشریه الکترونیکی انسان شناسی، anthropology.ir
- بهمردی، اردشیر، ریشه‌های واژه‌ی فرهنگ در دوره میانه، ایبنا، ۱۲۴۲۲۰
- پورمحمد، هنگامه؛ تحقیقات اطلاع رسانی و کتابخانه‌های عمومی، بهار و تابستان ۱۳۸۱، شماره ۴۴ و ۴۵
- پهلوان، چنگیز. فرهنگ شناسی: گفتارهایی در زمینه‌ی فرهنگ و تمدن، نشر قطره، تهران، ۱۳۷۸
- لوکاس، هنری، تاریخ تمدن، جلد اول، ترجمه‌ی عبدالحسین آذرنگ
- حیدری، ابراهیم؛ پازوکی، فاطمه، جشنواره‌ی تقدیر از افراد و گروه‌های برگزیده در ترویج کتاب‌خوانی، خانه‌ی کتاب، تهران ۱۳۹۶ ص ۱۷
- خزاعی، فرید؛ پیشقدم، رضا؛ ضیائی، سیما؛ اهمیت تفکر انتقادی در آموزش خواندن، نامه‌ی فرهنگستان، بهار ۱۳۹۰، شماره ۴۵ صص ۱۹-۳۷
- دهقانی الوار، سیدعلی نادر؛ احمدپور، ایوب؛ بیرانوندزاده، مریم؛ فلاحی خوشجی، مصطفی؛ مجله‌ی تحقیقات جدید در علوم انسانی، زمستان ۱۳۹۶، شماره ۳۷، صص ۱۱۱-۱۲۵
- داوودی، دیبا، کتاب، انتشارات حوض نقره، تهران، ۱۳۹۲
- رسولی، پرویز، بررسی وضعیت موجود فروشگاه‌های برخط کتاب در ایران با نگاهی به وضعیت بین‌المللی، خانه‌ی کتاب، تهران، تابستان ۱۳۹۶
- روح الامینی، محمود؛ زمینه فرهنگ شناسی تألیفی در انسان شناسی فرهنگی و مردم شناسی، نشر عطار،؟
- زنگی آبادی، علی؛ تبریزی، نازنین، طراحی و برنامه ریزی مبلمان شهری، شریعه‌ی توس، مشهد، ۱۳۸۳
- زومر، ماژا؛ نولژان، سلوا؛ کتابخانه‌های عمومی در جامعه رو به تحول اسلوونی، ترجمه: مختاری، حیدر؛ تحقیقات اطلاع رسانی و کتابخانه‌های عمومی، پاییز و زمستان ۱۳۸۲، شماره ۵۰ و ۵۱، صص ۷۶-۸۳

- سیلونه، اینیاتسیو، مکتب دیکتاتورها، ترجمه‌ی سبحانی، مهدی؛ نشر ماهی، چ ششم، ۱۳۹۷
- شاکری، رمضان‌علی؛ دیداری از کتابخانه‌های چهار کشور اروپایی، مجله مشکوه، بهار ۶۴، ش ۷، ص ۱۴۰-۱۸۸
- غفاری، سعید؛ فرهنگ مطالعه و کتابخوانی، تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، بهار و تابستان ۱۳۸۱، شماره ۴۴ و ۴۵، صص ۵۱-۵۳
- فهیمی فر، سپیده؛ وصفی، محمد رضا؛ نشر کتاب الکترونیکی در ایران، خانه‌ی کتاب، تهران، ۱۳۹۵
- قبادی نیا، حمید؛ اللهیاری فومنی، محمد؛ بررسی وضعیت کتاب و کتابخوانی در جهان، ج ۱، بررسی وضعیت مطالعه کودکان و نوجوانان در امریکا، شرکت تعاونی کارآفرینان فرهنگ و هنر
- قبادی نیا، حمید؛ اللهیاری فومنی، محمد؛ بررسی وضعیت کتاب و کتابخوانی در جهان، ج ۹، کتابخوانی و مشارکت‌های فرهنگی در کشورهای اروپایی، شرکت تعاونی کارآفرینان فرهنگ و هنر، تهران، ۱۳۸۸
- قبادی نیا، حمید؛ اللهیاری فومنی، محمد؛ بررسی وضعیت کتاب و کتابخوانی در جهان، ج ۱۰، اروپاییان جدید و فرهنگ، شرکت تعاونی کارآفرینان فرهنگ و هنر، تهران، ۱۳۸۸
- قبادی نیا، حمید؛ اللهیاری فومنی، محمد؛ بررسی وضعیت کتاب و کتابخوانی در جهان، ج ۱۱، فرهنگ کتاب و کتابخوانی در روسیه، شرکت تعاونی کارآفرینان فرهنگ و هنر، تهران، ۱۳۸۸
- لیک چون، نگیان؛ پاکدامن، نشانه؛ ارتقاء کتابخانه‌های عمومی: تجربه‌ی سنگاپور، تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، بهار و تابستان ۱۳۸۲، شماره ۴۸ و ۴۹
- مالوانی، علیرضا؛ آشنایی با انجمن‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، پاییز و زمستان ۱۳۸۱، شماره ۴۶ و ۴۶
- محبوب، سیامک؛ کتابخانه‌های عمومی و سرانه‌ی مطالعه، تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، بهار ۱۳۹۱، شماره ۶۸
- محسنی، مهدی، تفکر نقادانه برای مدیران فرهنگی، نشر آینه، شیراز، ۱۳۹۷
- مصلح، عرفان؛ علیزاده، فریبا؛ مروری بر برخی از مدل‌های حوزه‌ی سیاست‌گذاری فرهنگی، فصلنامه علمی-ترویجی سیاست‌نامه‌ی علم و فناوری، دوره ۵، شماره ۱، بهار ۱۳۹۴
- ملکیان، مصطفی، نقد و بررسی کتاب «لبه‌ی تیغ» اثر سامرست موام، ۲۲/۴/۱۳۹۵
- مطلبی، داریوش، نشر کتاب و مشکلات موجود و راهکارهای پیش‌رو، خانه‌ی کتاب، چ اول، ۱۳۹۳
- منصوریان، یزدان، پرسش‌های متداول درباره‌ی مطالعه، جهان کتاب، سال شانزدهم، شماره‌ی ۶-۷، ص ۱۰

مدل‌های فرهنگ کتابخوانی در اروپا و امریکای شمالی ۲۵۵

منصوریان، یزدان، آهسته خوانی و بازخوانی: تأملی بر فرایند خواندن و بهبود کیفیت مطالعه، کلیات کتاب ماه اطلاعات، ارتباطات و دانش شناسی، سال هفدهم، شماره ۴، فروردین ۱۳۹۳ صص ۱۰-۱۴

منصوریان، یزدان، رخدادی به نام خواندن، جهان کتاب، سال هجدهم، شماره ۶-۷

منصوریان، یزدان، خواندن به مثابه خوردن، تأملی بر یکی از استعاره‌های مطالعه، جهان کتاب، سال بیستم، شماره ۹

میثاقی، پویه، معروف‌ترین کتاب فروشی جهان، یک روایت شخصی، بر گرفته از ماهنامه تجربه ناصری

وولفولک، انیتا؛ ترجمه: کرد نوقابی، رسول؛ رضایی، اکبر، آموزش تفکر انتقادی و مهارت‌های مطالعه، علوم تربیتی، رشد معلم، اردیبهشت ۱۳۷۸، شماره ۱۴۲ صص ۵۰-۵۲

Gill, Philip et. al. (۲۰۰۱). The Public Library Service: IFLA/UNESCO Guidelines for Development. München: Sau

Chair, Nancy Mary Panella, International Federation of Library Associations and Institutions IFLA Professional Reports, Nr. ۶۱

Oliveira, S.M. d. (۲۰۱۲). E-textbooks usage Students at Andrews University. Library Management, ۳۳(۸/۹), ۵۳۶-۵۶۰

Kerry Segrave(۲۰۰۲), Vending Machines An American Social History ,Mc Farland, ISBN ۹۷۸۰۷۸۶۴۸۱۵۹۰

Kroeber, A. L. and C. Kluckhohn, ۱۹۵۲. Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions.

Levine, Donald (ed) 'Simmel: On individuality and social forms' Chicago University Press, ۱۹۷۱. p۶.

Lim, Clarissa-Jan, what Reading Does To Your Brain is Truly Fascinating, [https://aplus.com/a/what-reading-does-to-your-brain-is-fascinating?](https://aplus.com/a/what-reading-does-to-your-brain-is-fascinating?no_monetization=true)
no_monetization=true

How Reading Improves Critical Thinking, <https://thehappyhollisters.com/reading-for-critical->, Critical thinking and Reading Strategy, www.skillsyouneed.com/learn/critical-reading

Chi-An Tung, Shu-Ying Chang, Developing Critical Thinking through Literature Reading , Feng Chia Journal of Humanities and Social Sciences pp.٢٨٧-٣١٧, No.١٩, Dec. ٢٠٠٩ College of Humanities and Social Sciences Feng Chia University Devel

www.tourbofuture.com
www.shelfary.com
www.librarything.com
www.edline.net
www.readbrightly.com
www.taism.com
www.schoolhousemagazine.co.uk
www.lib٢mag.ir
www.natlib.govt.nz
www.buzzfeed.com
www.leapfrog.com
www.vtech.com
www.library.illinois.edu
wnybookarts.org
www.scottishbooktrust.com
www.bustle.com
www.euread.com
www.mudgeereaders.com
www.euread.com
www.thisiscolossal.com
www.litworld.org
www.americanlibrariesmagazine.org
www.demcointeriors.com
www.cityfuture.ir
www.openairlib.net
www.hsl.virginia.edu
www.atlantichealth.org

www.readforgood.org
www.greatbookssummer.com
www.alia.org.au
www.acacamps.org
www.readingcamprocks.org
www.wvi.org
www.dezeen.com
www.atlasobscura.com
www.travelbulgaria.news
www.traveltriangle.com
www.huffingtonpost.com
www.booksreeswap.com
www.bookmooch.com
www.titletrader.com
www.switchplanet.com
www.textbookrevolt.com
www.readitswapit.co.uk
www.studentۛstudent.com
www.paperbackswap.com
www.tbxn.rcampus.com
www.bookcrossing.com
www.booksmontana.com
www.central-bookexchange.com
www.etgstores.com
www.bookandbedtokyo.com
www.tripadvisor.com
www.Vk.com/clubreadandeat
www.bostonglobe.com
www.tourbofuture.com
www.rosaliestreet.com
www.bookgrouponline.com
www.bookforum.com
www.bookstr.com
www.tourbofuture.com
www.bookcrossing.com

www.Libib.com
www.aNobii.com
www.Riffle.com
www.Book Likes.com
www.Revish.com
www.Book Browse.com
www.BookTrib.com
www.Final Thoughts.com
www.goodreads.com
www.tomsguide.com
www.publishers.org.uk
www.bookriot.com
www.libraryjournal.com
www.oxforddictionaries.com
www.forbes.com
www.ondemandbooks.com
www.canadianvending.com
www.bryantpark.org
www.romania-insider.com
www.idlewild.com
www.teaconnect.org
www.euromonitor.com
www.pinterest.com
www.mymodernmet.com
www.soneva.com
www.saide.org.za
www.chipublib.org
www.readbrightly.com
www.brentwoodhomepage.com
www.readbrightly.com
www.huffingtonpost.com
www.bibliotecasantiago.cl
www.sedanet.ir
www.ketabak.org
www.lib.ncsu.edu
www.ebookfriendly.com
www.Portal.nlai.ir
www.independent.co.uk
www.bookstoprisoners.com
www.telegraph.co.uk

www.projectcicerobayarea.org

www.firstbook.org

www.ifla.org

www.huffingtonpost.com

www.statista.com

www.ala.org

www.worldatlas.com

www.nationalreadingcampaign.ca